

यक्षराट् श्रीमणिभद्रो विजयतेतराम् ।

अनुकमलिङ्का.

प्रकाशकानुं निवेदन.

के.के.

अर्थलु.

महापतेनो परिचय.

पर्व-सर्गवार अनुकमलिङ्का.

विषयवार अनुकमलिङ्का.

वयनाभृत.

शुद्धिपत्रक.

जालेरभण्ड.

११

२०

२३

१

२०४

२०६

शास्त्रविशारद-जैनाचार्य

श्रीचिजयधर्ममूरीश्वरजी महागज.

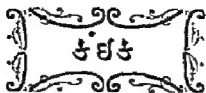
महोदय प्रेम-भावनगर.

પ્રકાશકનું નિવેદન.

સ્વ૦ ગુરુદેવ શાસ્ત્રવિશારદ, જૈનાચાર્ય શ્રી વિજય-
ધર્મસૂરિ મહારાજના વિદ્વાન્ અને પ્રસિદ્ધ શિષ્યો-
માંના એક શાન્તમૂર્તિ, ઇતિહાસ પ્રેમી મુનિરાજ શ્રી
જયન્તવિજયજીનો પરિચય હવે વાચકોને કરાવવાની
જરૂર નથી રહી. તેમણે લખેલો ‘આખુ’ નો અને
પ્રાક્ષણવાડાજીનો ઇતિહાસ, તેમણે વિદ્વત્તાપૂર્ણ સંપા-
દિત કરેલ ‘ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર’ અને તે ઉપરાન્ત
જુદાં જુદાં પ્રતિષ્ઠિત માસિકો આદિમાં આવતા એમના
અતિહાસિક શોધખોળ સંગ્રહી લેખો-એ બધું વિદ્વદ્-
જગતમાં કાફી પરિચિત છે. તેઓશ્રીનાં જ સંગૃહિત
અને અનુવાદિત કરેલાં ‘વચનામૃતો’ ની આ
બુક બહાર પાડતાં ખરેખર અમને આનંદ થાય છે.
તેઓશ્રીએ પોતાના વક્તવ્યમાં જાહેર કર્યું છે તેમ-
આ ‘વચનામૃતો,’ એ જુદા જુદા લેખકોની જુદી
જુદી કૃતિઓમાંથી સંગૃહિત કરેલાં ‘વચનો’ નથી.
પરન્તુ ઠલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના સુપ્રસિદ્ધ
‘ત્રિપદિશલાકાપુરુષચરિત્ર’ નાં દશ પર્વોમાંથી
સંગૃહિત કરેલાં વચનો છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલાં વચનો કેટલાં ઉત્તમ છે, સામાન્ય જ્ઞાનવાળાને કે મહા વિદ્વાનને, ઉપ-દેશકને કે સામાન્ય ગૃહસ્થને, ધાર્મિકવૃત્તિવાળા મનુષ્યને કે દુનિયાદારીમાં ફસાએલાને, રાજ્ય-કર્મચારીને કે ખુદ રાજાને-એમ બુદ્ધા બુદ્ધા અધિ-કારમાં રહેલા સમસ્ત લોકોને માટે કેટલાં ઉપયોગી છે, એ વાતની ખાતરી, વચનામૃતોનું અવલોકન કરનારને થયા વિના નહિ રહે. સંસારની ઉપાધિઓથી અશાન્ત અને વિહ્વલ ણેલા કોઈ પણ માણસના આત્મામાં અપૂર્વ અમૃતનું ઝરણું વહેતું મૂકે તેવાં આ વચનો છે. ખરેખર, મુનિરાજશ્રીએ આ સંગ્રહનું આપેલું નામ ‘વચનામૃત’ એ સાર્થક છે. મુનિ-રાજશ્રીએ હરેક ‘વચનામૃત’ નો સાથે સાથે અનુવાદ આપીને સંસ્કૃતના અનભિજ્ઞ લોકો ઉપર પણ અનહદ ઉપકાર કર્યો છે.

મુનિરાજશ્રીની આ કૃતિનો લાભ જનતા ઉઠાવે, એવું અંતઃકરણથી ઈચ્છવા સાથે, સંગ્રહક અને અનુવાદક મુનિરાજશ્રીનો તેમજ, આવા અપૂર્વ પુસ્તકને પ્રકાશિત કરવામાં આર્થિક સહાયતા કરનાર સદ્ગૃહસ્થોનો અમે આ તકે આભાર માનીએ છીએ.

સં. ૧૯૭૫ થી ૧૯૭૮ સુધીમાં શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય
દ્વિતીય ત્રિપટિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્રનું વાચન કરતાં,
કેવળ મારા પોતાના અને સહચારી મુનિઓના ઉપયોગને
માટે, તેમાંની ઉપયોગી અને ગ્રંથાવા લાયક બાબતોનો,
તેમજ કંઈક મુદ્ર જણાના શ્લોકો અને સુભાષિતોનો
સંગ્રહ કરી લેતો.

તે વખતે છપાવવાનો સ્વપ્નમાં જે ખ્યાલ નહિ, એટલે
જે કંઈ સંગ્રહ કરાગેલો, એ, કોઈપણ વચન છુટી જવા ન
પામે એવા, બહુ ધ્યાનપૂર્વક તો નહોત.

છતાં જ કંઈ સંગ્રહ મારી પામે હતો, એ રતેહીઓ
અને શુભેચ્છકોએ જોતાં એમણે એવી સલાહ આપી કે
ભિન્ન ભિન્ન દષ્ટિએ ઉપયોગી—એવાં દશે પર્વોનાં વચનામૃતો
જો પુસ્તકાકારે બહાર પાડવામાં આવે તો ઘણાઓને તે
લાભકર્તા થઈ પડે.

જોગાનુજોગે છપાવવા માટે આર્થિક સહાયતા આપ-
નાર ગૃહસ્થની પણ પ્રાપ્તિ થઈ.

પરિણામે તે સુભાષિતોનો આ સંગ્રહ, અનુવાદ સાથે

જનનાની સમક્ષ મુકવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત પુસ્તકની આ જન્મકથા.

જારગી અને તેરગી ચતુષ્ઠિમાં મ્હા ગયેલા, પ્રખર વિદ્વાન, અનેક વિષયો ઉપર લાખો શ્લોકોની રચના કરનાર, મહારાજા કુમારપાલ પ્રતિબોધક, દલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનું નામ, આજે જોન અને અજોન, ભારતીય ને યુરોપીય, સમસ્ત વિદ્વદ્ જગતમાં ખૂબ જાણીતું છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોશ, નાટક, ન્યાય, જ્યોતિષ, વૈદક, યોગ આદિ એક પણ વિષય પોતાની દક્ષમતી બાકી રાખ્યો નથી. એમાં પણ તેમના શ્રી સિદ્ધહેમચંદ્ર વ્યાકરણે અને તેમના અભિધાનં ચિંતામણિ દોશે તે એમના અમરત્વમાં અમભાગ લીધો છે, હેમચંદ્રાચાર્ય પછીનો કોઇપણ સંસ્કૃત વિદ્વાન, પછી તે જોન હોય કે અજોન, હેમચંદ્રાચાર્યની કૃતિઓનો લાભ લેવાથી બચ્યો નથી. અને એ દૃષ્ટિએ હેમચંદ્રાચાર્યના ઉપકારનીચે તે જરૂર આવેલો છે.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના વ્યક્તિત્વ સંબંધી, એમની વિદ્વંતા સંબંધી અને એમના મહારાજા કુમારપાલ સાથેના પરિચય સંબંધી આધુનિક વિદ્વાનો દ્વારા ઘણું લખાયું છે. એટલે એ સંબંધી પુનરુક્તિઓ કરીને આ વક્તવ્યને વધારવા નથી ચાહતો. વાચકો તે સંબંધી, તે તે લેખો અને પુસ્તકોમાંથી જાણી લે.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યની અનેક કૃતિઓમાં 'ત્રિપષ્ઠિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્ર' નાં દશ પર્વો, એ એક વિશિષ્ટ કૃતિ છે. ચોવીસ તીર્થંકરાદિ ત્રેસઠ મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો આલેખવામાં જ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે ૩૫ થી ૪૦ હજાર શ્લોકોની રચના આ દશ પર્વોમાં કરી છે. આ દશ પર્વો, એ સામાન્ય કથા ગ્રંથ નહીં, પરન્તુ ખારિકાદિ વાંચનાર કબૂલ્યા વિના નહીં રહે કે-એ દશે મહાકાવ્યો છે. સાધારણ રીતે અનુષ્ટુપ્ છદમાં એ દશે પર્વો હોવા છતાં, એમાં પ્રસંગે પ્રસંગે બીજા છંદો પણ આવે છે. વર્ણનાત્મક દૃષ્ટિએ પણ આ કૃતિ મહાકાવ્યોથી ઉતરે તેમ નથી. ઋતુ, દેશ, નગર, પર્વત, ઇંદ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર, રાગ, લોકસ્થિતિ, લોક-વ્યવહાર, વિવાહ, પર્યટન, દુર્લભ અને યુદ્ધ આદિ પ્રસંગોને ધણીજ સુંદર રીતે-વિસ્તારપૂર્વક વર્ણવ્યા છે.

આ ગ્રંથની ખાસ ખૂબી તો એ છે કે મહાકાવ્યરૂપે આ પર્વો હોવા છતાં એને સુભાષિત વચનોનો તો એક ખજાનો જ કહી શકાય. ભાગ્યે જ ક્યાંય એવા બે ચાર શ્લોકો એક સાથે આવે કે જેમાં ઉપમા ઉપમેયભાવ અને કંઈને કંઈ સાહિત્યિક ચમત્કાર ન હોય.

ખરી રીતે હેમચંદ્રાચાર્યે આ દશે પર્વોની અંદર આપેલાં સુભાષિતોની છાંટણી કરવી, એ ઘણુંજ કઠિણ કામ છે. કારણ કે કોઈ કોઈ વચનો તો એવાં પણ છે કે જેને એક જણ સુભાષિત કહી શકે, તો બીજો તેને પ્રસં-

ગને લગતુંજ વાક્ય કહી શકે-સુભાષિત ન કહી શકે. છતાં જો પ્રારંભથી છપાવવાની દૃષ્ટિએ સંગ્રહ થયો હત, તો સંભવ છે કે આથી પણ વધારે વચનામૃતો નિકળી શકત. છતાં બહુ મોટો સંગ્રહ કદાચ વાચકોને કંટાળો ઊપજાવનાર પણ થઇ પડે. એટલે ખાસ વિચારપૂર્વક જરૂરી જરૂરી વચનામૃતો જ આમાં આપી સંતોષ માનવામાં આવ્યો છે.

આ સંગ્રહમાં કુલ ૯૧૫ વચનામૃતો આપ્યાં છે. એમાં કેટલાંક એવાં પણ છે કે જે એક બીજાની સાથે મળતાં આવે છે, અને સમાન અર્થને સૂચવે છે; છતાં, જુદાં જુદાં પર્વમાં આવેલાં હોવાથી, અને શબ્દ રચના જુદી જુદી હોવાથી, કોઇને કંઇ રુચે ને કોઇને કંઇ રુચે, એ દૃષ્ટિએ એવાં સમાનાર્થસૂચક વચનો પણ જેમનાં તેમ રાખ્યાં છે. તેમજ આમાં કેટલાંક વચનામૃતો એવાં પણ છે કે જેમાં બબ્બે નીતિ વાક્યો સંકળાયેલાં છે.

એક વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. આમાં આવેલાં વચનોનો ઉપનય શો.ઉતારવો જોઇએ ? ક્યા પ્રસંગે તે વચન ઉપયોગમાં લેવું જોઇએ ? આપણે શું સમજવું જોઇએ ? એ બાબતો ખાત્ર કરીને વાંચનારાઓની મુનસરી ઉપર રાખવામાં આવી છે. કારણ કે એક જ વસ્તુનો ઉપ-યોગ, બિન બિન દૃષ્ટિએ બિન બિન સ્થાનમાં પણ કરી શકાય છે.

યદ્યપિ કેટલાંક વાક્યોના, આમાં આપેલા અર્થથી, કદાચ જુદો અર્થ પણ કરી શકાય. અર્થાત્ એને જુદી રીતે પણ ઘટાવી શકાય; છતાં આમાં બનતા સુધી મૂળ અંચના સંબંધને અનુલક્ષીને જ અર્થ લખવામાં આવ્યો છે.

અંચકર્તાએ આ વાક્યોની રચના કંઈ સુભાષિતોને માટે જ નથી કરી. કિન્તુ ચાલુ ચરિત્રોમાં પ્રસંગે પ્રસંગે વાક્ય ગોઠવેલાં હોય કેટલેક સ્થળે વાક્યોમાં હિ, ચ, વા, ઇવ, યસ્માત્, તસ્માત્, યત્, તત્, યતઃ, તતઃ, ખલુ, નતુ, કિલ, યદ્વા, પરં, વગેરેમાંથી કોઈ કોઈ રાખ્ધો આપેલા છે; એનો અર્થ તે તે વાક્યોના અર્થમાં કોઈ કોઈ સ્થળે છોડી પણ દેવો પડ્યો છે.

ન્યારે ચ, વા, હિ, અપિ, એવાં કેટલાંક અવ્યયોનો પ્રસંગને અનુસરીને મૂળ અર્થ કરતાં ભિન્ન અર્થ પણ કરવો પડ્યો છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલાં વાક્યો આસ કરીને શ્લોકો-માંથી આપેલાં છે. જે શ્લોક આખોયે સુભાષિત જેવો લાગ્યો, તે તો આખો આપવામાં આવ્યો છે,* જે જે સુભા-

---

* દશે પર્વોમાં સુભાષિત જેવા આખા શ્લોકો ધણા આવે છે, પરંતુ અહીં સુભાષિત વાક્યો આપવાનો જ મુખ્ય ઉદ્દેશ હોવાથી એવા આખા શ્લોકો અપવાદ તરીકે થોડાક જ આપ્યા છે.

પિતો, શ્લોકના એક અથવા બે ચરણોથી બનેલાં છે; તે તે એક અથવા બે ચરણો અખંડ રીતે આપ્યાં છે, પરંતુ શ્લોક કે તેનાં ચરણોની, મધ્યમાંથી કાઢેલ વાક્ય આપવામાં, તે પાદ-ચરણના જે તરફના શબ્દો કે અક્ષરો છોડવામાં આવ્યા છે, તે અક્ષરોના સ્થાનમાં.....આમ ટપકાં મૂકવામાં આવ્યાં છે. જેથી એ પાદ કદ તરફથી તૂટેલું છે, તે રહેજે સમજી શકાય છે.

વાચકોની અનુકૂળતાને માટે આ પુસ્તકના દરેક પૃષ્ઠના મથાળે પર્વ અને સર્ગની સંખ્યા આપવામાં આવી છે અને પ્રત્યેક સર્ગનાં વચનોની કુલ સંખ્યા જાણી શકાય, એટલા માટે દરેક વચનામૃતના પ્રારંભમાં અનુક્રમ નંબરો આપ્યા છે. જ્યારે દરેક વચનામૃતની સ્લામે આપેલ નંબર, જે શ્લોકમાંથી એ વાક્ય લેવામાં આવ્યું છે, તે શ્લોકનો નંબર સૂચવે છે. આમ દરેક વચનામૃત માટે તેનું પર્વ, સર્ગ અને શ્લોક બધુંયે સાથે સાથે જાણી શકાય છે.

એ કહેવાની જાગ્યે જ જરૂર છે કે આવાં દૃઢાં અને જોનો ઉપયોગ ગમે તે સ્થળે કરી શકાય, એવાં વાક્યોની-વચનોની વિષયવાર છાંટણી કરવી ઘણી જ કઠિણ છે, છતાં આ પુસ્તકનો ઉપયોગ જુદા જુદા વાંચનારા જુદો જુદો દષ્ટિથી કરી શકે અને જેઓ અમુક અમુક વિષયને લગતાં વાક્યો એકદમ મેળવવા ચાહતા હોય, તેઓની ઉપયોગિતાને માટે મારી મતિ અનુસાર સમયનો ઘણો ભાગ

આપીને વિષયોની છાંટણી કરીને વિષયવાર અનુક્રમણિકા
પણ આપવામાં આવી છે. આશા છે કે થોડે ઘણે અંશે
પણ તે ઉપયોગી થશે જ.

યદ્યપિ આમાં દશે પર્વનાં વચનો આપવામાં આવ્યાં
છે, પરન્તુ તેમાં મારાં પોતાનાં સંગૃહિત સાતમા પર્વને છોડીને
નવ પર્વમાંનાં છે. ન્યારે સાતમા પર્વનાં વાક્યો ચુટી
ઠાઠીને અનુવાદ સાથે ન્યાય-સાહિત્ય તીર્થ, તર્કભૂષણ,
મુનિરાજશ્રી હિમાંશુવિજયજીએ તૈયાર કરી આપ્યાં
છે. એ માટે એઓને ધન્યવાદ આપવો ભૂલીશ નહિ.

માનતે—ભાષાન્તર કરતાં મતિમંદતાથી કે. ખીજ
કારણે મૂળ કર્તાના આશયથી જુદી રીતે કંઈ લખાયું હોય,
તો તે ગદ્ય ક્ષમા પાત્રના કરવા સાથે, આ વચનામૃતો
જનતા વાંચે, વિચારે, અને તેને અનુસરવા પ્રયત્ન કરી
સુખભાગી બને એવી અભિલાષા સાથે વિરમું છું.

ન્યૂ હાલા (સિંધ),
ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૩, ૨૪૬૩.
ધર્મ સં. ૧૫.

જયન્તવિજય.

આમાં આવેલા કેટલાક જૈન પારિભાષિક શબ્દો.

૫૫ . શબ્દ

- ૧૫ ક્ષયોપશમ=ઉદયમાં આવેલાં કર્મનાં અણુઓનાં સમૂહોમાંથી થોડાનો ભોગવીને ક્ષય કરવો અને થોડાને દયાવી દેવા, તેનું નામ કર્મનો ક્ષયોપશમ.
- ૨૦ સ્વયંભુરમણ=અસંખ્યાતાદ્રોષો અને સમુદ્રોને વિંટાળેલો તીર્થો(મખ્ય)લોકનો મોટામાં મોટો અને છેલ્લો મહાસમુદ્ર.
- ૨૧ સાતાવેદનીય=જે કર્મના ઉદયથી જીવો મુખ પામે તે કર્મ.
- ૨૩ હ્રસ્વસ્થ=કેવલજ્ઞાન (સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શીપણ) પ્રાપ્ત થયા પહેલાંની અવસ્થા-રિચતિવાળો સામાન્ય મનુષ્ય કે મહાત્મા હ્રસ્વસ્થ કહેવાય છે.
- ૮૧ નિકાચિત=દૃઢપણે બાંધેલાં જે કર્મોનો ભોગવ્યા સિવાય, તપસ્યા-ભાવના વગેરે દોષપણુ ઉપાયોથી નાશ ન જ કરી શકાય, તે નિકાચિત-કર્મ કહેવાય છે.
- ૧૦૨ લબ્ધિઓ=તપસ્યા અને ચારિત્રના પ્રભાવથી મનુષ્યોને જે અનેક પ્રકારની શક્તિઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેને લબ્ધિઓ કહેવામાં આવે છે. આક સિદ્ધિઓ અને ૨૮ લબ્ધિઓને નેમાં મુખ્ય ગણવામાં આવેલ છે.
- ૧૧૩ નિયાણું=પોતાની તપસ્યા-ચારિત્ર આદિ શુભ ધર્મ-ક્રિયાના પ્રભાવથી આગામી જન્મમાં હું ઈંદ્ર, દેવ, ચક્રવર્તી, રાજા વગેરે થાઉં, એવો દૃઢપણે સંકલ્પ કરવો, તેનું નામ નિયાણું (નિદાન) કહેવાય છે.
- ૧૭૪ લવાલિનંદી=ખાન-પાન, મોજ અને વિષયવાસના આદિ સંસારનાં મુખો ભોગવવામાંજ જેઓ આનંદ માનતા હોય એવા મનુષ્યો લવાલિનંદી કહેવાય છે.

જેમનું છે તેમનાં જ

(સ્વર્ગસ્થ

કલિકાલ સર્વેશ્વર

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના)

હસ્તક્રમલેખાં

આદર સમર્પિત.

આમાં આવેલા કેટલાક જૈન પારિભાષિત શબ્દો.

૫૫ ૨૧૪

- ૧૫ ક્ષયોપશમ=ઉદયમાં આવેલાં કર્મનાં અણુઓનાં સમૂહોમાંથી થોડાનો ભોગવીને ક્ષય કરવો અને થોડાને દબાવી દેવા, તેનું નામ કર્મનો ક્ષયોપશમ.
- ૨૦ સ્વયંભુરમણુ=અસંખ્યાતાદ્રોષો અને સમુદ્રોને વિંટાયેલો તીર્થો(મધ્ય)લોકનો મોટામાં મોટો અને છેલ્લો મહાસમુદ્ર.
- ૨૧ સાતાવેદનીય=જે કર્મના ઉદયથી જીવે મુખ પામે તે કર્મ.
- ૨૩ હ્રસ્વસ્થ=દેવલગ્નાન (સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શીપણ) પ્રાપ્ત થયા પહેલાંની અવસ્થા-સ્થિતિવાળો સામાન્ય મનુષ્ય કે મહાત્મા હ્રસ્વસ્થ કહેવાય છે.
- ૮૧ નિકામિત=દૃઢપણે બાંધેલાં જે કર્મોનો ભોગવ્યા મિવાય, તપસ્યા-ભાવના વગેરે કોઇપણ ઉપાયોથી નાશ ન જ કરી શકાય, તે નિકામિત કર્મ કહેવાય છે.
- ૧૦૨ લબ્ધિઓ=તપસ્યા અને ચારિત્રના પ્રભાવથી મનુષ્યોને જે અનેક પ્રકારની શક્તિઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેને લબ્ધિઓ કહેવામાં આવે છે. આઠ સિદ્ધિઓ અને ૨૮ લબ્ધિઓને તેમાં મુખ્ય ગણવામાં આવેલ છે.
- ૧૬૩ નિવાણુ=પોતાની તપસ્યા-ચારિત્ર આદિ શુભ ધર્મ-ક્રિયાના પ્રભાવથી આગામી જંતુમાં હું, ઇંદ્ર, દેવ, ચક્રવર્તિ, રાજા વગેરે થાઉં, એવો દૃઢપણે સંકલ્પ કરવો, તેનું નામ નિવાણુ (નિદાન) કહેવાય છે.
- ૧૭૪ ભવાલિનંદી=ખાન-ખાન, મોજ અને વિષયવાસના આદિ મંસારનાં સુખો ભોગવવામાં જ જેઓ આનંદ માનતા હોય એવા મનુષ્યો ભવાલિનંદી કહેવાય છે.

જેમનું છે તેમનાં જ

(સ્વર્ગસ્થ

કલિકાલ મર્વજી

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના)

હસ્તક્રમલેખાં

સાદર સમર્પિત.

સિવાણાગઢ (મારવાડ) નિવાસી

અને

રામસાગર જી. બહારીવાળા

શેઠ તુલસાજી, ગ્રેમચંદજી, વસ્તીરામજીના

સ્મરણાર્થે

તેમના સુપુત્રો

શ્રી વૃદ્ધિચંદજી, શ્રી દલીચંદજી તથા

શ્રી હસ્તિમલજીની

આર્થિક સહાયતાથી

પ્રકાશિત.

श्रीमान् दलीचंदजी धालड जैन,
मु. गढसिवाणा (मारवाड़)

जन्म संवत् १९६८ मिति भागसर सुद ११

श्री महोदय प्रेस-भावनसर

सेठ तुलसाजी

जिन की स्मृति में यह पुस्तक प्रकाशित कराया जा रहा है, उनका संक्षिप्त जीवनपरिचय इस प्रकारका है।

जोधपुर राज्यान्तर्गत मित्राणागढ़ एक प्राचीन और पहाड़ की टेकरी के नीचे बसा हुआ गांव है। यहां पहाड़ के साथ ही, पोरवालों का बनाया हुआ अति प्राचीन मंदिर आज भी मौजूद है। ओस-वालों के यहां करीब छमो घर हैं। यहां के जैनों की धर्मभावना भी प्रशंसनीय है। गांव को देखते हुए मालूम होता है कि किमि समय यह एक बड़ा शहर होगा।

सेठ तुलसाजी यहां के ही रहनेवाले धर्मप्रेमी और श्रीमत गृहस्थ थे। आपके पिता का नाम श्रीइन्द्रमलजी बालड़ था, और माता का नाम धुलीनाई था। स. १९३३ के चैत्र सुदि १३ को आप का जन्म हुआ था। आप के

दो भाई और थे, जिनमें एक का नाम प्रेमचंदजी था दूसरे का बस्तीरामजी ।

छोटी उम्र में आप ने कुछ विद्याध्ययन किया । परन्तु अक्सर मारवाड में जैसा हुआ करता है, १३ वर्ष की उम्र में आप द्रव्योपार्जन के लिये परदेश गये । छोटी उम्र होते हुए भी आपने साहसपूर्वक व्यवसाय किया । और उस में कुछ अच्छी सफलता प्राप्त की । सं. १९५३ में दक्षिण में रामसागर, जिला धलारी में 'शा तुलसाजी प्रेमचंदजी' इस नाम से आपने दुकान खोली, लगातार बारह वर्ष तक आप परदेश में रहे, और बड़े परिश्रम के माथ व्यवसाय कर के काफी धन कमाया ।

आप बड़े ही सरल स्वभावी, शान्त और गंभीर थे । आप का जीवन सादगी से भरपूर था । आप दुखियों के ऊपर बड़ी ही दया रखते थे । किसी के दुःख को नहीं देख सकते थे । यही कारण था कि—आपने अपनी दुकान पर हमेशा के लिये 'सदाग्रत' खोल रक्खा था ।

वर्षों के बाद परदेश से स्वदेश में आ कर आपने विवाह किया । आप को तीन पुत्र और एक पुत्री—ऐसे चार संतान हुए । तीनों पुत्रों के नाम ये हैं: श्रीवृद्धिचंद्रजी, श्री दलीचंदजी, श्रीहस्तिमलजी । इनमें से श्री दलीचंदजी को, अपने भाइ बस्तीरामजी के वहां गोद दिये है । जिन का फोदू इस के साथ रक्खा हुआ है । आपने अपने तीनों पुत्र, व एक पुत्री—चारों का विवाह कर के अपनी जवाबदारी को पूरा किया है ।

जिस समय वलारी में प्रतिष्ठा हुई थी, उस समय आपने ७०० रुपयों का दान किया था । न्याय—नीति से व्यापार करना, यह आप का प्रधान लक्ष्य था । नीतिपूर्वक द्रव्योपार्जन कर, मोके मोके पर उन को धर्म के कार्यों में लगाना, यह आप का स्वभाव था ।

इस प्रकार सादे जीवन को व्यतीत करते हुए व धर्मकार्य को करते हुए सं. १९९२ के महा वदि ५ के दिन, आप का स्वर्गवास हुआ । अन्तिम समय में भी आप की धर्मभावना कायम रही और दो हजार रुपये धर्मकार्यों के लिये अपने मुख से निकलवाये ।

आप के जाने से सिवाणागढ़ के श्री संघ में सचमुच ही बड़ी हानि पहुँची है ।

आपही के स्मरणार्थ आप के ज्येष्ठ पुत्र श्री वृद्धिचंद्रजी ने यह ग्रंथ प्रकाशित कराया है । और सस्ते दाम में लोगों को पहुँचे, ऐसी व्यवस्था कराई है । श्री वृद्धिचंद्रजी ने अपने पिता के स्मारक में श्री नाको-झाजी तीर्थ में ७०१) रुपये दे कर एक धर्मशाला बनवाने का भी संकल्प किया है । श्री वृद्धिचंद्रजी तथा उन के और दो भाई भी पिता के जैसे उदार और धर्मप्रेमी हैं । आशा है इन के हाथ से अच्छे अच्छे कार्य होते रहेंगे ।

एम. एल. जी. मुलतानमल रांका,
जैनसभा—सिवाणागढ़.

પર્વ-સર્ગવાર અનુક્રમણિકા.

પહેલું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૩.....વચન ૧૭૩

સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.	સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.
૧	૫	૫૪	૪	૨૪	૨૭
૨	૧૫	૩૮	૫	૨૯	૨૮
૩	૨૩	૭	૬	૩૫	૧૯

બીજું પર્વ..... પૃષ્ઠ ૩૯..... વચન ૫૫

૧	૪૧	૧૦	૪	૪૫	૧૪
૨	૪૩	૩	૫	૪૭	૪
૩	„	૮	૬	૪૮	૧૬

ત્રીજું પર્વ..... પૃષ્ઠ ૫૩.....વચન ૧૭

૧	૫૫	૩	૫	૫૭	૧
૨	„	„	૬	૫૮	૩
૩	૫૬	„	૮	„	૧
૪	૫૭	„			

ચોથું પર્વ..... પૃષ્ઠ ૫૯.....વચન ૮૧

૧	૬૧	૪૦	૪	૭૧	૬
૨	૬૮	૮	૫	૭૨	૧૦
૩	૭૦	૭	૭	૭૪	૧૦

‘પાંચમું’ પર્વ.....પૃષ્ઠ ૭૭.....વચન ૭૮

સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.	સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.
૧	૭૬	૨૩	૪	૮૭	૮
૨	૮૩	૧૬	૫	૮૮	૨૭
૩	૮૬	૪			

છઠ્ઠું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૯૩.....વચન ૪૫

૧	૯૫	૨	૬	૧૦૦	૨
૨	"	૧૪	૭	"	૩
૩	૯૮	૧	૮	૧૦૧	૧૨
૪	"	૧૧			

સાતમું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૧૦૫.....વચન ૧૬૧

૧	૧૦૭	૧૧	૬	૧૨૯	૨૦
૨	૧૦૯	૩૨	૭	૧૩૩	૭
૩	૧૧૬	૩૦	૮	૧૩૪	૧૪
૪	૧૨૨	૨૬	૯	૧૩૭	૬
૫	૧૨૭	૧૧	૧૦	૧૩૮	૪

આઠમું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૧૩૯.....વચન ૫૬

૧	૧૪૧	૨	૯	૧૫૦	૨
૩	"	૪૫	૧૦	૧૫૧	૧
૪	૧૪૯	૩	૧૨	"	૧
૭	૧૫૦	૨			

નવમું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૧૫૩.....વચન ૬૨

સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.	સર્ગ.	પૃષ્ઠ.	વચન.
૧	૧૫૫	૫૧	૩	૧૬૫	૨
૨	૧૬૫	૪	૪	૧૬૬	૫

દશમું પર્વ.....પૃષ્ઠ ૧૬૭.....વચન ૧૮૭

૧	૧૬૯	૪	૮	૧૮૬	૮
૨	"	૪	૯	૧૮૮	૧૭
૩	૧૭૦	૨૬	૧૦	૧૯૧	૩
૪	૧૭૫	૨૦	૧૧	૧૯૨	૩૬
૫	૧૭૯	૩	૧૨	૧૯૬	૨૬
૬	૧૮૦	૨૨	૧૩	૨૦૩	૧
૭	૧૮૪	૧૪			

કુલ વચન ૯૧૫.

વિષયવાર અનુક્રમણિકા.*

પર્વ સંખ્યા. સર્ગ સંખ્યા. વચન સંખ્યા.	પર્વ સંખ્યા. સર્ગ સંખ્યા. વચન સંખ્યા.	પર્વ સંખ્યા. સર્ગ સંખ્યા. વચન સંખ્યા.
દે. વ. કાં. હ. ટ.		
૧ પરમાત્મા ૨૯	૧-૫-૨૮	૫-૫-૬
૧-૨-૧૭	૨-૩-૧	૬-૧-૧
૧-૨-૨૪	૨-૩-૨	૬-૬-૧
૧-૨-૨૭	૩-૬-૩	૬-૭-૩
૧-૨-૩૪	૪-૩-૧	૭-૪-૧૩
૧-૩-૩	૫-૧-૨૦	૧૦-૨-૩
૧-૩-૪	૫-૫-૧	૧૦-૩-૧

* વિષયવાર અનુક્રમણિકામાં દરેક વચનો માટે ત્રણ ત્રણ સંખ્યાક આપેલ છે. તેમાંની પ્રથમ સંખ્યા પર્વની, બીજી સંખ્યા સર્ગની અને ત્રીજી સંખ્યા વચનની છે. જેમકે 'પરમાત્મા' વિષયના મૌઢી પહેલા વચન માટે ૧-૨-૧૭ આપેલ છે; એટલે તે પહેલા પર્વના બીજા સર્ગનું અંતરમી સંખ્યાનું વચન છે, એમ સમજવાનું છે.

૧૦-૪-૮	૧-૨-૨૦	૧૦-૬-૧
૧૦-૪-૧૨	૧-૬-૪	૧૦-૧૧-૩૦
૧૦-૪-૧૩	૨-૨-૩	૩ સૂર્ય-ચન્દ્ર ૬
૧૦-૪-૨૦	૨-૪-૯	૧-૨-૧૨
૧૦-૬-૪	૩-૩-૧	૧-૨-૧૫
૧૦-૭-૧૧	૫-૨-૪	૧-૬-૧૦
૧૦-૮-૮	૫-૫-૧૧	૪-૪-૩
૧૦-૯-૧૫	૬-૪-૭	૫-૧-૨૩
૧૦-૧૨-૨૯	૧૦-૨-૪	૧૦-૪-૧૫
* ૨ દેવ ૧૨	૧૦-૭-૧૧	૪ રાક્ષસ ૧
		૧૦-૧૧-૧

* ચારે કાંડોની જોડે જે સંખ્યા આપેલી છે તે, તે તે કાંડોનાં વચ્ચેનાં દર્શાવનારી છે, એટલે કે તે તે કાંડોમાં કેટલાં કેટલાં વચ્ચેનાં છે.

દરેક વિષયના પ્રારંભમાં જે સંખ્યા આપેલી છે, તે વિષયોનો અનુક્રમ નંબર છે, અને દરેક વિષયોને છોડે જે સંખ્યા આપેલી છે તે, તે તે વિષયમાં કેટલાં કેટલાં વચ્ચેનાં છે, તેને જણાવનારી છે.

पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.
मा न व कां ड ४७६.		
माननीयवर्ग.	६-१-१५	४-१-२८
५ ऋषि-मुनि २०	६-७-४	४-१-३४
१-१-३८	१०-३-२०	४-५-६
१-१-४४	१०-६-१	४-७-६
१-१-५४	१०-७-१३	५-१-६
१-३-२	१०-१२-२१	५-४-१
२-३-३	६ महात्मा २८	५-४-२
४-७-८	१-१-१	५-४-५
५-२-११	१-१-७	५-५-३
५-२-१२	१-१-४५	५-५-५
६-८-६	१-२-१४	६-१-२
६-८-११	२-४-४	६-८-१०
७-८-३	२-४-१०	७-२-६
८-३-१०	२-४-१४	७-३-२६
८-१-८	२-६-५	७-४-२५
८-१-१४	४-१-१६	७-६-११

७-७-३	६-१-१	२-१-१४
६-१-२६	६-१-१३	३-१-३
१०-३-११	६-१-३०	३-२-१
७ संत-सज्जन २२	१०-६-६	४-१-५
१-१-१६	८ मोटामनुष्यो ४०	५-२-१५
१-१-४१	१-१-५	७-२-२
१-५-४	१-१-४६	७-२-२०
१-६-५	१-२-३०	७-३-६
२-५-३	१-२-३३	७-४-१७
२-६-१५	१-२-३६	७-४-२६
४-१-११	१-३-५	७-५-११
५-२-२	१-४-४	७-६-६
५-२-३	१-४-६	७-७-१
५-३-१	१-४-१४	८-३-२
५-३-४	१-४-१६	८-६-१
६-२-६	१-४-२०	६-१-३६
७-१-५	१-५-१६	६-१-५१
७-३-७	१-५-२५	१०-१-४,
७-३-१४	१-६-१७	१०-२-२
७-४-१६	२-२-१	१०-३-३
७-५-७	२-४-५	१०-३-१७
७-६-४	२-४-१२	१०-३-२१

१०-६-१४	१३ आस ५	६-२-२
९ गुरु-चंडिल ६	२-३-६	१०-४-३
१-२-४	७-४-६	१०-१२-७
१-२-३७	७-७-७	१७ पुत्री २
१-५-१७	१०-७-६	६-२-८
७-४-२१	१०-११-२३	७-३-१८
७-७-४	१४ कुलीन २	१८ कुटुंबी २
७-६-४	५-५-२१	८-४-३
१० शिष्य २	५-५-२२	१०-६-१४
३-४-३	~~७-४-३~~	१९ जमाई १
१०-१२-१६	कुटुंबवर्ग.	७-३-३०
११ अतिथि ५	१५ माता-पिता ५	
४-१-२०	२-१-८	राजवर्ग.
५-१-५	२-६-३	२० चक्रवर्ती-
५-१-१०	४-१-३	प्रतिधासुदेव ४
७-५-८	८-३-११	१-४-२३
८-३-६	८-४-१	२-४-६
१२ साधर्मिक ५	१६ पुत्र ८	२-४-७
७-५-६	५-४-६	४-१-३०
७-६-१	६-२-३	२१ विद्याधर १
१०-११-८	७-२-१८	७-३-६
१०-११-१०	७-६-५	२२ राजा ३०
१०-११-११	६-२-१	

१-१-८	१०-६-२	४-५-५
१-१-५०	१०-६-३	४-७-७
१-२-२६	१०-६-८	५-५-८
१-२-३२	१०-६-६	५-५-१३
१-४-१०	१०-१०-१	५-५-१६
१-४-११	१०-११-३५	५-५-२५
१-५-७	१०-१२-६	६-३-१
१-६-१६	१०-१२-११	७-१-६
४-१-६	२३ मंत्री ७	७-१-११
४-१-३६	७-५-५	७-२-७
४-७-२	७-६-१२	७-२-६
५-५-७	७-७-२	७-२-११
५-५-६	६-१-३६	७-२-२६
६-६-२	२४ शूरवीर-	७-२-२६
६-८-४	सुभट ३२	७-४-११
७-२-३१	१-५-२	७-६-२
७-३-१६	१-५-१२	७-६-७
७-४-१२	१-५-१३	७-६-१७
७-६-१०	४-२-४	७-६-१८
७-७-६	४-२-५	७-८-१
७-८-७	४-३-४	१०-४-१४
१०-६-१८	४-४-५	१०-६-८

१०-१२-१३	४-७-६	१-५-२४
१०-१२-१५	५-४-३	२-४-३
१०-१२-१८	६-४-१०	४-१-७
२५ सारधि १	७-४-३	४-१-८
१-५-१५	८-१-३१	४-१-१०
२६ दूत ५	३० इक्ष्वाकु २	४-१-१८
४-१-१४	७-४-२०	४-१-२३
४-१-२१	३१ ग्राहण १	४-४-४
४-२-३	१० ११-२५	५-१-१६
४-४-२	३२ गाम्भीर ३	७-५-४
८-३-३	८-३-४	१०-३-२
२७ सैनिक-	८-१-४६	१०-७-२
सैन्य ३	१०-३-१३	१०-७-३
७-१-६	~~८-४-७~~	३४ सेवक-
१०-३-२५	द्वंद्ववर्ग.	नोकर ९
१०-११-७	३३ स्यामी २१	१-१-५२
२८ प्रजा २	१-२-१६	१-६-१८
१-२-१	१-२-२१	२-४-२
७-१-३	१-२-२३	४-१-१२
~~८-४-७~~	१-३-१	४-१-१७
ग्रातिवर्ग.	१-४-५	४-१-३५
२९ क्षत्रिय ७	१-४-६	७-३-१३
१-४-१	१-४-८	७-८-१०
४-१-३३	१-५-३	

६-४-६	८-३-२३	६२ स्त्रीचरित्र १
७-३-१	८-३-३१	७-३-१५
७-४-१५	५७ स्त्रीरत्न १	६३ स्त्रीस्वभाव ८
७-६-२०	१०-७-८	६-२-७
१०-१२-२४	५८ बन्ध्या १	७-५-१०
~~१०-१२-२४~~	१०-६-५	८-३-१६
स्त्रीवर्ग.	५९ स्त्री १०	८-३-३७
५५ सती ७	४-७-५	६-१-४६
१-५-८	६-८-७	६-१-४७
५-४-८	७-३-३	१०-११-१६
८-३-१२	७-३-२०	१०-१२-१२
८-३-१८	७-३-२१	६४ स्त्रीपराभव ३
६-१-२२	७-६-२	७-१-४
१०-६-१६	८-३-२२	८-३-४१
१०-११-६	६-१-४५	६-१-५
५६ पतिव्रता-	१०-६-५	६५ कन्या ४
कुलीना ७		७-१-१
१-१-३३		७-४-१
२-६-८		८-
३-२-३		१०-६-
५-१		घर
		४-२-

८-४-२	१-१-७	८-३-४०
६७ मूर्धन्यपति १	२-५-२	८-१२-१
७-३-२४	३-४-२	८-१-४
→→→→→	३-५-१	८-१-२६
६८ मनुष्यसंबंधी	४-२-७	८-१-४३
परचूरण ४१	४-२-८	१०-१-१
१-१-३	४-३-२	१०-३-५
१-१-३२	५-१-३	१०-४-१
१-१-३४	५-१-११	१०-४-२
१-१-३७	५-५-१६	१०-४-४
१-२-३	५-५-२४	१०-४-७
१-२-६	६-२-६	१०-६-३
१-२-२६	६-८-२	१०-६-१२
१-४-२	७-२-१६	१०-६-१६
१-४-३	७-१०-३	१०-११-१३
	८-३-८	१०-११-१४

पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.
ति र्ग	कृ कां	ड द६.
पशुवर्ग.	४-३-५	७१ सामान्य-
६९ गज ७	४-५-७	पशु ३
१-४-१५	७-१-१०	२-६-६
१-६-८	७-४-६	६-१-२४
४-१-१३	७-६-१	१०-११-१५
४-१-१६	७-६-८	~~~~~
४-१-२५	८-३-६	पक्षीवर्ग.
५-२-१६	८-७-१	७६ पक्षी ३
१०-४-६	८-१-३५	३-३-३
७० अश्व २	१०-५-२	३-६-१
१-५-१४	७२ गाय १	४-३-६
६-१-३८	१-१-३	~~~~~
७१ सिंह-	७३ मृग १	क्षुद्रजीववर्ग.
व्याघ्र १२	१-६-१	७७ सर्प ५
१-२-२	७४ शीयाळ १	४-१-०६
१-४-१२	१०-३-७	४-४-६

૮-૩-૨૦	૮૨ ઘાનુ ૩	૨-૬-૧૦
૮-૧૦-૧	૧-૫-૧૮	૪-૫-૩
૮-૧-૪૪	૨-૩-૮	૫-૫-૧૫
૭૮ ફીદી ૧	૧૦-૩-૮	૧૦-૪-૬
૩-૪-૧	૮૩ જલ-સમુદ્ર ૭	૧૦-૬-૧૦
૭૨ પુરાં ૧	૧-૨-૨૫	૧૦-૧૧-૬
૬-૪-૧	૨-૬-૧૨	૮૧ યાયુ ૧
૮૦ ભૂમિ-પૃથ્વી ૩	૩-૧-૨	૧૦-૩-૧૦
૧-૬-૨	૩-૨-૨	૮૬ ઘનસ્પતિ ૫
૨-૬-૧	૧૦-૭-૧૦	૧-૬-૬
૪-૪-૧	૧૦-૬-૭	૪-૫-૧૦
૮૧ રત્ન-મણિ ૨	૧૦-૧૧-૩૪	૫-૫-૧૪
૧-૫-૧૧	૮૫ મણિ ૭	૫-૫-૧૮
૬-૧-૧૨	૨-૨-૨	૮-૩-૩૨

पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.	पर्वसंख्या. सर्गसंख्या. वचनसंख्या.
अ जी व कां ड ३२४.		
गुणवर्ग.	६-२-३	७-४-५
८७ धर्म २	१०-८-१	७-८-२
७-८-६	९१ शुभध्यान २	९४ पुण्य ९
१०-११-१८	१०-३-१८	१-१-१४
८८ अभ्यात्म २	१०-६-१७	१-१-१५
२-६-७	९२ विद्या ३	१-१-५१
४-७-१०	१-२-३५	६-२-१४
८९ तीर्थ २	१०-७-५	७-१०-१४
१-१-२२	१०-७-६	८-३-४४
१०-६-१२	९३ विनय-	१०-३-१५
९० गुरुभाषा ७	विवेक ७	१०-४-१६
१-२-५	१-१-२	१०-१२-२८
२-१-६	१-४-२१	९५ दीक्षा ८
२-१-७	३-१-१	१-१-३५
२-३-४	४-७-१	१-६-१६
६-१-१७	५-३-२	५-१-२२

७-२-१२	७-२-५	६-१-११
७-४-२	७-२-१३	१०-११-१५
७-४-१६	७-२-१७	१०४ बुद्धि ६
८-३-२६	७-२-१८	५-१-२
१०-५-१६	१७-२-२४	५-५-१७
९६ तप ९	७-२-२५	८-१-४०
१-१-४६	८-३-३३	१०-११-५
१-४-१३	१०-३-०४	१०-११-२८
१-४-१७	१०-८-३	१०-१२ ३
१-६-१२	१०० दान १	१०५ स्नेह-
१-८-३	२-१-०	प्रम ८
१-८-१	१०१ गुण १	१-१-४८
८-३-२७	५-१-४	४-१-२७
८-१-२	५-२-६	५-१-२१
१०-१२ २३	१०२ उत्तम १	५-२-१४
९७ भावना १	६-४-३	१-४-४
१०-५-१३	१०३ विमान ७	७-८-६
९८ मोक्ष १	३-६-२	८-३-४५
१-१-४७	४-१-१५	१०-३-१४
९९ नीति ११	४-५-४	१०६ कला १
१-८-१२	५-५-१२	१-२-११
७-२-४	७-६-५	

अवगुणवर्ग.
१०७ कपाय ७

१-५-१०

४-१-२६

४-५-६

५-४-७

७-४-२४

१०-३-६

१०-८-५

१०८ काम-
विषय ६

५-१-१

६-४-५

७-६-६

६-१-१८

६-१-२१

१०-११-२६

१०९ माया-
कपट ७

५-५-२६

६-८-६

७-३-२८

७-५-१

१०-५-३

१०-११-३

१०-११-३२

११० दुःख ५

५-५-२३

७-३-२२

८-३-३६

६-१-३३

१०-११-३३

१११ घेर ३

६-८-८

७-१-८

१०-३-१२

११२ निद्रा ५

१-१-४

८-३-१६

१०-७-१

१०-११-१२

१०-१२-१६

११३ हांसी २

७-४-१

८-३-२१

११४ आशा २
६-७-२

१०-८-४

११५ लोक-
विरुद्ध १

७-८-१३

११६ भय ४

१-५-२३

८-३-२४

८-३-२८

१०-११-२

११७ इन्द्रिय १
६-१-२०

११८ आधिपत्य १
६-१-१६

मिश्रवर्ग.

११९ सत्यासत्य २
७-२-२२

७-२-२३

१२० हर्ष-शोक २
७-४-१४

७-४-१८	१२५ युद्ध ३	३-३-२
१२१ मुग-दुःग १	१-४-१८	४-१-३६
७-८-५	१-५-२२	४-३-३
	४-१-२४	५-१-१५
राजनीतिवर्ग,	१२६ सेवा ३	५-१-१८
१२२ राजनीति ८	१-४-१८	५-२-१३
१-२-३८	१-४-२६	६-२-१०
१-४-७	६-२-१२	७-२-२२
५-१-७	१२७ समूहफल १	७-३-२३
७-१-७	१०-१३-१	७-१०-१
७-२-३०		७-१०-२
७-६-१३		८-३-१५
७-६-१४	परचूणवर्ग,	८-३-३०
८-१-१	१२८ कर्म-	८-३-३८
१२३ राज्य ३	भाग्य ३१	८-१-६
१-४-२२	१-१-१८	८-१-३०
६-४-८	१-१-२१	८-१-४८
१० ११ ३६	१-१-५३	८-१-५४
१२४ पराक्रम ३	१-२-३१	८-४-५
७-२-२७	१-३-७	१०-१-०
७-३-२१९	१-६-६	१०-१-३
१०-११-३१	२-६-१६	१०-२-१
		१०-६-२२

अवगुणवर्ग,
१०७ कषाय ७

१-५-१०

४-१-२६

४-५-६

५-४-७

७-४-२४

१०-३-८

१०-८-५

१०८ काम-
विषय ६

५-१-१

६-४-५

७-६-६

८-१-१८

८-१-२१

१०-११-२६

१०९ माया-
कपट ७

५-५-२६

६-८-६

७-३-२८

७-५-१

१०-५-३

१०-११-३

१०-११-३२

११० दुःख ५

५-५-२३

७-३-२२

८-३-३६

८-१-३३

१०-११-३३

१११ घेर ३

६-८-८

७-१-८

१०-३-१२

११२ निद्रा ५

१-१-४

८-३-१६

१०-७-१

१०-११-१२

१०-१२-१६

११३ हांसी २

७-४-१

८-३-२१

११४ आशा २

६-७-२

१०-८-४

११५ लोक-

विरुद्ध १

७-८-१३

११६ भय ४

१-५-२३

८-३-२४

८-३-२८

१०-११-२

११७ इन्द्रिय १

८-१-२०

११८ आधिपत्य १

८-१-१६

मिश्रवर्ग.

११९ सत्यासत्य २

७-२-२२

७-२-२३

१२० हर्ष-शोक २

७-४-१४

७-४-१८	१२५. युद्ध ३	३-३-२
१२१ सुग-दुःश १	१-४-१८	४-१-३६
७-८-५	१-५-२२	४-३-३
	४-१-२४	५-१-१५
राजनीतिवर्ग.	१२६ सेवा ३	५-१-१८
१२२ राजनीति ८	१-४-१८	५-२-१३
१-२-३८	१-४-२६	६-२-१०
१-४-७	६-२-१२	७-२-२२
५-१-७	१२७ समूहयल १	७-३-२३
७-१-७	१०-१३-१	७-१०-१
७-२-३०		७-१०-२
७-१-१३	परचूरणवर्ग.	८-३-१५
७-१-१४	१२८ फर्म-	८-३-३०
६-१-१	भाग्य ३१	८-३-३८
१२३ राज्य ३	भाग्य ३१	८-१-६
१-४-२२	१-१-१८	८-१-३२
६-४-८	१-१-२१	८-१-४८
१० ११ ३६	१-१-५३	८-१-५८
१२४ पगामम ३	१-२-३१	८-४-५
७-२-२७	१-३-१७	१०-१-२
७-३-२७	१-६-६	१०-१-३
१०-११-३१	२-६-१६	१०-२-१
		१०-६-२२

१०-७-७	१०-६-११	१०-१२-३
१२९ लक्ष्मी-	१३४ वस्त्र ३	१०-१२-८
धन ७	१-६-११	१३९ प्रकृति २
१-१-२६	४-१-३०	१-१-२७
१-१-३६	७-३-१६	१०-३-२३
१-५-२१	१३५ संगीत २	१४० मृत्यु ३
२-१-६	४-१-३७	८-३-२५
२-१-१०	६-२-४	१०-११-२०
४-२-२	१३६ स्वप्न २	१०-१२-२६
६-४-२	४-१-१	१४१ भाविभाव ८
१३० विभव २	८-३-४३	२-६-२
१०-६-२०	१३७ चिकित्सा ३	५-१-१३
१०-६-६	१-१-३१	५-१-१४
१३१ दिव्य ३	१-१-३६	५-२-६
७-८-१४	८-३-४२	८-३-१३
७-६-६	१३८ औषध-	१०-६-६
१०-१२-१७	रोग ७	१०-६-७
१३२ देशाचार १	१-१-३०	१०-७-१४
१०-५-१	१-१-४०	१४२ भोजन ५
३३ जन्मभूमि ३	१-२-१३	४-५-२
२-५-१	१-५-६	७-३-५
८-३-७	५-४-४	१०-३-२२

१०-७-१२	२-१-११	१-१-२८
१०-११-२४	४-१-२२	१-१-२७
१४३ घाता २	४-७-३	१-२-१६
८-३-१	१-२-५	१-२-२८
१०-३-४	७-२-१	२-१-५
१४४ लोकोक्ति-	७-४-४	३-८-१
फष्टेयत ३७	७-७-५	७-४-७
१-१-१०	७-८-४	१०-१-२१
१-१-११	७-८-११	१०-१-४
१-१-१२	७-८-१२	१०-११-११
१-१-१३	८-१-१	१४६ प्रकीर्ण ३५
१-१-१७	८-३-२५	१-१-२५
१-१-२३	८-८-२	१-२-८
१-१-२४	८-१-१०	१-२-११
१-२-७	८-१-२७	१-२-२२
१-२-१८	१०-३-१६	१-५-१
१-४-२४	१०-३-२६	१-५-२७
१-५-५	१०-४-५	१-५-१३
१-५-१६	१०-४-१७	१-५-१४
१-५-२०	१०-११-२६	१-५-१५
१-५-३	१०-१२-१४	२-४-१
२-१-४	१०-१२-२७	२-५-४
	१४५ कुदस्त १०	

૨-૬-૯	૬-૨-૧૩	૧૦-૪-૧૧
૪-૨-૧	૬-૪-૧	૧૦-૪-૧૮
૪-૫-૧	૭-૨-૧૦	૧૦-૬-૧૦
૫-૧-૯	૭-૨-૧૪	૧૦-૧૧-૨૧
૫-૨-૭	૭-૩-૨	૧૦-૧૧-૨૭
૫-૩-૮	૭-૩-૨૬	૧૦-૧૨-૨૨
૫-૨-૧૦	૭-૪-૮	કુલ વચન ૯૧૫
૫-૫-૨	૮-૧-૨	
૬-૨-૧	૯-૩-૨	

સર્ગ ૧ લો.

૧ મહાત્મનાં કીર્તનં હિ શ્રેયો નિઃશ્રેયસાસ્પદમ્ । ૨૯

મહાત્માઓનું કીર્તન કરવું તે કલ્યાણકારી અને
મોક્ષનું કારણ છે.

૨ જઘાનામુદયે હન્ત ! વિવેકઃ કીદૃશો મવેત્ ? । ૯૪

ખેડની વાત છે કે જડ-મૂર્ખ માણસના ઉદયમાં
વિવેક ક્યાંથી હોય ? અપરપક્ષમાં-જલાનામ્-પાણીનું પૂર
ધણા નોસથી આવ્યું હોય ત્યાં પણ વિવેક ક્યાંથી રહે ?

૩ નહિ સીદન્તિ કુર્વન્તો દેગકાલોચિતાં ક્રિયામ્ । ૧૦૧

દેશ અને કાળને ઉચિત ક્રિયા-કાર્ય કરનારા
માણસો દુઃખી થતા નથી.

૪ અતિદુઃસ્વાતિસૌખ્યે હિ તસ્યાઃ* પ્રથમકારણમ્ । ૧૦૭

અત્યંત દુઃખ અને અત્યંત સુખ એ નિદ્રા
આવવામાં મુખ્ય કારણો છે.

* નિદ્રાયાઃ ।

૫ સર્વસહા મહાન્તો હિ સદા સર્વસહોપમાઃ । ૧૩૦

સર્વ હુ ખ-સુખને મહન કરવાવાળા મહાત્મા
પુરુષો હમેશાં પૃથ્વીનો ઉપમાવાળા છે.

૬ ધીમન્તો હ્યાશુકારિણઃ । ૨૨૪

બુદ્ધિમાન પુરુષો કાર્ય શીઘ્રતાથી કરવાવાળા હોય છે.

૭ ભવન્તિ હિ મહાત્માનો ગુર્વાજ્ઞામજ્જમીરવઃ । ૨૬૭

મહાત્માઓ, ગુરુઓની આજ્ઞા^{નો} ભંગ કરવામાં બય-
વાળા હોય છે.

૮ નીયન્તે યત્ર તત્રૈતે યાન્તિ સારણિવન્નૃપાઃ । ૨૯૨

પાણીની નીકની માફક, મંત્રિઓ, રાજાઓને જ્યાં
લઇ જાય છે-જે તરફ હોરે છે તે તરફ ગામઓ
જાય છે-જેંત્રાય છે

૯ કદલી નન્દતિ કિયદ્ ચદરીતરુસંનિધૌ ? । ૩૦૬

ઓરડીના ઝાડની પાસે રહીને કેળવું ઝાડ ક્યાંસુધી
પ્રકૃષ્ટિત રહી શકે ?

૧૦ યદાહાર ઇવોદ્ગારૈર્ગિરા માવોઽનુમીયતે । ૩૨૫

જેમ ઓડકારથી આહારનું અનુમાન થાય છે,
તેમ વાણીથી મનના વિચારોનું અનુમાન કરી શકાય છે.

૧૧ સ્વાર્થઞ્ચંશો હિ મૂર્ક્ષતા । ૩૩૩

સ્વાર્થથી ભ્રષ્ટ થવું તે મૂર્ખપણું છે.

૧૨ કારણસ્યાનુરૂપં હિ કાર્યં જગતિ દૃશ્યતે । ૩૫૪

જગતમાં કારણને અનુસરતું કાર્ય થાય છે.

૧૩ પ્રત્યક્ષેઽપિ પ્રમાણે કિં પ્રમાણાન્તરકલ્પના? । ૪૦૬

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણમાં બીજા પ્રમાણોની કલ્પના કર-
વાની જરૂર હોતી નથી.

૧૪ પૂર્વોપાર્જિતપુણ્યાનાં ફલમપ્રતિમં સ્વલ્લુ । ૪૧૧

પૂર્વ ભવમાં ઉત્પન્ન કરેલા પુણ્યોનું ફળ અતુલ્ય
હોય છે.

૧૫ પુણ્યચ્છેદેઽયવા સર્વં પ્રયાતિ વિપરીતતામ્ । ૪૧૫

પુણ્યનો નાશ થતાં તમામ વિપરીતપણાને પામે છે.

૫ સર્વસહા મહાન્તો હિ સદા સર્વસહોપમાઃ । ૧૩૦

સર્વ દુઃખ-મુખને સહન કરવાવાળા મહાત્મા પુરુષો હમેશાં પૃથ્વીનો ઉપમાવાળા છે.

૬ ધીમન્તો હ્યાશુકારિણઃ । ૨૨૪

.બુદ્ધિમાન પુરુષો કાર્ય શીઘ્રતાથી કરવાવાળા હોય છે.

૭ ભવન્તિ હિ મહાત્માનો ગુર્વાજ્ઞામક્કમીરવઃ । ૨૬૭

મહાત્માઓ, ગુરુઓની આજ્ઞા^{નો} ભંગ કરવામાં લાયક વાળા હોય છે.

૮ નીયન્તે યત્ર તત્રૈતે યાન્તિ સારણિઘન્નૃપાઃ । ૨૯૨

પાણીની નીકની માફક, મંત્રિઓ, રાજાઓને ન્યાય લઈ જાય છે-જે તરફ દોરે છે તે તરફ રાજાઓ જાય છે-ખેંચાય છે

૯ કદલી નન્દતિ કિયદ્ વદરીતરુસંનિધૌ ? । ૩૦૬

ખેરડોના આડનો પાસે રહીને કેળવું આડ ક્યાંસુધી પ્રકુલિત રહી શકે ?

૧૦ યદાહાર દ્વોદ્ધારૈર્ગિરા માવોઽનુમીયતે । ૩૨૫

જેમ ઓડકારથી આહારનું અનુમાન થાય છે,
તેમ વાણીથી મનના વિચારોનું અનુમાન કરી શકાય છે.

૧૧ સ્વાર્થશ્રંશો હિ મૂર્ધ્વતા । ૩૩૩

સ્વાર્થથી બ્રહ્મ થવું તે મૂર્ખપણું છે.

૧૨ કારણસ્યાનુરૂપં હિ કાર્યં જગતિ દૃશ્યતે । ૩૫૪

જગતમાં કારણને અનુસરતું કાર્ય થાય છે.

૧૩ પ્રત્યક્ષેઽપિ પ્રમાણે કિં પ્રમાણાન્તરકલ્પના? । ૪૦૬

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણમાં બીજા પ્રમાણોની કલ્પના કર-
વાની જરૂર હોતી નથી.

૧૪ પૂર્વોપાર્જિતપુણ્યાનાં ફલમપ્રતિમં સ્વલુ । ૪૧૧

પૂર્વ લવમાં ઉત્પન્ન કરેલા પુણ્યોનું ફળ અતુલ્ય
હોય છે.

૧૫ પુણ્યચ્છેદેઽયવા સર્વં પ્રયાતિ વિપરીતતામ્ । ૪૧૫

પુણ્યનો નાશ થતાં તમામ વિપરીતપણાને પામે છે.

૧૬ અનુકૂલનિદેશો હિ સતામુત્સાહકારણમ્ । ૪૨૧

અનુકૂલ આશાઓ એ મનમન પુરુષોના ઉત્સાહનું
કારણ થાય છે.

૧૭ કીદૃશં ક્રૂપાવનનં સદ્યો લગ્ને પ્રદીપને ? । ૪૪૯

અગ્નિ લાગ્યા પછી કુવો બોલવો તે શા કામનો ?

૧૮ આયુઃકર્મણિ હિ ક્ષીણે નેન્દ્રોડપિ સ્થાતુમીશ્વરઃ । ૫૧૫

આયુષ્ય કર્મનો ક્ષય થતાં ઇન્દ્ર પણ સ્થિર રહેવાને
શક્તિમાન નથી.

૧૯ ધીરાઃ પ્રાણાવમાનેડપિ નહિ ચાન્તીદૃશીંદશામ્ । ૫૨૩

ધીર પુરુષ મૃત્યુ મધ જાય તો પણ મોહદશાને
પ્રાપ્ત થતા નથી.

૨૦ પ્રાયેણ હિ દરિદ્રાણાં જીઘર્ષમ્ભૃતઃ સ્ત્રિયઃ । ૫૩૩

પ્રાય કરોને દરિદ્ર પુરુષોની સ્ત્રીઓ જલદી ગર્ભ
ધારણ કરે છે.

૨૧ જન્તોર્વજ્રાહતસ્યાપિ મૃત્યુર્નાત્રુટિતાયુપઃ । ૫૪૨

જેનું આયુષ્ય તૂટ્યું નથી તેવો પ્રાણી વજ્રથી
હણાય તો પણ મરતો નથી

૨૨ .....તીર્થાનિ, સર્વસાધારણાનિ યત્ । ૫૫૩

તીર્થો સર્વને માટે મમાન-ખુશ્વા હોય છે.

૨૩ મતિર્ગત્યજુસારિણી ।

૫૫૪

બુદ્ધિ, છાવી ગતિને અનુસંગવાવાળી હોય છે

૨૪ .....અન્તે, યા મતિઃ સા ગતિઃ કિલ । ૫૫૫

મગણ મમયે જેની બુદ્ધિ-જેવા વિચારે હોય તેનીજ
ગતિ થાય છે

૨૫ .....તાપે, રત્યૈ છાયા હિ જાયતે । ૬૦૧

ધણે તાપ પડતો હોય ત્યારે છાયા આનદને માટે થાય છે.

૨૬ આસન્ને વ્યસને લક્ષ્મ્યા લક્ષ્મીનાથોઽપિ મુચ્યતે । ૬૦૪

કદ નજીક આવતા લક્ષ્મી (માલિકને) વિધ્યુને,
પણ છોડી દે છે.

૨

૨૭ પ્રકૃતિવ્યત્યયઃ પ્રાયો ભવત્યન્તે શરીરિણામ્ । ૬૦૫

ધણું કરીને અન્તાવસ્થામાં પ્રાણિઓની પ્રકૃતિમાં ફેરફાર થઈ જાય છે.

૨૮ ભાવિકાર્યાનુમારેણ ધાગુષ્છલતિ જલ્પતામ્ । ૬૦૬

ભાવિ કાર્યને અનુમારે બોલનારાઓનાં વચનો નિકળી જાય છે.

૨૯ નાલભ્યં લભ્યતે ક્વચિત્ । ૬૧૮

અલભ્ય ચીજ, ક્યાંય પણ મળતી નથી.

૩૦ વ્યાધેરન્યસ્ય ન હ્યન્યદૌષધં જાતુ શાન્તિકૃત્ । ૬૪૧

અન્ય રોગને અન્ય ઔષધ કદાપિ શાંતિ કરનારું થતું નથી.

૩૧ ન હ્યક્ષાતસ્ય રોગસ્ય ચિકિત્સા જાતુ યુજ્યતે । ૬૪૬

આગ્રણ્યા રોગની દવા કરવી કદાપિ યુક્ત નથી.

૩૨ અન્યાનુભૂતં નહ્યન્યો જનો જાનાતિ જાતુચિત્ । ૬૮૧

એકે અનુભવેલા સુખ-દુઃખને બીજો માણસ કદાપિ જાણી શકતો નથી-એજ સ્વરૂપમાં અનુભવી શકતો નથી.

૩૩ અસ્યાતન્ત્ર્યં કુલસ્ત્રીણાં ધર્મો નૈસર્ગિકો યતઃ । ૬૮૪

પરાધીન ગ્રહેવું તે કુવચાન સ્ત્રીઓનો સ્વાભાવિક
ધર્મ છે

૩૪ .....નયજ્ઞા દિ, પ્રસ્તુતાર્થેષુ તત્પરાઃ । ૬૯૭

ન્યાયને જાણનારા પુરુષો જે કામ આરંભ્યું હોય
તેને વિષે તત્પર ગ્રહે છે

૩૫ પ્રવ્રગ્યા દીપિકેવાત્તમાત્રાપિ હિ ઝમચ્છિદે । ૭૦૯

દીવાની માફક, તત્કાલ પ્રવણ કરેલી પણ દીક્ષા
અંધકારનો નાશ કરનારી થાય છે.

૩૬ .....તૈર્હિં કિં નાભેયં જલૈરિવ ? ૭૧૨

જગની જેમ ધનવડે કરીને શું નથી ભેદી
શકાવું ?

૩૭ એકચિન્તાવિપજ્ઞાનાં ગતિરેકા હિ જાયતે । ૭૧૬

એક મરખા વિચારથી મરેલા માણસોની એક
સરખી ગતિ થાય છે.

૪૮ સ્નેહઃ પ્રામ્ભવસમ્વદ્ધો, હનુવન્નાતિ વન્ધુતામ્ । ૭૯૬

પૂર્વ ભવનો સ્નેહ, બધુપણાને બેડી આપે છે.

૪૯ પ્રાદુર્ભવન્તિ મહતાં સ્વયમેવ ચતો ગુણાઃ । ૭૯૭

મહાત્મા પુરુષોના ગુણો પોતાની મેળે જ, ઉત્પન્ન થાય છે.

૫૦ આત્માનુરૂપઃ કર્તૃવ્યઃ સારથિર્હિ મહારથૈઃ । ૮૦૮

મહાયોદ્ધાઓએ પોતાના જેવો શત્રુવીર સારથી કરવો જોઈએ.

૫૧ સમ્પદ્ધિ પુણ્યમાનેનામ્ભોમાનેનેવ પદ્ધિની । ૮૧૧

જેમ પાણી જેટલું ઊંડું હોય તેટલી જ ઊંડી કમલિની હોય, તેમ જેટલું પુણ્ય હોય તે પ્રમાણે જ મંપદાઓ મળે છે.

૫૨ મૃત્યાઃ સ્વામ્યનુગામિનઃ ।

૮૩૫

સેવકો સ્વામીનું અનુસરણ કરનારા હોય છે

૫૩ ક્ષયોપશમવૈચિત્ર્યાચિત્રા હિ ગુણસમ્પદઃ । ૮૩૭

કર્મના ક્ષયોપશમનું વિચિત્રપણું હોવાથી ગુણોનો સંપદાઓ પણ વિચિત્ર પ્રકારની પ્રાપ્ત થાય છે.

૫૪ મુમુક્ષવો નિરાકાઙ્ક્ષા વસ્તુપૂપસ્થિતેષ્વપિ । ૮૮૧

ચીજો પાસે તૈયાર હોવા છતાં મુનિશાસ્ત્રે તેની આકાંક્ષા રહિત હોય છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ પ્રજા રાજાનુયાયિની ।

૧૪

પ્રજા, રાજાનું અનુકરણ કરવાવાળી હોય છે.

૨ વ્યાઘ્રા અપિ પલાયન્તે જ્વલજ્વલનદર્શનાત્ । ૨૩

બળતા અગ્નિને દેખીને વાઘો-સિંહો નાશી જાય છે.

૩ વણિજો લોકસામાન્યેઽપ્યર્થે સાઽઽશંકવૃત્તયઃ । ૩૫

વાણીયા-વેપારીઓ, સર્વલોક પ્રસિદ્ધ-પરિચિત બાજતામાં પણ શંકિત મનવાળા હોય છે.

૪ મન્દમાગ્યતયા પુંમાં ગુરવઃ સ્યુરનીદ્રશાઃ x । ૪૪

ઉપદેશ ન કરે-શિષ્યામણુ ન આપે એવા ગુરુઓ
-વડિતો, મંદમાગ્યવાળા મનુષ્યોને હોય.

૫ કૃતં તેન કૃતેનાપિ ગુર્વાજ્ઞા યત્ર લઘ્યતે । ૪૬

જેમાં ગુરુની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન થાય એવું કામ
કરવાથી મરુનું, અર્થાત્ તેવું કામ ન કરવું.

૬ સલાઃ સર્વક્રપાઃ સલુ । ૫૩

લુચ્ચાઓ સર્વને દુઃખ દેનારા હોય છે.

૭ એકત્ર વિનિવેશેઽપિ કાચઃ કાચો મણિર્મણિઃ । ૫૪

એકજ દેકારો રત્ના હોય તોપણ કાચ છે તે કાચ
જ રહેશે અને મણિ છે તે મણિ જ રહેશે.

૮ દુર્લક્ષા હિ પરાશયાઃ । ૫૫

ખીમ્મના વિચારો મુશ્કેલીથી મળી શકાય છે.

x અનુપદેશચારકાઃ ।

૯ વિપરીતં ન શક્નન્તે, કદાપિ સરલાશયાઃ । ૬૩

મરણ સ્વભાવી મનુષ્યો કદાપિ કાઠના વિષે ખોટી
શંકા લાવતા નથી.

૧૦ સત્કારયન્તિ હ્યાત્માનં કૃત્વાડપ્યાગાંસિ માયિનઃ । ૧૦૩

કપટી પુરુષો અપરાધો કરીને પણ (‘ મેં મારું
કર્મુ ’ એ પ્રભાવે) પોતાના આત્માનો સત્કાર કરે છે.

૧૧ વન્ધ્યાડપ્યુન્મૂલ્યતે નૈવ લતા યા લાલિતા સ્વયમ્ । ૧૦૫

પોતે ઉછરીને મોટી કરેલી વાંઝણી વેણી પણ
પોતાથી ઉખેડાતી નથી, તો પછી બીજી યીજેતું તો
‘ કેહેવું જ શું ?

૧૨ અસ્તમીયુપિ પીયૂપકરે તિષ્ઠેન્ન ચન્દ્રિકા । ૧૦૬

ચંદ્ર અસ્ત થયા પછી તેની ચન્દ્રિકા-જ્યોત્સ્ના
રહી શકતી નથી.

૧૩ રોગે ત્વેકૌષધામાધ્યે દેયમેવૌષધાન્તરમ્ । ૧૦૮

એક ઔષધથી રોગને હાથે ન થાય તો તેને
બીજું ઔષધ જરૂર આપવું.

૧૪ પ્રાયો મહાત્મનાં પુત્રાઃ સ્યુર્મહાત્માન એવ હિ । ૧૧૧

પ્રાયઃ મહાત્માઓના પુત્રો મહાત્માઓ જ થાય છે.

૧૫ શરત્કાલવશાદિન્દુકરાઃ સ્યુરધિકશ્રિયઃ । ૨૬૨

શીયાળામાં ચંદ્રમાનાં કિરણો વધારે શોભાવાળાં થાય છે.

૧૬ સર્વતોડપિ શામ્યન્તિ સન્તાપાઃ પ્રાવૃઢાગમાત્ ૨૬૩

વર્ષા ઋતુ આવવાથી ચારે તરફથી બધી ગરમી શાંત થાય છે.

૧૭ અર્હતામુદયઃ કેવાં ન સ્યાત્ સન્તાપહારકઃ । ૩૩૪

અરિહંત-તીર્થંકર ભગવાનનો જન્મ ફોનાં દુઃખોનો નાશ કરનાર નથી થતો ?

૧૮ અયોડપિ યાનપાત્રસ્યં પારં પ્રાપ્નોતિ વારિધેઃ । ૩૩૬

વહાણમાં રહેલું લોહું પણ સમુદ્રના સામે કાંઠે પહોંચી જાય છે.

૧૯ સ્વામ્યગ્રે નાસનાત્કયઃ ।

૩૮૪

સ્વામીની પાસે આમન-એકકની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન ન થાય.

૨૦ નૈસર્ગિકી દિ મયતિ શુસદાં કામરૂપિતા । ૩૭૯

દેવતાઓને દમ્પિત ૩૫ કમ્પાનો શક્તિ સ્વાભાવિક હોય છે.

૨૧ વપાયનં દિ પ્રથમં પ્રણામઃ સ્વામિદર્શને । ૪૦૮

સ્વામીનું દર્શન થતાં પ્રણામ કરવો તે પહેલું બેદણું છે.

૨૨ ભક્તૌ ન પુનરુક્તતા ।

૪૦૯

ભક્તિમાં પુનરુક્તિ, એ હોય ગણાતો નથી.

૨૩ તાદૃક્^૧+સ્વામ્યાસિજાનન્દઃ પ્રવચતે કેન ગોવિન્દુમ્ ૧૫૬૮

તીર્થ^૨કું ભગવાન જેવા સ્વામીની પ્રાપ્તિથી ઉત્પન્ન થયેલા આનંદને છુપાવવા માટે કોણે ગમર્ય થઈ શકે ?

+ તીર્થદ્વસદક્ ।

૧૪ પ્રાયો મહાત્મનાં પુત્રાઃ સ્યુર્મહાત્માન એવ હિ । ૧૧૧

પ્રાય મહાત્માઓના પુત્રો મહાત્માઓ જ
થાય છે

૧૫ શરત્કાલવશાદિન્દુકરાઃ સ્યુરધિકશ્રિયઃ । ૧૧૨

શીયાગામા ચદ્રમાના ડિરો વધારે શોભાવાળા
થાય છે

૧૬ સર્વતોડપિ શામ્યન્તિ સન્તાપાઃ પ્રાવૃઢાગમાત્ ૧૧૩

વર્ષા સત્તુ આવનાથી ચારે તરફથી બધી ગરમી
શાત થાય છે

૧૭ અર્હતામુદયઃ કેપા ન સ્યાત્ સન્તાપહારકઃ । ૧૧૪

અરિહત-તીર્થ ૨૭ ભગવાનનો જન્મ ફોના દુ ખેનો
નાશ કરનાર નથી થતો ?

૧૮ અયોડપિ યાનપાત્રસ્થ પાર પ્રાપ્નોતિ વારિધેઃ । ૧૧૫

પહાણુમા રહેલુ લોહુ પણ મમુદ્રના મામે કાઠે
પહોચી જાય છે

૧૯ સ્વામ્યમે નાસનાત્યયઃ ।

૩૮૪

સ્વામીની પાસે આસન-એકેની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન ન થાય.

૨૦ નૈસર્ગિકી હિ ભવતિ શુસદાં કામરૂપિતા । ૩૭૯

દેવતાઓને ઇચ્છિત રૂપ દરવાનો શક્તિ સ્વાભાવિક હોય છે.

૨૧ હપાયનં હિ પ્રથમં પ્રણામઃ સ્વામિદર્શને । ૪૦૮

સ્વામીનું દર્શન થતાં પ્રણામ કરવા તે પહેલું ભેટણું છે.

૨૨ ભક્તૌ ન પુનરુક્તતા ।

૪૦૯

ભક્તિમાં પુનરુક્તિ, એ દોષ ગણાતો નથી.

૨૩ તાદૃક્+સ્વામ્યાસિજ્ઞાનન્દઃ શક્યતે કેન ગોપિતુમ્ ? ૫૬૮

તીર્થ'કરં' લગવાન જેવા સ્વામીની પ્રાપ્તિથી ઉત્પન્ન થયેલા આનંદને છુપાવવા માટે કોણ અમર્થ થઈ શકે ?

+ તીર્થઙ્કરસદૃક્ ।

૨૪ અપુનર્જન્મનો જન્મ દુઃસચ્છિદ્ વિશ્વજન્મિનામ્ । ૬૦૩

અરમશરીરી-એજ ભવમા મોક્ષ જનાર તીર્થ'કર
ભગવાન વગેરેનો જન્મ, મંમારના પ્રાણિઓનાં દુ.ખોનો
નાશ કરનાર હોય છે

૨૫ સ્વયંભુરમણામ્ભોધેર્માતુમમ્માંસિ કઃ ક્ષમઃ ? । ૬૦૪

સ્વયંભુરમણ નામના છેલ્લા મમુદના પાણીને માપવા
માટે કોણ મમર્થ થાય ?

૨૬ આજ્ઞા હ્યાજ્ઞાપ્રચણ્ડાનાં વચમા સહ સિદ્ધયતિ । ૬૦૫

તીવ્ર પ્રતાપી પુરુષોની આજ્ઞા વચનની માથે જ
મિલે થાય છે

૨૭ નૃણાં લોકોત્તરાણાં દિ વાલ્યં વપુરપેક્ષયા । ૬૦૬

લોકોત્તર પુરુષોનું આળપણું શરીરની અપેક્ષાથી
છે. (જાનથી નહીં)

૨૮ તુલમપ્યલ્પભારત્વાદાકાશમનુધાવતિ । ૭૩૮

'લપડું' હોવાથી રૂઝ પુંજડું પણ આકાશ તરફ
જીંચુ દોડે છે.

૨૯ જાતાઽપત્યાનિ યુગ્માનિ જીવન્તિ કિયદેવ હિ ? ૭૪૩

પુત્ર-પુત્રીનું ભેડયુ ઉત્પન્ન થયા પછી યુગલિક-
યુગલીયાં મનુષ્યો કેટલો ઠાળ જીવી શકે ?

૩૦ .....પરાર્થાર્ય, મહતાં હિ પ્રવૃત્તયઃ । ૮૮૧

મોટા પુરુષોની પ્રવૃત્તિઓ પરોપકારને માટે હોય છે.

૩૧ મદૂવેદનીયમપિ હિ ન કર્મ ક્ષીયતેઽન્યથા । ૮૮૨

માતાવેદનીય કર્મ પણ ભોગવ્યા વિના ક્ષય થતું નથી.

૩૨ મર્યાદોલ્લહ્નિનાં લોકે રાજા ભવતિ શાસિતા । ૮૯૭

દુનિયામાં મર્યાદાનુ ઉલ્લંઘન કરનારને શિક્ષા કર-
નાર રાજા હોય છે

૩૩ વિશ્વસ્ય સુપસૃષ્ટ્યૈ હિ મહાપુરુષસૃષ્ટયઃ । ૯૫૩

મહાપુરુષોની ઉત્પત્તિ દુનિયાની સુખોત્પત્તિને માટે
હોય છે. ❀

૩૪ સર્વકલ્પદ્રુમસ્યાને હ્રદ્યેકઃ કલ્પદ્રુમઃ પ્રભુઃ । ૯૫૫

પ્રભુ-તીર્થ'કર ભગવાન બધા કલ્પદ્રુમેને બદલે
એક ઉત્તમ કલ્પદ્રુમ છે.

૩૫ .....પાત્રે, વિદ્યા હિ દત્તશાસ્ત્રિકા । ૯૬૧

પાત્રમાં અષ્ટાંગેલી વિદ્યા મેંકડો સાખાવાળી
થાય છે.

૩૬ ધ્રુવો ભ્રુવા મહત્કૃતઃ । ૯૬૯

મોટાઓએ કરેલો માર્ગ-રીવાજ નિશ્ચય થાય છે.

૩૭ અન્તરેણોપદેષ્ટારં પદ્યવન્તિ નરા અપિ । ૯૭૩

ઉપદેશક-શિક્ષક મિત્રાય મનુષ્યો પણ પશુની
માફક આચરણ કરે છે.

૩૮ એકૈવ દણ્ડનીતિર્હિ મર્વાન્યાયાદિજાઙ્ગલી । ૯૭૯

બધા અન્યાયરૂપિ મર્ષોનું એર ઉતારવામાં જાંગુલી
નામની વિદ્યા સમાન એક દંડનીતિ જ છે.

(જેમ ગમે તેવા ભયંકર 'મર્ષોનું' એર ઉતારવામાં
જાંગુલી નામની વિદ્યા સમર્થ છે, તેમ ગમે તેવા
આકરા અન્યાયોને દૂર કરવા માટે દંડનીતિજ બસ છે.)

સર્ગ ૩ જો.

૧ ચાચ્ચામેકાન્તમક્કાનાં સ્વામિનઃ સ્પૃહયન્તિ ન । ૭૧

સ્વામિઓ, પોતાના અનન્ય ભક્તોની યાચનાને
ભંગ કરતા નથી.

૨ નિર્મમા હિ ન લિપ્યન્તે કસ્યાપ્યૈદિકચિન્તયા । ૧૩૯

મમત્વ રહિત મુનિઓ દ્રાષ્ટની પણ આલોકની
ચિન્તાપડે લેખતા નથી.

૩ .....અચિન્ત્યપ્રભાવાઃ પ્રભવઃ સ્વહુ । ૨૯૪

મહુ (તીર્થ કરે) અચિન્ત્ય (અગણિત)
પ્રભાવવાળા હોય છે

૪ .....નૈકત્ર, તિષ્ઠેત્ હ્રદાસ્થતીર્થકૃત્ । ૩૩૦

હ્રદાસ્થ તીર્થ કરે એ જ સ્થાને વધારે વખત
રહેતા નથી.

૫ યત્ કુર્વન્તિ મહાન્તો હિ તદાચારાય કલ્પતે । ૫૩૩

મોટા લોકો જે કામ કરે છે, તે બધા લોકોના
આચારવ્યવહારને મારે થાય છે.

૯ મહાન્તો નાવજાનન્તિ નૃમાત્રમપિ સંશ્રિતમ્ । ૨૩૫

પોતાને આશ્રયે આવેલા સામાન્ય મનુષ્યની પણ
મોટા પુરુષો અવગ્રા કરતા નથી—અનાદર કરતા નથી.

૧૦ .....કૃતાર્થા અપિ ભૂમુજઃ ।

ન ત્યજન્તિ દિશોર્દણ્ડં ચિહ્નં દિગ્વિજયશ્રિયઃ । ૨૪૪

કૃતકૃત્ય થએલ પણ રાગ્નઓ દિગ્વિજયની લક્ષ્મીના
ચિહ્ન સ્વરૂપ, દિશાના—જિતાએલા રાગ્નઓ પાસેથી
આવતા દંડનો ત્યાગ કરતા નથી.

૧૧ પ્રભવઃ પ્રણિપાતેન ગૃહીતાઃ કિં ન કુર્વતે ? । ૨૪૭

નમસ્કારથી પ્રસન્ન કરેલા સ્વામિઓ શું શું
(ઉપકાર) નથી કરતા ?

૧૨ સિંહઃ પ્રયાતિ યત્રાપિ તસ્યૌકઃ સ્વં તદેવ હિ । ૨૮૪

સિંહ જ્યાં જાય, તે જ તેનું ઘર.

૧૩ .....સર્વાસ્તપોમૂલા હિ સિદ્ધયઃ । ૨૮૭

અધી શિદ્ધિઓ તપથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૪ મહાન્તઃ શક્તિવન્તોઽપિ પ્રથમં સામ કુર્વતે । ૨૯૦

મહાપુરુષો શક્તિવાળો હોવા છતાં પણ, પહેલાં
તો મામ-શાંતિથી સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

૧૫ મનાગપસરત્યેવ પ્રજિહીર્ણગજોઽપિ હિ । ૨૯૪

પ્રહાર કરવાની ઇચ્છાવાળો હાથી પણ જરા
પાછો દડીને પગી પ્રહાર કરે છે (માટે મનુષ્યોએ
પણ દરેક કામ કરતા વિચાર કરવો જોઈએ.)

૧૬.....ઉત્તમાનાં હિ, પ્રણામાવધયઃ ક્રુધ. । ૪૫૭

ઉત્તમ પુરુષોનો ક્રોધ મામો માણુમ પ્રણામ ન
કરે ત્યાં સુધીજ હોય છે

૧૭..... ..કાર્યસિદ્ધેસ્તપો મદ્ગલમાદિમમ્ । ૪૬૪

કાર્ય સિદ્ધિમા તપ એ પ્રથમ મંગળ છે

૧૮ યુદ્ધાર્યા યજ્ઞયન્નિયઃ । ૫૦૦

જયલક્ષ્મી યુદ્ધથી પ્રાપ્ત થાય છે.

૧૯ સેવાવૃત્તિર્ન લજ્જાયૈ સ્વામિવત્સ્વામિનન્દને । ૫૧૩

સ્વામિની માફક, સ્વામિના પુત્રને વિશે પણ સેવા કરવી તે લજ્જાને માટે નથી.

૨૦ ગૃહાગતે સ્વામિનિ હિ કિમદેયં મહાત્મનામ્ ? । ૫૩૫

મોટા પુરુષોને ઘેર સ્વામી આવે, ત્યારે તેમને નહીં દેવા લાયક શું છે ? (કિમતી ચીજ પણ આપી શકાય.

૨૧ ઉપચારઃ સમર્થાનાં સદ્યો ભવતિ સિદ્ધયે । ૫૪૦

‘સમર્થ’ પુરુષોએ કરેલો ઉપચાર-વિનય જલદી કાર્યની સિદ્ધિ કરવાયાળો થાય છે.

૨૨ રાજ્યં તપસાઽઽપ્તમપિ તપસેવ હિ નન્દતિ । ૬૭૩

તપવડે કરીને પ્રાપ્ત કરેલું પણ રાજ્ય તપ વડે કરીને વૃદ્ધિ પામે છે.

૨૩ રત્નં પશ્ચદ્દશં હ્યાજ્ઞા ચક્રિણઃ કાર્યસિદ્ધિષુ । ૭૦૦

ચક્રવર્તીની આજ્ઞા એ કાર્યની સિદ્ધિ કરવામાં પંદરમું રત્ન છે.

૨૪. ગૃહોદ્દ્યોતકરો દીપઃ કિં નો દ્યોતયતે ઘટમ્ ? ૧૭૫૨

આખા ઘરને પ્રકાશિત કરવાવાળો દીવો શું
એક ઘડાને પ્રકાશિત ન કરી શકે ?

૨૫. વિનીતાનામલદ્વ્યા હિ મર્યાદા સ્વામિદર્શિતા ૮૧૯

સ્વામિએ દેખાડેલી મર્યાદા, વિનીતપુરુષોને અશ્વ-
ધ્વ-ઉશ્વધન નહિ કરવા યોગ્ય હોય છે.

૨૬. અવૃત્તા एव कुर्वन्ति सेवां मानविघातिनीम् ૮૨૪

માનનો નાશ કરે એવી 'મેવા' અમંતુષ્ટ-લોખી
પુરુષોજ કરે છે.

૨૭. કિમાર્તઃ કુરુતે નહિ ? ૮૪૦

હુ.ખી માણસ શું નથી કરતો ?

સર્ગ ૫ મો.

૧. ઉપાદેયા શાસ્ત્રલોકવ્યવહારાનુગા હિ ગીઃ ૨૩

શાસ્ત્ર અને લોકવ્યવહારને અનુકૂલ, વાણી હોય
તે ગ્રંથીકારવા યોગ્ય છે.

२ शूरैरपि वर्तितव्यं गुरौ हि समयैरिव । १००

शूरवीर पुरुषोऽपि पशु गुरुः। प्रत्ये, अयवाणानी
भाइक वर्तपुं जेधये.

३ .....सुस्वामी, गृह्णाति स्वलितं नहि । १०५

सारा स्वाभिः। सेवकांनी रखलना-भूलने पडती
राजता नथी.

४ विमृश्यकारिणः सन्तः किं दूष्यन्ते ग्वलोक्तिभिः? ११३७

विचारोने काम करवावाणा सन्तो, शुं भूभा-
ओना अडवाथी द्विपित थाय के ?

५ यदयद्वमुखो जनः । १४४

लोकांनां मोहां जांघेलां होतां नथी.

६ किं नाम भेषजं कुर्याद् विकारे सान्निपातिके ? २१६

सन्निपातना रोगमां औषध शुं द्यावो करी शके ?

૭ શ્રુતેષાં તેજો હિ જીવિતમ્ ।

૨૪૩

તેજ, એ રામઓનું શ્રવિત છે.

૮ એકદાઽપિ સતી લુપ્તશીલા સ્યાદસતી સંદા । ૨૪૫

એક દિવસ પણ ખંડિત થયેલ શીલવાળી સતી
હંમેશાંને માટે અસતી છે.

૯ યુક્તં ઘચોઽપરસ્યાપિ મન્યન્તે હિ મનીષિણઃ । ૨૪૬

બુદ્ધિશાળી મનુષ્યો બીજાનું પણ યુક્તિયુક્ત
વચન માને છે.

૧૦ અહો ! અલ્પજ્ઞસરાઃ કપાયા મહતામપિ । ૨૪૭

આશ્ચર્ય છે કે મોટા પુરુષોના પણ કપાયો
અખંડિત પ્રચારવાળા હોય છે.

૧૧ સર્વેઽપિ મણિતામાજઃ કર્કરા અપિ રોહણે । ૨૪૮

રોહણાયલ પર્વતમાં ગધા કાંકરા પણ મણિ-રત્ન
હોય છે.

* રાજામ્ ।

૧૨ વાયુતોડપિ મૃદાયન્તે સમરોત્કણ્ઠિતાઃ શ્વલુ । ૨૧૭

સંભ્રામની ઉત્કંઠાવાળા મનુષ્યો વાયુથી પણ ઉતાવળા હોય છે.

૧૩ સ્વતોડપિ હાધિકાં રક્ષાં મટાઃ કુર્વન્તિ વાહને । ૩૩૬

મુખટો, પોતાના શરીરથી પણ, વાહનોની રક્ષા વધારે કરે છે.

૧૪ દેષા હિ જયસૂચિની । ૩૩૮

ધોડાનો હેપારવ જયસૂચક છે.

૧૫ સરથ્યા અપિ હિ રથા નિષ્ફલા સારથિં વિના । ૩૪૪

ધોડા નોડલા રથો પણ, સારથી વિના નકામા છે.

૧૬ ....ગરીયાંસઃ, કાર્યે મુહ્યન્તિ ન ક્વચિત્ । ૩૬૪

મોટા પુરુષો કામપણ કાર્યમાં મુગ્ધતા નથી.

૧૭ લહ્લા અપિ હિ ચાલાનાં યુક્તા એવ ગિરો ગુરૌ । ૩૯૭

મોટાઓની આગળ આળોડોની તોતડી વાણી પણ યુક્ત છે—વ્યાજબી છે.

૧૮ અયોઽપિ હેમીભવતી સ્પર્શત્ સિદ્ધરસસ્ય હિ । ૩૯૮

મિદ્ધગ્મના સ્પર્શથી લોહુ પથ્ય મોતુ થાય છે

૧૯ કાર્યં હિ રાહુ કારણાત્ । ૪૫૧

કારણથી કાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે

૨૦ સતિ ભૂયસિ કિં તૈલે શૈલામ્યઙ્ગો વિધીયતે ? ૪૬૦

ધણુ તેલ હોય તથો શુ ચર્ચતને તેલથી નરગવાય ?

૨૧ ધનમાત્રકૃતે હન્ત ! પરદ્રોહં કરોતિ કઃ ? । ૪૬૦

કેવળ ધનના માટે પાત્ર-નોત્રો દ્રોહ કોણ કરે ?

૨૨ વિચિત્રા હિ રણે ગતિઃ । ૫૪૭

અમામમા જિત કે હારની નિયિત ગતિ થાય છે

૨૩ ભક્તિર્હપદેઽપીક્ષ્યતે મયમ્ । ૫૫૫

ભક્તિ અસ્થાનમા પથ્ય (ભવની શકા ન હોય ત્યાં પથ્ય) જાય નૂવે છે

૨૪ સ્વામ્યાદા હિ ચલીયસી ।

૫૬૪

સ્વામીની આદા ખલવાન છે.

૨૫ કસ્ય દુઃસ્વાકરો ન સ્યાદ્ મહતાં હ્યપદાગમઃ ? । ૬૩૧

મોટા પુરુષો ઉપર આવેલી આપદા કોને દુઃખકર ન થાય ?

૨૬ નોજ્ઞન્તિ માનિનો માનં યાવજ્જીવં મનાગપિ । ૬૬૧

માની પુરુષો જીવે ત્યાં સુધી સ્વાભિમાનને જરા પણ છોડતા નથી.

૨૭ તિરોહિતઃ કાણ્ઢપટેનાપ્યર્થો ન હિ દૃશ્યતે । ૭૮૧

કપડાના પડદાના અંતરવાળી વસ્તુ પણ દેખાતી નથી, તો મોટા મોટા આન્તરવાળા ઓળોની તો વાતજ શી કરવી ?

૨૮ અમૂઢલક્ષ્યા અર્હન્તઃ સમયે હ્યુપદેશકાઃ । ૭૮૪

સફળ લક્ષ્યબિંદુ છે જેમનું, એવા તીર્થકરો મોખ્ય અવસરે જ ઉપદેશ આપનારા હોય . . .

મર્ગ ૬ થો.

૧ યુગ્યન્તે તિ મૃગૈર્મૃગાઃ । ૩૭

હાંડાની માથે હાંડા ગોળે છે.

૨ કાલાદનૂપસ્ત્વં તિ વ્રજત્યૂપરમૂરપિ । ૩૮

ગાય (ખાગ) જમીન પણ નવક્રમે માગ
દાન-ખતજ જે-તી થઈ ગય છે

૩ યાન્તિ દીપસ્ય મમ્પર્કાદ્ વર્ત્તયોઽપિ દ્વિ દીપતામ । ૧૭૪

દીપાની માગતથી એની સાટ પણ દારાપણાને
પામે છે

૪ કામરૂપા તિ નાકિનઃ । ૨૧૫

દેવો હરિ રૂપ સ્વાવાગા હોય છે.

૫ મણ્ઠૌ સ્નેહે ચ મનાં વર્ત્તયં તુલ્યમેવ તિ । ૨૨૪

જકિનમા આે સ્નેહમા મનના પુરોનાં તુલ્ય
ર્તવ્ય હોય છે

६ कर्म भोगफलं कोऽपि नान्यथा कर्तुमीश्वरः । २३६

ભોગદ્વંશવાળા કુર્મને, અન્યથા કરવાને કાંઈ મમથ નથી.

७ पूजितैः पूजितो यस्मात् केन केन न पूज्यते ? ! २४६

પૂજ્ય માણસોથી પૂજતએલાને કાણ કાણ નથી પૂજતું ?

८ हस्तिभिर्हस्तिभारो हि वोढुं शक्येत नापरैः । २५४

હાથીઓનો ભાર હાથીઓજ ઉપાડી શકે-ખીજત નહીં.

९ दिने दिने कल्पतरुर्ददानो न हि ह्रीयते । २६१

હુમેશાં દાન કરવા છતાં કંપજક્ષ ક્ષીણ થતું નથી.

१० शशिनं पश्यतां दृष्टिर्मन्दाऽपि हि पट्टयति । २६३

અદ્રને જોનારાઓની દૃષ્ટિ મંદ હોય તો પણ સારો-
તેજસ્વી બને છે.

११ क्षौम द्विस्त्रिह्यतिनै

१४३८

૧૨ સર્વસાધારણં તપઃ ।

૪૪૨

તપ મર્વને માટે મમાન ક્ષણાયક છે.

૧૩ વેદ્યતે વેદના નૈવ હર્ષેણેવ શુચાઽપિ ચત્ । ૪૬૬

અહુ દર્પના મમયમા જેમ શારીરિક પીડા માફમ પડતી નથી, તેમ અહુ ગોકના મમયમા પણ શારીરિક પીડા અનુભવાની નથી.

૧૪ ન ત્તાપો માનમો જાતુ સુધાવૃષ્ટ્યાપિ શામ્યતિ । ૪૬૯

અમૃતની ત્રિષ્ટી પણ માનગિક પીડા શાન્ત થતી નથી.

૧૫ મમાદિ મમદુઃસાનાં વેષ્ટા ભવતિ વેદિનામ્ । ૪૭૭

તુલ્ય દુ ખવાળા પ્રાણિઓની વેષ્ટાઓ પણ તુલ્ય હોય છે.

૧૬ યત્ર તત્ર પ્રસક્તાનાં પ્રમૂળાં કો દિ વાધકઃ ? । ૭૧૩

ત્યાં ત્યાં પણ આમકત થએલા એવા વ્યામિઓને વિદ્ય કરનાર-રોકનાર કોણ હોય ? (કાષ્ટ નદી).

સર્ગ ૧ લો.

૧ ચિકિત્સ્યતે હિ નિપુણૈરદ્ભોદ્ભવમપિ ઘ્વણમ્ । ૨૭

સમજદાર પુરુષો પોતાના અંગમાંથી ઉત્પન્ન થએલા
પણુ ધાની ચિકિત્સા કરે છે.

૨ પાત્રે बहुफलं तद्धि । ૩૮

તે દાન પાત્રમાં દેવાથી ખડુ ફળ દેનારું થાય છે.

૩ गौः पालकविशेषेण कामं दुग्धे विशिष्यते । ૧૪૨

ગેટલે અશે પાલક મારો હોય તેટલે અશે ગાય
દૂધમાં વધારો કરે છે

૪...निश्चिते कार्ये नालसन्ति मनस्विनः । ૧૪૩

જાણા માણસો નક્કી કરેલા કાર્યમાં આલસ
કરતા નથી

† ધનમ્ ।
લાભી

૫ ચક્ષુષ્માનપિ કિં કુર્યાદન્ધકારે પ્રસૃત્વરે ? । ૧૫૧

અધકાર ધણે દલાયા હોય ત્યારે આખો વાળો
માણુમ પણ શું કરી શકે ?

૬ શુર્વાક્ષા દિ પુલીનાનાં વિષારમપિ નાર્હતિ । ૧૫૮

કુલવાન પુરુષોને મોટાઓની આત્મા કંઈ પણ
વિચાર (મદદ) કરવો મોઝ્ય નથી

૭ શુર્વાક્ષાંકરણં મર્ષગુણેભ્યો ત્વતિરિચ્ચતે । ૧૫૪

મોટાઓની આજ્ઞાનુ પાલન કરવું તે મર્ષ ગુણથી
વિશેષ-મોટા શુભ છે

૮ પિતૃતઃ કઃ પરો લોકેઽનુલ્લઙ્ઘ્યવચનો ભવેત્ ? । ૧૫૫

દુનિયામાં જેનું પચન ઉલ્લઘન ન કરી શકાય
તેના પુરુષોમાં પિતાથી અધિક કોણ છે ? અર્થાત્
કોઈ નહીં

૯ શપ્તોઽપિ દિ શ્રિયામક્તઃ કિં પુનર્માનવો જનઃ ? । ૨૧૮

મોકેદ પણ લક્ષ્મીમાં આમરૂન છે તો મનુષ્ય માટે
કહેવું શું ?

૧૦ અગૃધ્નોરનુગા લક્ષ્મ્યઃ ।

૨૨૦

અનામકા પુરુષોની પાછળ પાછળ લક્ષ્મી દ્વયા કરે છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ મહાપુમાંસો ગર્ભસ્થા અપિ લોકોપકારિણઃ । ૧૦૬.

મહાપુરુષો ગર્ભમાં હોય ત્યાં પલુ લોકોપકાર કરવાવાળા થાય છે.

૨ જાયતે ઘૃપ્યમાણાદિ દહનશ્ચન્દનાદપિ । ૨૩૮

અત્યંત ધમવાથી અંદનમાંથી પલુ અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે.

૩ કામરૂપા દિવૌકમઃ ।

૩૩૮

દેવો ઇચ્છિત રૂપો કરી શકે છે.

સર્ગ ૩ જો.

૧ નહ્યર્હન્તઃ સ્તનન્ધયાઃ ।

૨

અગ્નિહોતો (તીર્થકરો) માતાને ધાવતા નથી.

૨ ત્રિજ્ઞાના હિ સ્વતો જિનાઃ । ૨૨

તીર્થ કરે। જન્મથીજ ત્રણ જ્ઞાનવાળા હોય છે

૩ ભવતોઽપિ ચતિર્યતિઃ । ૧૦

દીક્ષા ન લીધી હોય છતાં જે ભાવથી સાધુ
હોય તે પણ માધુ ગણાય છે.

૪ સતાં હ્યલઙ્ઘ્યા ગુર્વાક્ષા । ૧૩

ગુરુની આજ્ઞા મનન પુરુષોને અલઘ્ય (ઉલ્લ-
ધન નહિ કરાય તેવી) હોય છે

૫ નિર્ઘનસ્ય સુમિશ્લેઽપિ દુર્મિશ્નં પારિપાર્થિકમ્ । ૮૬૬

દગ્ધ માણુમને સુકાળને વિષે પણ દુકાળ મમીપ-
વર્તિ હોય છે.

૬....વાચાં, જ્ઞાપ્તાધીના પ્રમાણતા । ૧૦૦

વચનોનું પ્રમાણિકપણ (તેના બોલનારા) આત્મ
પુરુષોને આધીન છે.

૭ ધર્મે ધર્મોપદેષ્ટારઃ સાક્ષિમાત્રં શુભાત્મનામ્ । ૧૦૭

પુણ્યસાળી જીવેને ધર્મને વિષે ધર્મોપદેશક સાક્ષી
માત્ર હોય છે.

૮ સ્વર્ણીશ્ચાતાં સિદ્ધરસાત્ સીસકત્રપુષ્પી અપિ । ૧૦૮

મિદ્ધરસના યોગથી સીસું અને કથીર પણ સોડું થઈ જાય છે.

સર્ગ ૪ થો.

૧ પ્રયાન્તિ હ્યુત્તમસ્થાને મૂષણાન્યપિ મૂષ્યતામ્ । ૩૨

આશ્રુપણે બીજને ગોખાવનારાં છે, તે પણ ઉત્તમ પુરુષના શરીરે અડવાથી પોતે વધારે શોભનારાં થાય છે.

૨...સ્વામિદત્તમાહાત્મ્યાઃ સત્ત્વ સેવકાઃ । ૮૨

સ્વામિએ આપેલા મહાત્મ્યવાળા સેવકો હોય છે.

૩...મક્તેષ્વીશા હિ પ્રતિપત્તિદાઃ । ૧૦૮

સ્વામિએ પોતાના સેવકોને ગૌરવ આપવાવાળા હોય છે.

૪ મહાત્મનાં મહર્દ્ધીનામુત્સવા હિ પદે પદે । ૧૩૫

મહર્દ્ધિક પુણ્યવાળી જીવોને પગલે પગલે ઉત્સવો થયા કરે છે.

૫...કૃત્યં, મહાન્તો ન ત્યજન્તિ હિ । ૧૪૬

મોટા પુરુષો પોનાના કર્તવ્યનો ત્યાગ કરતા નથી.

૬ તાદૃશામભિયોગે હિ કેમ્પન્તે પર્વતા અપિ । ૧૪૭

ચક્રવર્તિ જેવા પુરુષોના ઉદ્ધમમાં પર્વતો પણ કંપા-
યમાન થાય છે.

૭ સેવનીયાશ્ચક્રિણો હિ દેવૈરપિ નરૈરિવ । ૧૫૦

મનુષ્યોની માફક દેવોને પણ ચક્રવર્તિઓ પૂજ-
નિક હોય છે.

૮ કૃષ્ણાશ્ચેત્ય ઇષાયાન્તિ શક્ત્યા શક્તિમતાં શ્રિયઃ । ૧૭૫

શક્તિમાન પુરુષોની પામે તેઓ[†] શક્તિથી ખેંચા-
યેલી લક્ષ્મી દામીઓની માફક આવે છે.

૯ પ્રાયસ્તપોગ્રાહ્યા હિ દેવતાઃ । ૧૭૮

પ્રાયઃ દેવો તપથી વશ થાય છે.

૧૦ પ્રણિપાતાવસાનો હિ કોપાદોષો મહાત્મનામ । ૨૩૯

મહાત્મા પુરુષોનો ક્રોધ, આમો માણસ નમે કે
તરત શાંત થઈ જાય છે.

† ચક્રવર્તિનામ્ ।

૧૧...નાસ્તિ, વિદેશઃ કોઽપિ દોષ્મતામ્ । ૨૪૫

પરાક્રમી પુરુષોને કોઈપણ વિદેશ નથી.

૧૨ તુપ્યન્તિ હિ મહીયાંસઃ સેવામન્યા ગિરાઽપિ હિ । ૨૪૬

મોટા પુરુષો પોતાની સેવા સ્વીકાર કરવાના વચનો-
વડે પણ અંતુષ્ટ થાય છે.

૧૩ અનુત્સુકાનાં શક્તાનાં લીલાપૂર્વાઃ પ્રવૃત્તયઃ । ૨૮૭

આસક્તિ વિનાના સમર્થ-શક્તિમાન પુરુષોની
પ્રવૃત્તિઓ ક્રોડાપૂર્વક હોય છે.

૧૪ મહાત્માનઃ પ્રણયિનાં પ્રણયં સ્વખંડયન્તિ ન । ૩૫૧

મહાત્માઓ રનેહી પુરુષોના વિનય-પ્રાર્થનાને
ખંડિત કરતા નથી.

સર્ગ ૫ મો.

૧...નિજે સદ્વન્યુત્કણ્ઠા હિ વલીયસી । ૧૩

પોતાના ઘરે જવાની ઉત્કંઠા તીવ્ર હોય છે.

૮ જીવન્તિ ચ મ્રિયન્તે ચ સમં પત્યા પતિવ્રતાઃ । ૪૪૭

પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ પતિની માથે જીવે છે તે મરે છે.

૯ વિમૃશ્ય હિ વિઘાતઋયમલ્પીયેऽપિ પ્રયોજને । ૪૫૩

નાના યામમા પણ વિચારીને કાર્ય કરવું જોઈએ.

૧૦ નાલં દગ્ધું કક્ષમગ્નિર્વિના વાયું જ્વલન્નપિ । ૪૮૫

બળતો એવા અગ્નિ પણ, વાયુવિના મૂકા લાકડાના જંગલને બાળવાને મમથ થતો નથી

૧૧ ન હિ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષે પ્રમાણાન્તરકલ્પના । ૫૦૯

પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ રહેના બીજા પ્રમાણોની કલ્પના કરવાની જરૂર હોતી નથી.

૧૨ અદર્શિતપથં યાતિ પયો હ્યન્ધવદુત્પથે । ૫૪૨

જેને માર્ગ નથી કરી આખો એવું પાણી, આધળા માણસની પેઠે આડે માર્ગે આશુ નાવ છે.

૧૩ નિસર્ગેષ વિનીતસ્ય શિક્ષા સદ્વિત્તિચિત્રવત્ । ૫૫૫

સ્વભાવથી વિનથી માણુમને શિક્ષા-શિષ્યામણુ
આપવી તે સારી જીત જીપર ચિત્રામણુ કરવા જેવું
છે-અર્થાત્ તે બહુ દીપી નીકળે છે.

૧૪ સોઽધ્વા યો મહદાશ્રિતઃ । ૫૮૨

મોટાઓ જે આચરણુ કરે તે માર્ગ-ગિવાજ
બની ગય છે.

૧૫ સર્વત્ર કુશલં સતામ્ । ૫૯૫

સંતપુરુષોને સર્વત્ર કુશળ હોય છે.

૧૬ તુલ્યા મૂસ્તુલ્યકર્મણામ્ । ૫૯૭

સમાન કર્મવાળા પ્રાણીઓ પ્રાપ્ત સમાન-મૂર્તિ
ઉપર-એક દેશમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

पर्व ३ जुं.

સર્ગ ૧ લો.

૧ વિવેકિનાં વિવેકસ્ય ફલં હૌચિત્યવર્તનમ્ । ૯

વિવેકો પુરુષોના વિવેકનું ફળ ઉચિત વર્તન
રાખવું એ છે.

૨ નદીવન્ન નદીભર્તુરુત્તેકાય ઘનાગમઃ । ૧૦

વરસાદ આવવાથી 'નદીની પેડે સમુદ્ર' ગર્વિત
થતો નથી.

૩ પાત્રોપકારે પ્રથમે મહતાં ચદુપક્રમઃ । ૩૭

મોટા પુરુષો સુપાત્રનો ઉપકાર કરવા સૌ પહેલાં
તૈયાર થાય છે. (જો તમામનો ઉપકાર ન કરી
શક્તા હોય તો સુપાત્રનો તો કરે જ)

સર્ગ ૨ જો.

૧...મહતાં યસ્માત્, પુણ્યં પુણ્યાનુવન્ધકમ્ । ૯

મોટા પુરુષોનું પુણ્ય, પુણ્યના અનુબધવાનું-
નવું પુણ્ય ઉત્પન્ન કરનારું બને છે.

સર્ગ ૬ ટ્વો.

૧ આધારબુદ્ધિયા મગનસ્યોત્પાદ ઇવ ટિટ્થિમઃ । ૩૯

દીટોડી આકાશને ધારણ કરી રાખવાની ઇચ્છાથી
જિંઘા પગ રાખે છે.

૨ દિશોઽભ્રુતેઽન્નલેશોપિ પૌરસ્ત્યાનિલસદ્ગમાત્ । ૪૦

પૂર્વ દિશાના વાયુના મગથી વાદળાનો નાનો ટુકડો
પણ ચાંરે દિશામાં ફેલાય જાય છે. અર્થાત્ પૂર્વ દિશાના
પવનથી વરમાદ આવે છે.

૩ અન્યત્રાપ્યુત્સવાયૈવ જાતોઽર્હન્ કિં પુનર્ગૃહે ? । ૪૧

તીર્થ કર જગવાનનો જન્મ, ખીજે બધે ટેકાણે પણ
ઉત્તમવને માટે થાય છે, તો પછી પોતાના ઘરમાં, ઉત્તમવને
માટે થાય તેમાં આશ્ચર્ય જ શું છે ?

સર્ગ ૮ મો.

૧ વિહાયસો મહત્ત્વે હિ મોપમાનં ભવેત્ પરમ્ । ૨૪

આકાશના મોટાપણામાટે ઉપમા આપવા લાયક
તેનાથી મોટી ખીજ કોઈ ચીજ નથી.

पर्व ४ थुं.

સર્ગ ૬ ટો.

૧ આધારચુદ્ધયા ગગનસ્યોત્પાદ इव टिट्ठिभः । ૩૯

ટીટોડી આકાશને ધારણ કરી રાખવાની ઇચ્છાથી
જોયા પગ રાખે છે.

૨ दिशोऽभ्रुतेऽभ्रलेशोपि पौरस्त्यानिलसङ्गमात् । ૪૦

પૂર્વ દિશાના વાયુના સંગથી વાદળાંનો નાનો ઢુકડો
પણ ચારે દિશામાં ફેલાય જાય છે. અર્થાત્ પૂર્વ દિશાના
પવનથી વરમાદ આવે છે.

૩ अन्यत्राप्युत्सवायैव जातोऽर्हन् किं पुनर्गृहे ? 151

તીર્થંકર અગત્યનાનો જન્મ, ખીજો બધે ઠેકાણે પણ
ઉત્સવને માટે થાય છે, તો પછી પોતાના ઘરમાં, ઉત્તમવને
માટે થાય તેમાં આશ્ચર્ય જ શું છે ?

સર્ગ ૮ મો.

૧ विहायसो महत्त्वे हि नोपमानं भवेत् परम् । ૨૪

આકાશના મોટાપણામાટે ઉપમા આપવા લાયક
તેનાથી મોટી ખીજ કોઈ ચોજ નથી.

पर्व ४ थुं.

સર્ગ ૧ લો.

૧ પ્રપ્તુમર્હો ન સામાન્યજનો હિ સ્વપ્રમુત્તમમ્ । ૧૭૪

ઉત્તમ સ્વપ્નનું ક્ષણ મામાન્ય માણુસને પૂછવું
યોગ્ય નથી.

૨ શ્રેયાન મદેશો નો યત્ર શ્રૂયન્તે દુર્જનોક્તયઃ । ૨૦૮

તે દેશ ક્રિયાશુકારી છે, કે ત્યાં દુર્જનનાં વચનો
માજગવાના ન હોય.

૩ ચાદ્યમ્વાદ્યો વાઽપિ પૂજનીયઃ પિતા સતામ્ । ૨૧૩

ગમે તેવો પપ્પ પિતા, મનજન પુરુષોને માટે તો
પૂજનીય જ છે.

૪ વિસવાદો ન ધીમતામ્ ।

૨૨૬

બુદ્ધિસાગી પુરુષોની વાખીમાં વિરોધ ન હોય.

૫ નસાન્નાશ્ચાદુમાપિણઃ ।

૨૬૫

આમ-શ્રેષ્ઠ પુરુષો આદુ-અમત્યપિય યોગ્યતાવાળાં
ન હોય.

૬ ચલિનો યદ્ ચલિખ્યોઽપિ, વહુરત્ના હિ ભૂરિયમ્ । ૨૭૬

દુનિયામા બળવાનથી પણ વધારે બળવાળા માણસો
હોય છે કામ્ય કે આ પૃથ્વી બદલતોવાળી છે

૭ સ્વામિનિ વ્યગ્રચિત્તે હિ નાવકાશ કલાત્તામ્ । ૨૯૦

સ્વામી અગ્રચિત્તવાળા હોય ત્યાં કલાવાન પુરુષોને
જ્યાં બતાવવાનો અવકાશ નથી મળેતો

૮ ન શ્વાઽપ્યાસ્કન્ધતે યસ્માત્

સ્વામિનઃ કિં પુનઃ પુમાન્ ? । ૨૯૬

સ્વામિના એક દૂતગનો પણ પગભર ન કરી
શકાય, તો પછી સ્વામિના માણસની તાવાત જરા જીવી ?

૯ દૂતદૃશ્યનુસારેણ પ્રવર્તન્તે હિ ભૂમુજઃ । ૨૯૮

દૂતની દૃષ્ટિ પ્રમાણે-દૂતના કહેવા પ્રમાણે ગતિઓ
વર્તે છે

૧૦ ન જાત્યા કોઽપિ કસ્યચિત્

સ્વામી વાસેવકો વાઽપિ શક્ત્યધીનમિદં રાહુ । ૩૦૦

જાતિ અથવા જન્મવડે જીને કાષ્ટ, મેષ્ટનો સ્વામી
કે સેવક નથી કામ્ય કે સ્વામી-સેવકપણ એ બધું
શક્તિને આધીન છે

૧૧ સ્વપ્રશંસેવાન્યનિંદા સતાં લજ્જાકરી સહુ । ૩૦૧

પોતાની પ્રશંસાની માફક, અન્યની નિંદા પણ
મનનપુરુષોને શરમાવનારી છે

૧૨ રાજચદ્રાજપુત્રોઽપિ માન્યો રાજાનુજીવિનામ્ । ૩૦૪

ગણની પેઠે ગણપુત્ર પણ ગણમનકાને માટે
માનનીય છે

૧૩ દન્તિતા દન્તઘાતસ્ય સ્થાનં નૈરણ્ડપાદપઃ । ૩૧૭

દાથીઓને પોતાના દત્તગવથી ધા વગવાનું સ્થાન
એક ડાનું વક્ષ નથી.

૧૪ દૂતા હિ પ્રતિરૂપાણિ ભૂપાના સચ્ચરન્ત્યમી । ૩૨૭

દૂતો ગણના પ્રતિરૂપ-પ્રતિબિંબ થઈને ફરે છે

૧૫ યત ઉત્તિષ્ઠતિ શિરસી નિર્વાપ્યસ્તત એવ હિ । ૩૨૮

જ્યાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો હોય પહેલા ત્યાંથી જ,
પ્રજાવલો લેખે

૧૬ કવલઃ શક્યતે ક્ષેપ્તુ, નાકપ્લુદ્ધ હસ્તિનો મુસાત્ । ૩૪૦

દાથીના મુખમા ફાળીયો નાખી શકાય, પગનું
પાછો ખેંચી શકાય નહિ

૧૭ इक्षितक्षा हि सेवकाः ।

૩૪૬

માયા સેવકા સ્વામિના ઇક્ષિતાકાર-ચેલાઓને સમજનારા હોય છે.

૧૮ उमाणां स्वामिनां ह्यग्रे कोऽन्यथा वक्तुमीश्वरः । ૩૪૭

ઉમ-તેજસ્વી શ્રામીઓની આગળ, સ્વામિઓની ઇચ્છાથી વિપરીત બોલવાને કોણ સમર્થ થાય ?

૧૯ प्रमाद्यन्ति शुभात्मानो न हि ज्ञात्वा मनागपि । ૪૩૦

હિયા આત્માઓ જાણ્યા પછી જરા પણ પ્રમાદ નથી કરતા.

૨૦ सर्वस्याभ्यागतो गुरुः ।

૪૩૦

અતિથિ-મહેમાન એ સૌને માટે ગુરુ વૃક્ષ છે.

૨૧ दूतो हि प्रथमो नये ।

૪૩૨

લગાઈ સમયે પહેલાં દૂત મોકલવા એ રાજ-નીતિમાં પહેલું કાર્ય છે.

૨૨ न क्षिरो नयने विना ।

૫૦૨

આંખો વિનાનું મસ્તક નફામું છે-શોભા વિનાનું છે.

૨૩ પ્રમાણં સ્વામિશાસનમ્ । ૫૦૯

તોડરોને સ્વામિની ગમે તેવી પણ આત્મા માનનીય
હોય છે.

૨૪ વિચિત્રા હિ રણે ગતિઃ । ૫૫૦

સંગ્રામની અંદર વિચિત્ર ગતિ હોય છે, એટલે જ્યાં
પણ થાય અને પરાજય પણ થાય.

૨૫ મહાગજોઽપિ હઞ્જાત્વા ધાવન્ પક્કે નિમજ્જતિ । ૫૫૨

જમ્બવંત હાથી પણ, અગ્રપદા માર્ગે દોડવાથી
કાઠવમાં ખુંચી જાય છે

૨૬ મન્યાવન્તર્મધુનીવ ચેતનાસ્તુ ક્ષુતો નૃણામ્ ? । ૫૫૫

જેમ દારુ પીંધણામાં ચેતના નથી તેમ જેના
અંતઃકરણમાં ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો હોય, તેમાં ચેતના-
શાનશક્તિ ક્યાંથી હોય !

૨૭ પ્રેમાસ્થાનેઽપિ ભીષ્ટમ્ । ૫૭૫

જ્યાં ભયનું સ્થાન નથી ત્યાં પણ, પ્રેમ ભયને
આપનાર થાય છે.

૨૮ પુણ્યાકૃષ્ટં સ્વયં સર્વં કિં કિં ન સ્યાદ્ મહાત્મનામ્ । ૫૮૮

મહાત્મા-પુણ્યશાળી જીવોને, પોતાના પુણ્યથી
જેંઆએલી કંઈ કંઈ બધી વસ્તુઓ પોતાની મેળે નથી
પ્રાપ્ત થતી ? અર્થાત્ બધીય પ્રાપ્ત થાય છે.

૨૯....સર્પઘર્ષે હિ, સર્પો જાનાતિ નાપરઃ । ૬૧૭

સર્પના ધસારાને સર્પ જ જાણે છે, બીજો જાણી
શકતો નથી.

૩૦ શ્રીછિદ્દેઽજ્ઞનલેશોઽપિ ધૌતસ્ય શ્વેતવાસસઃ । ૬૩૬

અંજનનો અંશ માત્ર પણ, ધોએલા મદદ વસ્ત્રની
શોભાને નાશ કરનારો થાય છે.

૩૧ ધીરા અપિ હિ કિં કુર્યુર્ભૂચરા વ્યોમચારિણુ ? । ૬૪૨

ગમે તેટલા ધીર હોવા છતાં પણ પૃથ્વી પર
યાત્રનારા, આકાશગમીઓની આગળ શું કરી શકે ?

૩૨ નિજેનૈવ હિ ચક્રેણ હન્યન્તે પ્રતિચક્રિણઃ । ૭૪૮

પ્રતિવાસુદેવો પોતાનાજ ચક્રવડે કરીને હણાય છે.

૩૩ ક્ષત્રિયાણાં ક્રમો હોષ યુદ્ધંસ્વામ્યાજ્ઞયા સહુ । ૭૫૯

સ્વામીની આજ્ઞા મળવાથી યુદ્ધ કરવું, એ ધનિયોનો
આચાર છે.

૩૪ ફલન્તિ હિ મહાત્માનઃ સેવિતાઃ કલ્પવૃક્ષવત્ । ૭૬૫

મેત્રા કૃગએવા મહાત્માઓ કલ્પવૃક્ષની માફક
ફળે છે અર્થાત્-મહાત્માઓની મેત્રા કૃગવાથી કલ્પવૃક્ષની
માફક ફળ મળે છે.

૩૫ ભક્તિમન્તોઽપ્રમાદેનાયુક્તેભ્યોઽપ્યતિશેરતે । ૭૭૮

ભક્તિવાળા મનુષ્યો અપ્રમાદવડે કરીને, તેઓ
કરતા પણ વધારે મારા હોય છે

૩૬ કર્મણાં ફલવત્ પાકો ચતુષ્પાયાત્ સ્વતોઽપિ ચ । ૮૩૦.

વૃક્ષોના ફળોની માફક, કર્મનો પાક ઉપાયથી
અને પોતાની મેજે પણ ચાય છે

૩૭ રજ્યન્ત્યન્યેઽપિ ગીતેન કિં પુનસ્તદ્વિદમ્પ્રીઃ ? । ૮૭૦

મામાન્ય માણુઓ પણ સંગીતથી ખુશ ચાય છે,
તો પછી તે વિષયને ગ્રંથનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ માણુમની તો
વાત જ શી કરવી ?

૩૮ વિપયાશ્ચિત્તમનસાં ગલેદ્ધિ સ્વામિશાસનમ્ । ૮૭૫

વિપયામકત મનવાળાઓથી સ્વામીની આસના ખંડિત થઈ જાય છે.

૩૯ દુર્લેહ્યં શાસનં હુમ્મશાસનાનાં મહીમુજામ્ । ૮૮૨

પ્રચંડ શાસનવાળા-પ્રતાપી રાજાઓની આસનાનું ઉલ્લંઘન નથી કરી શકાતું.

૪૦ અનુષ્ઠાને પ્રવર્તન્તે જ્ઞાત્વા સ્વલુ મહાશયાઃ । ૯૦૫

બુદ્ધિશાળી મનુષ્યો જાણ્યા પછી શુભ ક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ કસ્તૂર્યેદમૃતસ્ય હિ ? । ૬૬

અમૃત પીવાની દેાને તૃપ્તિ થાય ?

૨ ગ્રાણાન્ રક્ષેદ્ ધનૈરપિ । ૧૩૬

ધન વડે પણ ગ્રાણીની રક્ષા કરવી જોઈએ.

૩ રાજાં ભવન્તિ દૂતા હિ યથાવસ્થિતવાદિનઃ । ૧૬૦

ફોનો રાજાઓને યથારિથન—મત્ય મત્ય દક્ષીણત
કહેવાવાળા હોય છે

૪ શૂરાણાં હ્યભિગમનં મુદ્ધદીવાસુદ્ધશપિ । ૧૬૪

શૂરાઓને જેમ મિત્રની ગદાએ ગાય છે તેમ શત્રુની
ગદાએ પણ ગાય છે (મિત્રની રક્ષાએ મત્કાર કરવા, શત્રુ
શત્રુની ગદાએ લડાઈ કરવા ગાય છે)

૫ તસ્ય શ્રીર્યસ્ય વિગ્રમઃ । ૧૮૩

જેનો પરાક્રમ તેની વદમી; અર્થાત્ પરાક્રમીને
લદમી મળે છે.

૬ મજ્ઞાયતે વ્યાધિરિવ દ્વિપન્ વિષમુપેક્ષિતઃ । ૨૨૩

ગાળની માફક ઉપેક્ષા કરાએક્ષો શત્રુ પણ વિષ
જેવું નુકસાન કરનાર થાય છે.

૭ મર્યોઽપિ સાપરાધો હિ હલમન્વિષ્યતે યદા । ૨૩૦

જો હિંસ્ર જોવામાં આવે, તો તમામ મનુષ્ય અપ-
રાધી હશે; અર્થાત્ હિંસ્ર—દોષ જોવાની દૃષ્ટિથી જોવામાં
આવે તો મોઝા કંપ્રને કંમ દેવા વગર દેખાય.

૮ .....જીવન્તરો મટાણિ પડયતિ । ૨૬૯

જીવનો માણસ દેશાણુ-મુખાન લોધ શકે છે-
નુખ પામી શકે છે

મર્ગ ૩ જો.

૧ પિત્રાદ્યા હર્દનામપિ* । ૫૨

પિતાની આજ્ઞા તીર્થ કરોને પણ માન્ય હોય છે.

૨ શૂતાન્ધાનાં કુતો મતિઃ ? । ૭૮

જૂગામ્મા અથ યગ્નેજ્ઞાઓને મદ્યપુદ્ધિ ક્યાંથી હોય ?

૩ પક્ષોદ્ગમઃ પીલિકાનામિય પર્યન્તકારણમ ।

વિપરીતા મતિઃ પુંસા ભવેદ્ દૈવે પરાદ્મુલે । ૧૧૯

પ્રાણીઓને પાખ આવવી, એ એના મગ્ધની
નીનાની છે. તેમ પુરુષોનું ભાગ્ય ઉચ્છેદ થતા શુદ્ધિ
પણ વિપરીત થાય છે.

૪ વીરભોગ્યા હિ મૂરિયમ્ । ૧૨૯

આ પૃથ્વી વીરોને ભોગવવા યોગ્ય છે અર્થાત્
શ્રેષ્ઠીર પુરુષો પૃથ્વીને ભોગવી શકે છે.

* માન્યા ।

૫ ન હિ કેસરિવૃત્કારં શ્રુત્વા તિષ્ઠન્તિ વારુણાઃ । ૧૩૯

સિંહના સજ્જને સાંભળીને હાથીઓ ઉભા રહી શકતા નથી.

૬ કાકાનાં તસ્કરાણાં ચ નશ્યતાં કા નનુ ત્રપા । ૧૪૧

કાગડાઓને ને ચોરોને નાશી જવામાં શરમ શાની ?

૭ નાડભૂત્ પત્યુઃ કલત્રં યા સા સ્યાદુપપતેઃ કથમ્ ? । ૧૬૪

જે બી પોતાના ધણીની ન થઈ તે મરની ક્યાંથી થાય ?

સર્ગ ૪ થો.

૧ બહુરત્ના વસુન્ધરા ।

૧૨૩

પૃથ્વી બહુ રત્નોવાળી છે.

૨ ઓજાયન્તેડનોજસોડપિ દૂતાઃ સ્વામ્યોજસા સ્વહુ । ૧૩૮

દુર્ગળ પણ હતો સ્વામીના બળથી બળવાન બને છે-બળવાનની માફક આચરણ કરવાવાળા થાય છે.

૩ આદત્તે હમ્બુ ચદ્ ભાનુઃ પુનરુજ્જતિ મૂરિ તત્ । ૧૪૫

સૂર્ય પાણી ગ્રહણ કરે છે પણ તેના બદલામાં પાણું ધણું પાણી આપે છે-વરસાવે છે.

४ ध्रियः स्वामिनि रुष्टे हि न तिष्ठन्नि भयादिव । १४६

अपे स्वामिना लयथी नागी जली होय तेम
स्वामी रुष्ट थाय त्यागे ब्रह्मी रही शक्ती नथी.

५ तेजः प्रमाणं धीराणां तेजसां कीदृशं वयः ? । १८१

धीर पुरुषोनुं तेज न प्रभायु छे, तेजनी आगण
वय जेवानी शी जरै !

६ व्यालोऽपि गरलं मुक्त्वा शाम्येन्न पुनरन्यथा । १८२

मर्ष पणु जे भक्ता विना-उठ्या विना
शांत थतो नथी !

सर्ग ५ मो.

१ इष्टस्य दर्शनेनापि शं स्यात् स्पर्शेन किं पुनः ? । १०१

इष्ट-प्रिय वस्तुना दर्शनथी पणु मुण थाय, तो
पथी स्पर्शननुं तो उहेवुन शुं ।

२ सर्वार्थसाधकः कायश्चलत्येष हि भोजनात् । १०७

जधां कार्योनि निद्र करवावाणुं आ गरीर जोज-
नथी याले छे.

૩ નદીમધ્યસ્થિતાના દિ પિ કરોતિ દવાનલઃ ? । ૧૪૯

નદી મધ્યે ગહેના માણુઓને દાશનળ નુ કદી સહે ?

૪ રમાન્તરેણ દિ રસો ગ્રાધ્યતે થલવાનપિ । ૧૫૧

મગવાન એવા પણ રમ ખીળ મગવ ન રમથી
માધ્ય કો મકાપ-દડાની સકાપ છે

૫ દોષપેક્ષેઽ દોષમતામ્ । ૧૫૭

પરાક્રમી મનુષ્યોને પોતાની ભુક્ત-સાધની ન અપેક્ષા
દેાય છે

૬ મહન્નધા દિ ફલતિ વ્યવમાયો મહાત્મનામ્ । ૧૬૦

મહાત્માઓનો વ્યવમાય-ઉદ્ધમ દમ્ભરો પ્રકારે કો છે

૭ ત્રપેક્ષ્ય લોષ્ટક્ષેત્તાર લોષ્ટ દદાતિ મંડલં ।

મૃગારિઃ શરમુત્પેક્ષ્ય શરક્ષેત્તારમૃચ્છતિ । ૧૪૩

તરો દેકુ-પત્થર ફેંકનાગની ઉપેક્ષા કરીને દેશને
કરે છે (પણ) મિહ બાબુને છોડીને બાણ ફેંકના
ઉપર ન લપકે છે

૮ યાન્ત્યા હમોવા મહતામમોઘં ચ ક્રપેર્વચઃ । ૨૯૦

. મહાપુરુષો પાસે કંગેલી યાચના અને ક્રપિની વાણી એ બન્ને નિષ્ફળ થતા નથી.

૯ મિથ્યા ન સલ્લુ માપન્તે મહાત્માનઃ કદાચન । ૩૫૪

મહાત્મા પુરુષો નક્કી કદિ પણ ખોટું બોલના નથી.

૧૦ ઋક્ષણિકં સર્વમેવ હિ । ૩૬૪

મનુષ્યોનું (રૂપ, યૌવન, મૌલામ્બ, લક્ષ્મી, સુખ વગેરે) અધુનં ક્ષણિક છે—નાશવાન છે.

* મર્ત્યાનામ્ ।

पर्व ५ मुं

સર્ગ ૧ લો.

૧ દુર્જયા વિપયાઃ સ્વલુ । ૨૮

વિપયો ખરેખર દુર્જય છે. એમને જીતવા બહુ મુશ્કેલ છે.

૨ પ્રજ્ઞાયાઃ કિં ન ગોચરમ્ ? । ૩૧

બુદ્ધિનો શું વિષય નથી (બુદ્ધિથી શું સાધ્ય નથી થતું) ?

૩ વિદેશો વિદુષાં હિ કઃ ? । ૩૩

પંડિતોને માટે કયો દેશ, પરદેશ જોવો છે ?

૪ ક્ષ નાર્ઘન્યુજ્જ્વલા ગુણાઃ । ૩૬

ઉત્તમ ગુણો ક્યાં નથી પૂજાતા ?

૫ આરાધ્યોઽતિથિમાત્રોઽપિ કિં પુનઃ સ પિતા-
ઽતિથિઃ ? । ૬૨

મામાન્ય મહેમાન પણ પૂજવા લાયક છે તો પછી પિતા અતિથિ બને, તેને માટે તો કહેવું જ શું ?

સર્ગ ૧ લો.

૧ દુર્જયા વિપયાઃ સ્વલુ । ૨૮

વિપયો ખરેખર દુર્જય છે. એમને છતવા બહુ મુશ્કેલ છે.

૨ પ્રજ્ઞાયાઃ કિં ન ગોચરમ્ ? । ૩૧

બુદ્ધિનો શું વિષય નથી (બુદ્ધિથી શું સાધ્ય નથી થતું) ?

૩ વિદેશો વિદુષાં હિ કઃ ? । ૩૩

પંડિતોને માટે કયો દેશ, પરદેશ જોવા છે ?

૪ ક નાર્પન્ત્યુજ્જ્વલા ગુણાઃ । ૩૬

ઉત્તમ ગુણો ક્યાં નથી પૂજ્યતા ?

૫ આરાધ્યોઽતિથિમાત્રોઽપિ કિં પુનઃ સ પિતા-
ઽતિથિઃ ? । ૬૨

મામાન્ય મહેમાન પાત્ર પૂજવા લાયક છે તો પછી પિતા અતિથિ જને, તેને માટે તો દહેતુ જ શું ?

૬ મહાત્માનઃ પ્રકૃત્યાઽપિ શપથચ્છેદકાતરાઃ । ૬૫

મહાપુરુષો પ્રકૃતિથી જ સોગંદને તોડવામાં કાપર
હોય છે.

૭ દણ્ડસાધ્યાસ્તુ દુર્મદાઃ । ૮૬

ઉદ્ધત મનુષ્યો તો દંડથી-શિક્ષાથી વશ થાય છે.

૮ ન મનાગપિ જીવન્તિ કુલનાર્યઃ પતિ વિના । ૮૯

કુલવતી સ્ત્રિયો પોતાના પતિ વિના થોડું પણ
મુખપૂર્વકે જીવી શકતી નથી.

૯.....નોત્કળા, વિલમ્બ મહત્તે કચિત્ । ૧૫૯

તીવ્ર ધમ્મજા જરાપણુ વિલબ્ધને મહત્ત કરી
શકતી નથી.

૧૦ પૂજાઽર્હાઽતિથિમાત્રેઽપિ । ૧૭૩

તમામ અતિથિ વિષે પૂજન (સત્કાર) કરવી યોગ્ય છે.

૧૧ નિરામ્નાયસ્ય વચસિ શ્રદ્ધા ન પ્રત્યયં વિના । ૧૮૭

ગુરુગમ વિનાના માણુમના વચનમાં, ખાતરી થવા
વિના શ્રદ્ધા ન થાય.

૧૨ .....વિવેકો હિ, સ્મરાર્ત્તાનાં કિયચિરમ્. ? । ૧૯૫

કામથી પીડિત થએલા મનુષ્યોનો વિવેક ક્યાં સુધી રહી શકે !

૧૩ અવદ્યં ભાવી યો હાર્યો ચત્ર તત્ર મ નાન્યથા । ૨૦૧

જે કામ અવગ્ર્ય થવાનું છે, તે મને ત્યાં પણ જરૂર થવાનું જ.

૧૪ ન ભાવિ ક્વચિદન્યથા ।

૨૧૮

ભાવિભાવ હદાપિ અન્યથા થતો નથી.

૧૫ નિકાચિત્તાનામપિ યત્ કર્મણાં તપસા શ્રયઃ । ૨૧૯

(અદૃઢ-મધ્યમ પ્રવ્રવ્ત્તિ) નિકાચિત્ત કર્મોનો પણ તપથી શ્રય થાય છે

૧૬ સ્વામ્યુદકાર્ય ધીમન્તો યાન્તિ સ્વામ્યન્તરેડપિ હિ । ૨૨૧

પોતાના સ્વામિના દિનને માટે બુદ્ધિમાન સેવકો બીજા સ્વામિની પણ મેના કરે છે.

૧૭ અભિયોગો હિ ચોગાયક્ષેમે નતિ વિપશ્ચિતામ્ । ૨૫૩

પ્રાપ્ત થએલી ચીજોને પણ ક્યાં પછી નથી ચીજોની પ્રાપ્તિ માટે બુદ્ધિસાગી મનુષ્યો હિંમત કરે છે.

૧૮ દેવં હિ ઘલવત્ પરમ ।

૨૬૩

ભાગ્ય-કર્મ, એ ખરેખર બળવાન છે.

૧૯ ધૈર્ય-વીર્યવિહીનનાં હલમેવ હિ પૌરુષમ્ । ૩૧૦

ધીરના અને પરાક્રમથી હીન મનુષ્યોનો કપટ એ જ પુરુષાર્થ છે.

૨૦ ન હીન્દ્રકુલિગ્રસ્યાપિ સ્ફૂર્તિઃ કેવલિપર્પદિ । ૩૬૭

કેવળી-શૂર્યજ ભગવાનની સભામાં હિંદ્રનું વજ્ર પણ સુરાયમાન થતું નથી.

૨૧ સ્નેહોડયં પૂર્વસંસ્કારો યાતિ જન્મશતાન્યપિ । ૪૧૭

પૂર્વભવના મંડકાગ્વાળો સ્નેહ મેંકડો ભવ સુધી માથે આવે છે.

૨૨ અન્તેડપ્યાન્તા પરિવ્રજ્યા શુભગ્રજ્યા નિચન્ધનમ્ । ૪૮૫

અન્તિમ અવસ્થામાં પણ લીધેલી દીક્ષા, શુભગતિ કલ્યાણના કારણભૂત થાય છે.

૨૩ કૌમુદી હિ નિશાન્તેડપિ કુમુદામોદકારણમ્ । ૪૮૫

ગત્રિના અન્તમાં પણ ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના રાત્રિ-વિકારી કમળા(કુમુદ)ને પ્રકુલિત કરવામાં કારણભૂત થાય છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ વિદ્યા હિ પ્રાગ્ભવાભ્યસ્તાઃ સ્વયમાયાન્તિ તાદૃશામ્^૧ ॥ ૩૪

પ્રપચ્છાણો છુપોને પૂર્વભવમાં ભણેલી વિદ્યાઓ
પોતાની મેળે આવડી ગય છે.

૨ સ્વકાર્યમારબ્ધમપિ સન્તોઽન્યાર્થે સ્વજન્તિ હિ । ૪૬

મનનન પુરુષો, આરંભ કરેલા પોતાના કામને
પણ ખીગ્નને માટે-ખીગ્નના ભવાને માટે છોડી દે છે
અર્થાત્ ખીગ્નનું કામ પહેલાં કરી આપે છે.

૩.....સંસર્ગઃ, સદ્ધિરેવ સતાં યતઃ । ૫૩

મનનન પુરુષોને મનનનોની માર્થે જ મોગન
હોય છે.

૪ ભક્તિમેવ હિ કાઢ્ઢન્તિ ન હિ વસ્તૂનિ-તાદૃશાઃ^૧ ॥ ૬૫

દેવ-ગાગ્નદિ પુરુષો ભક્તિને જ ઈચ્છે છે, વસ્તુને
નહિ.

૫.....ન લઢ્ઢન્તે, પૂજ્યપૂજાં વિવેકિનઃ । ૯૮

વિવેકી પુરુષો પૂજ્યની પૂજા કરવી બુલતા નથી.

† પુણ્યવત્તામ્ । † દેવ-રાજાદય. ।

૬ ગુણઃ શ્રુતો જનશ્રુત્યાઽપ્યનુરાગાય તદ્વિદામ્ । ૧૧૬

શ્રાદ્ધાની પગપગથી માલગેલો ગુણ પણ ગુણજ
મનુષ્યોના અનુરાગને માટે થાય છે.

૭ અપૂર્વસ્ય દિદક્ષા હિ કાલશ્ચેપં ક્ષમેત ન । ૧૧૭

અપૂર્વ સ્ત્રીજને જોવાની તીવ્ર ઇચ્છા, કાલક્ષેપ-
વિજાળને મદન કંઠની નથી

૮ ચત્સોદયઃ મ ઘન્યો હિ યથા હીન્દુર્યથા રવિઃ । ૨૪૨

જે વખતે જેનો ઉદય તે વખતે તે વંદનીય હોય
છે. જેમ સૂર્ય અને ચંદ્ર

૯ દુર્વારા મધિતવ્યતા ।

૨૮૭

આવિભાવ મિથ્યા ધનના નથી.

૧૦ ધિયમરૂપમપિ સ્માતં પ્રાણનાશાય જાયતે । ૩૦૮

થોડું પણ આધેતું વિધ પ્રાણનાશને માટે થાય છે.

૧૧ મહાત્મધ્યઃ પ્રદક્ષં ત્રિ કોટિકોટિગુણં ભવેત્ । ૩૪૦

મહાત્માઓને-મહાવિગ્ધોને આપેતું દાન, કોડોગુણા

દર્શને આપે છે.

† શ્રુત
† શ્રુત

૧૨ સ્થાનં નૈકત્ર માધૂનાં નિઃસદ્ધાનાં સમીરવત । ૩૪૧

મમત્વરહિત માધુઓની મિથસ્તા વાયુની પેઠે એક
સ્થાને થતી નથી.

૧૩ નાશો નાર્જિતકર્મણામ્ । ૪૦૦

બાધેલા ક્રમેના (ભોગવ્યા મિવાય કે તપસ્યા
વિના) નાશ નથી થતો.

૧૪ અપત્યસ્નેહો બલી રાહુ । ૪૦૧

પોતાના મતાન ઉપરનો પ્રેમ અતિ બળવાન
હોય છે.

૧૫ મહતામનુલ્ભૈર્હિ મહદામાદ્યતે ફલમ્ । ૪૦૪

મોટા પુરુષોની મોક્ષ કળાવાળા મનુષ્યો મોટું
ફળ પામે છે

૧૬ કિં કમ્પતે ક્વચિચ્છૈલો દન્તઘાતેન દન્તિનઃ ? । ૪૧૯

જુ સાર્થીના દાનના વાથો પરત કપાયમાન
થાય છે ?

મર્ગ ૩ જો.

૧ ન વન્ધ્યં દર્શનં મતામ । ૩૧

સગતન પુરુષોનું દર્શન નિષ્ફળ થતું નથી.

૨.....ઉપચારઃ, સ્યાદ્ભ્રમાવિન્યપિ ભૂતયત્ । ૩૨

અનાર વસ્તુનો પણ ઉપચાર થઈ ગયાની માફક થાય છે. (ભૂતકાળમાં જે પૂજ્યો થઈ ગયા છે, તેની પૂજન જેમ કસાય છે, તેમ અવિધ્યકાળમાં જે પૂજ્ય થયાના છે, તેની પણ પૂજન-વિનય આદિ કરી શકાય છે.)

૩ કૃતજ્ઞા દિ વિવેકિનઃ । ૧૩૫

કૃતજ-ઉપકારને નહીં ભૂતનાર પુરુષો વિવેકી હોય છે.

૪.....*પક્ષે મતાં જનઃ । ૧૮૭

જનતા મતપુરુષોના પક્ષમાં થાય છે.

* મતાં પક્ષે જનઃ મ-

સર્ગ ૪ થો.

- ૧ સૂર્યોદય ઇગ્ન્યોપકૃત્યૈ જ્ઞાનં ભવાદ્ગામ્ । ૧૧૫
સૂર્યોદયની માફક મહાત્માઓનું જ્ઞાન ધર્મપદ્મ માટે છે
- ૨ દુઃસ્થિતેષુ હિ મહતાં વાત્મલ્યમતિરિચ્યતે । ૨૩૬
દુઃખી જીવો ઉપર મહાત્માઓનું વાત્મલ્ય વધુ હોય છે
- ૩ ક્ષત્રિયાણાં ન ધર્મોઽયં જરણાર્થી ચત્પર્યતે । ૨૫૯
ક્ષત્રિયોનો એ ધર્મ નથી કે શબ્દ આવેલો મનુષ્ય
તેના શત્રુને મોખી દે
- ૪ પિત્તાગ્નિઃ શર્કરાશ્મ્યઃ પયમાર્કિં ન જ્ઞામ્યતિ ? । ૨૬૫
માફથી જે પિત્તાગ્નિ-પિત્તજલ શાત થાય તે
દૂધથી કેમ ન થાય ?
- ૫ મર્વેષ્વપ્યનુકૂલા હિ મહાન્તઃ કરુણાધનાઃ । ૨૬૯
દયાળુ મહાપુરુષો તમામ પ્રાણીઓ પ્રત્યે અનુકૂળ
પ્રતિતિ કૃપાવાળી હોય છે.
- ૬ સૂનોઃ પુરુષકારો હિ હર્ષાય પ્રથમં પિતુઃ । ૨૯૩
પુત્રનો પુરુષાર્થ મોંથી પહેલા પિતાને હર્ષ
દેનાગ થાય છે

† મહાત્મનામ્ ।

૭ લોભઃ કસ્ય ન મૃત્યુવે ? । ૨૧૭

લોભ ક્રાંતા મૃત્યુને માટે નથી થતો .

૮ સત્યો હિ પતિવર્ત્મગાઃ । ૨૨૭

મતી સ્ત્રીઓ પતિના માર્ગે ચાલનારી હોય છે.

સર્ગ ૫ મો.

૧.....અર્હત્પ્રભાવસ્યાવધિર્ન હિ । ૪૮

તાર્થ*કર ભગવાનના મહાત્મ્યનો પાર પામી શકતો નથી.

૨ *શોભતે મમયોચિત્તમ્ । ૧૦૬

મમયોચિત હોય તે જાણે છે.

૩ દયાવીરા મહાત્માનઃ પ્રસૂતેઽન્યરસેઽપિ હિ । ૧૦૮

ગમે તેવો અન્ય ગમ પ્રવર્તતો હોય, જનાં મહા-
ત્માઓ તો દયા કરવામાં જ તત્પર હોય છે.

૪ પુત્રોદ્વાહોઽસવાનાં હિ ન તૃપ્યન્તિ મહર્હયઃ । ૧૧૦

ધનાદયો, પુત્ર વિવાદના ઉત્પન્નમાં તૃપ્ત થતા નથી.

* સર્વમ્ ।

૫ મહતામયનારો દિ વિશ્વપાલનદેવે । ૧૧૨

મહાન્મા પુરુષોનો અવનાર-મન્મ દુનિયાની રક્ષા કરવા માટે થાય છે.

૬ નિકાચિતં ભોગપલ્લં ભોગ્યં કર્માર્હતામપિ । ૧૧૩

ભોગ દગવણું (દદ) નિકાચિત્ત કર્મ તીર્થંકર ગણવાગોને પણ ભોગ્યવુ પડે છે.

૭ પૂજામાચારપૂજ્યમ્ય પૂજ્યા અપિ દિ કુર્યેતે । ૧૧૭

પૂજનીય પુરુષો પણ માગ આચાર્યવડે પૂજ્યો-પવિત્ર મનુષ્યોની પૂજા કરે છે.

૮ સર્વમણ્યુજુ દોષ્મતામ । ૧૭૦

૪૨૬મી મનુષ્યોને તમામ કામ મહેનું છે.

૯ સર્વગ્રામ્યલિંગો માર્ગઃ પ્રમૂળાં સ્રોતમામિવ । ૧૭૨

પાણીના પ્રવાહની માફક મમર્ષ પુરુષોનો માર્ગ જ્યાં ફેલાવે અરણ્યવિત્ર દોષ છે.

૧૦ વિપં પેરી શુપેક્ષિતઃ । ૧૭૬

ઉપેક્ષા કરાવેલો પેરી વિપન્ન જેવું કામ કરે છે.

૧૧ ભક્તિગ્રાહ્યા હિ દેવતાઃ ।

૨૦૧

દેવો ભક્તિથી વશ થાય છે.

૧૨ ઉન્મૂઢે હિ ક્ષુતે પ્રાયેર્ણેકઃ, શરણમર્યમા । ૨૧૨

હીંક ગુંચવાઇ જાય-રોડાઇ જાય, ત્યારે તેનું શરણ
સૂર્ય જ છે. અર્થાત્ સૂર્યની સ્થાને બેવાથી હીંકનો
ખુલાસો થાય છે.

૧૩, કુષ્કરં નાસ્તિ દોષ્મતામ્ ।

૨૪૬

પરાક્રમી મનુષ્યોને કોઇ વસ્તુ દુષ્કર નથી.

૧૪ મૂલેષુ હિ વિશુષ્કેષુ શુષ્ક એવ મહીરુહઃ । ૩૨૨

‘વૃક્ષનાં મૂળીયાં મુકાયાં એટલે વૃક્ષ મુકાયા’ સમજવું.

૧૫ હન્યતે હૈમનં જાડ્યં ન વિના વ્વલિતાનલમ્ । ૩૨૩

જળતા અગ્નિ વિના હેમ-તત્કણ-શિયાળાની કંડી
દૂર કરી શકાતી નથી.

૧૬ વીરૈઃ કૃષ્ટેષ્ટકઃ પૂર્વ, વપ્રઃ કૈઃ કૈર્ન સખ્યયતે । ૩૨૫

શૂરવીર પુરુષોએ પહેલાં કિલ્લામાંથી થોડી ઇંટો
એવી લીધા પછી તે ગિલ્લાને કોણ કોણ નથી તોડતું ?

- ૧૭ પૂર્વેકર્માનુસારેણ જાયતે જન્મિનાં હિ ધીઃ । ૩૮૬
પૂર્વના કર્મોને અનુસારે પ્રાપ્તિઓની શુદ્ધિ થાય છે.
- ૧૮ જીવન્ત્યપ્યેકદ્વાડ્ડમેન ધાન્યાનિ સ્વાતિવારિણા । ૩૯૫
સ્વાતિનક્ષત્રનું પાણી એક વખત મળવાથી પણ
ઉગેલ ધાન્ય શુદ્ધ છે.
- ૧૯ અન્યોડન્યશુભચેષ્ટા હિ શુભોદર્કા દ્વયોરપિ । ૪૧૨
પરસ્પર-અન્નેની શુભચેષ્ટા-મારી ક્રિયાઓ અન્નેના
હિત માટે થાય છે.
- ૨૦ સુલક્ષ્યં હિ પરસ્વાન્તમિક્ષિતાકારવેદિભિઃ । ૪૧૩
ધર્મગિતાકારને તાણવાવાળા મનુષ્યો ખીજતના અતઃ-
કરણને મારી રીતે તાણી લે છે.
- ૨૧ નહિ મિથ્યા કુલીનવાક્ । ૪૩૮
કુલીન મનુષ્યની વાણી અસત્ય હોતી નથી.
- ૨૨ પ્રતિજ્ઞા ચ કુલીનાનાં ન મુધા જાતુ જાયતે । ૪૩૯
કુશલાન મનુષ્યોની પ્રતિજ્ઞા કદિ ખોટી થતી નથી.

૨૩.....શસ્યમાનં હિ, દુઃખં પ્રાયઃ પ્રશામ્યતિ । ૪૫૩

ખીજીને ડહેવાથી પોતાનું દુઃખ પ્રાયઃ કરીને
શાંત થાય છે-ઓધું થાય છે.

૨૪.....જીવન્ હિ, નરો મદ્રાણિ પश्यति । ૪૫૭

જીવતો માણસ મુખ જોઈ શકે છે.

૨૫ પ્રયાતિ સાસ્ત્રિકાનાં હિ દૈવમપ્યનુકૂલતામ્ । ૪૮૩

મત્વ-પરાક્રમશાળી પુરુષોને ભાગ્ય પણ અનુકૂળ
થાય છે.

૨૬ સુપ્રયુક્તસ્ય દમ્ભસ્ય વ્રહ્માઽપ્યન્તં ન ગચ્છતિ । ૫૦૫

મારી રીતે કેળવીને કરેલા કપટનો છેડો બ્રહ્મા-
વિધાતા પણ પામી શકતો નથી.

૨૭ અન્યં હિ દુઃસ્થિતં દૃષ્ટ્વા સમાશ્વસિતિ દુઃસ્થિતઃ । ૫૨૧

પોતાથી વધારે દુઃખી માણસને જોઈને, દુઃખી
માણસને આશ્વાસન મળે છે.

पर्व ६ ॐ

સર્ગ ૧ લો.

૧ યદ્વોત્પન્ને તીર્થનાથે સદોત્સવમયં જગત્ । ૪૯

તીર્થનાથ ઉત્પન્ન થયે છતે જગત્ સદા ઉત્સવમય થાય છે.

૨ મહાત્માનો હિ કુર્વન્તિ સેવકૈષ્વપિ સત્કૃતિમ્ । ૫૫

મહાપુરુષો સેવકોનો પણ સત્કાર કરે છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ આત્મનીનો હિ સર્વોઽપિ સ્તોકેચ્છુઃ કોઽપિ

નાત્મનઃ । ૧૧૦

તમામ પ્રાણિઓ પોતાના હિતેચ્છુ હોય છે, પોતાને માટે થોડાની ઈચ્છા કરનાર કોઈ નથી હોતો.

૨ તિષ્ઠન્તિ નં ચિરં જાતુ માનિનઃ શ્વસુરૌકસિ । ૧૨૫

માનો પુરુષો મમગને ઘેર વધારે વખત સુધી કદાપિ રહેતા નથી.

૩ ધનં હિ સુલભં વત્સ ! તદ્વોક્તા દુર્લભઃ સુતઃ । ૧૪૧

હે પુત્ર ! ધન તો સુલભ છે; પણ તેનો ભોગવનાર
પુત્ર મળવો દુર્લભ છે.

૪ ગીતહાર્યા મૃગા અપિ ।

૧૮૪

ગીતથી હરિણોના મન પણ હરણ કરી શકાય છે.
(તો પછી મનુષ્યની શી વાત !)

૫ વહુરત્ના હિ મૂરિયમ્ ।

૨૦૫

આ પૃથ્વી બહુરત્નોવાળી છે.

૬ આસ્તામન્ન સતાં સદ્ગઃ પરલોકેઽપિ શર્મણે । ૨૩૧

સત્સંગ, પરલોકમાં પણ સુખકારી થાય છે તો
આ લોકની તો વાત જ શી ?

૭ સ્ત્રીणां પ્રકૃતિલોલાનાં પરં સ્થૈર્યં ન નિશ્ચયઃ । ૨૩૩

પ્રકૃતિથી અપણ એવી સ્ત્રીઓની સ્થિરતામાં.
નિશ્ચય ન હોય.

૮ પુત્રી—જામાતૃવિરહઃ પ્રાયઃ કસ્ય નં દુઃસહઃ । ૨૪૨

પુત્રી અને જામાદત્તો વિયોગ અને દુઃખદાયી
નથી હોતો ?

૯ ગતિઃ સાદ્સિકાનાં હિ સમા સ્થલજલાધ્વનોઃ ૥૨૪૩

સાદસિક પુરુષોની જલમાર્ગ અને સ્થલમાર્ગમાં
સરખી જ ગતિ હોય છે.

૧૦ મૃત્યુર્નાત્રુટિતાયુષઃ ।

૨૪૮

જેનું આયુષ્ય ત્રુટયુ ન હોય તેનું મૃત્યુ થતું નથી.

૧૧ એકાઽપિહિ હરેષિત્તં કિં પુનઃ સકલાઃ કલાઃ ? ૥૨૦૭

એક કળા પણ લોકોનાં ચિત્તનું હરણ કરે છે, તે
બધી કળાઓની વાત જ શી કરવી ?

૧૨ સેવકાનાં વિના સેવાં ભવ્યતે સ્વલુ જીવિકા । ૨૪૪

સેવા વિના સેવકોની આજીવિકા, નાશ પામે છે.

૧૩ ..... પ્રિયોદન્તાહરઃ કસ્ય ન વલ્લભઃ ? ૥૨૫૯

પ્રિયના સમાચાર લાવનાર કોને વહાલો ન લાગે ?

૧૪ ..... યત્ર તત્ર, પુણ્યં હ્યનુચરં નૃણામ્ । ૨૭૪

પુણ્ય ગમે ત્યાં પણ, મનુષ્યોની પાછળ સેવક
થઈને રહે છે.

મર્ગ ૩ જો.

૧ વીરાણાં હિ રણં મુદે । ૩૩

મુદ્ધ એ શૂરવીર પુરુષોના લડવાને માટે થાય છે.

મર્ગ ૪ થો.

૧ ઘૃન્દં હિ વલયત્તરમ । ૩

મમ્મલ એ વધાઈ બલવાન વસ્તુ છે.

૨ ધીરાઃ સત્ત્વાશલન્તિ ન । ૧૭

ધીર પુરુષો મત્સ્યથી અપાયમાન થતા નથી.

૩ લોલેન્દ્રિયે યૌવને હિ ચત્તપસ્તત્તપો નનુ ।

દારુણાસ્ત્રે રણે યો હિ શૂરઃ શૂરઃ સ ડચ્યતે । ૨૫

અપલ ઇન્દ્રિયવાળા યૌવનમાં જે તપ કરાય તે જ
ખરું તપ છે, અને ભયંકરૂં ના મુદ્ધમાં જે શૂર
હાય. તે જ ખરો શૂરવીર.

૨ ન કિશ્ચન ।

. ત્યાં કાંઈ .

૫ કામઃ કામં નિરઙ્કુશઃ ।

૬૦

કામદેવ અત્યન્ત નિરઙ્કુશ છે.

૬ સ્ત્રીणां લુब्धो जनः प्रायोदोषं न सलु वीक्षते । ૬૩

સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થયેલો પુરુષ પ્રાયઃ સ્ત્રીઓના દોષને જોતો નથી.

૭ किं यमस्य दर्शयामि ? ।

૭૪

યમને અતિ દૂર શું છે ?

૮ राज्यं हि चिक्रमाधीनं न प्रमाणं क्रमाक्रमौ । ૭૫

રાજ્ય પરાક્રમને આધીન છે; તેમાં વંશની પરંપરા કે અપરંપરા કારણભૂત નથી.

૯ सदा वैरायमाणा हि शङ्कन्ते परतो मृतिम् । ૮૪

દમ્ભેશાં વૈરનું આચરણ કરનારા પુરુષો મોતાનું મૃત્યુ ખીંચી ધરી જોવી આશંકા કરે છે.

૧૦ क्षात्रं तेजो हि दुर्धरम् ।

૯૪

ક્ષત્રિયોનું તેજ સદન કરવું કઠીણ છે.

૧૧ કિં ન સ્યાન્ પુણ્યસંપદ. ? ।

૧૧

પુણ્યની સંપદવાળાને શું નથી મળતું ?

સર્ગ ૬ ટો.

૧ મામાન્યપુણ્યેર્નેહ્યર્હન્ દેવઃ સાક્ષાન્નિરીક્ષ્યતે । ૪૪

અદ્ય પુણ્યવાળા જોવા તીર્થંકર ભગવાનનું
સાક્ષાત્ દર્શન નથી કરી શકતા.

૨ કેનેશ્વરવચો યુક્તિયુક્તં વાધિતુમીશ્યતે ? । ૧૩૦

અર્થ પુરુષનું યુક્તિયુક્ત વચન દ્વિપિત કરવાને
કોણ સમર્થ છે !

સર્ગ ૭ મો.

૧ અસાધનીયં પુણ્યાનાં મન્ત્રતન્ત્રવિદાં ચ કિમ્ ? । ૫૦

પુણ્યશાળી પુરુષોને અને મંત્ર તંત્રને જાણનારા
મનુષ્યોને અસાધ્ય જેવું શું છે ? કંઈ નથી.

૨ પ્રાયેણ પ્રેયસીપ્રાપ્તિપ્રત્યાશાઽપિ હિ શર્મણે । ૫૭

પ્રાયઃ સ્ત્રીની પ્રાપ્તિની આશા પણ મુખકર થાય છે.

૩ ન મોઘા દેશનાઠ્ઠતામ્ ।

૧૯૧

તીર્થકરોની દેશના નિષ્કળ હોતી નથી.

સર્ગ ૮ મો.

૧ તપોલેશોઽપિ નામનઃ ।

૫

અહ્ય તપ યજ્ઞ નિષ્કળ થતું નથી.

૨ પાલખિદનાં હિ પાણ્ડિત્યં પ્રાકૃતેષ્વેવ જૃમ્ભતે । ૨૧

પાખાંડિઓનું પાંડિત્ય બોળા મનુષ્યોમાં જ ચાલી શકે છે.

૩.....સ્થાનં વિદેશો હિ, માનિનામપમાનિનામ્ । ૩૮

અપમાનિત થયેલા માની-સ્વામિમાની મનુષ્યોનું સ્થાન પરદેશ છે-અર્થાત્ તેમણે પરદેશ જવું વ્યાજબી છે.

૪ અભ્યાગતેઽન્યનૃપતિપ્રધાને હ્યર્થિનો નૃપાઃ । ૩૯

રામ્નઓ, ખીજા રામ્નનો પ્રધાન આવતાં તેને રાખી લેવામાં ખુશ

૫ ઉપાયં વચમા વક્તું કાતરા અપિ પण्डिताः । ૪૪

ઉપાય બતાવવામા તેા = ૪૪ પુરુષો પણ પંડિત
થઈ નથી છે.

૬ છદ્ધોऽपि क्वापि शोभते ।

૭૫

૬૫ પણ છદ્ધાય શોભે છે

૭.....जीवन्मृता हीनवराः स्त्रियः ।

૯૫

પોતાથી ન્યૂન સક્તિ કે ન્યૂન ઉન્નમરના પતિવાળા
ઓઓ જીવતાં જનાં પણ મર્યા જેવી છે.

૮ एकद्रव्यामिलापो हि महद् वैरस्य कारणम् । ૧૦૮

અનેક જીવોને એક જ ચીજ મેળવવાની ઇચ્છા
થવી તે વૈરનું મોટું કારણ થાય છે.

૯.....साधूनां, लब्धिभोगोऽपदे न हि । ૧૪૧

સાધુઓ, પોતાની લબ્ધિઓનો ઉપયોગ અસ્થાનમાં
અનુવમરે નથી કરતા.

१० न्यासयत् प्रतिपन्नस्य नाग्नि नागो महात्मसु । १४४

नीतिरागा पुरुषने त्या मुडकी थापणुतो नेम
नाय यतो नयी नेम, महात्मा पुरुषने श्रीगणेशी
वापणो नाह न्निम नान धनो नथो

११ उपयोगोऽपि लब्धार्थानां सङ्गमार्थं न दुष्यति । १४५

मधना-शामन मेवाना कार्य भाटे लब्धिमेवानो
उपयोग इत्यामा दोष नथो

१२ स्वामिनो भृत्यदोषेण गृह्यन्त इति नीतिशस्त्रम् । १४६

नोः-मेवना दोषथी नसभी हृषित थाय-पददाय
के, अेवु नीतिशास्त्रनु वयन हे

આખું

જગદ્વિખ્યાન આખું પદાડની ન્દાનામા ન્દાની અને
મ્હોટામા મ્હોટી દર્શનીય વસ્તુઓ, ગ્મ્નાઓ અને એક
દર્શકને ઉપયોગી ચર્ષ પડે એવી તમામ વસ્તુની માલિકી
આપનારુ, તેમ જ આખૂના મદિગેની ગ્રીણામાં ગ્રીણી
દ્વારણીઓ અને મુદ્દર મુદ્દર ભાવના લગલગ ૭૫ ફોટાઓથી
અલંકૃત આ પુસ્તક, જેમ આખૂના યાત્રિઓને ઉપયોગી છે,
તેમ ભાગતર્પણની પ્રાચીન ગ્રીષ્પદ્ધતિ અને અંતિહામિક
શોધમોળના અભ્યાસીઓ માટે પણ ધણું જ મહત્વનું છે.
એના લેખક છે — ઇતિહાસનરવવેતા, શાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ
શ્રી જયન્તવિજયજી મ્હોટો અથ, મુદ્દર એન્ટિક ફાગ્મો,
૭૫ ફોટાઓ, પાકુ બાઇન્ડીંગ અને હિતમ જેફ્ટ હોવા છતાં,

કિંમત માત્ર અઢી રૂપીઆ.

આની હિંદી આવૃત્તિ પણ બેદાર પડી ચૂકેલ છે,
ફોટા વિગેરે બધું ઉપર પ્રમાણે જ. કિંમત ર-૮-૦.

લખો:—

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા,

છોટા ગંગા, ઉત્તરજેન. (માલવા)

અને ગણીતા બુકમેલરોને ત્યાંથી પણ મળશે.

पर्व ७ मुं.

સર્ગ ૧ લો.

૧ કન્યા હ્યવશ્યં દાતવ્યા* । ૨૦

કન્યા કોઈ પણ ચોગ્ય વરને આપવાની હોય છે જ.

૨ પ્રાયો વિચારચત્તૂનાં કોપઃ સુપ્રશમઃ સ્વલુ । ૨૩

ધણું કરીને વિચારક મનુષ્યોનો ક્રોધ બંદો
શાન્ત થઈ શકે એવો હોય છે.

૩ યથા રાજા તથા પ્રજાઃ । ૩૩

જેવો રાજા હોય, તેવી તેની પ્રજા હોય છે.

૪.....અમહો હિ સ્ત્રીપરામયઃ । ૪૬

પોતાની સ્ત્રીનું અપમાન અસહ્ય છે.

૫ વન્દનીયઃ સતાં સાધુર્હુપકારી વિશેષતઃ । ૪૯

સન્નિવન-વિદ્વાન પુરુષોને સાધુ વંદનીય હોય છે;
તેમાં પણ ઉપકારી સાધુ તો ખાસ કરીને વંદનીય છે.

* કસ્મૈવન ।

૬ નિર્નાથાનાં કુતઃ શૌર્યં ? દત્તં સૈન્યં હનાયકમ્ । ૭૬

નિર્નાયકોમાં ગદ્યવીરતા ક્યાથી હોય ? નાથક
(મેનાપતિ) વિનાનું સૈન્ય નષ્ટ થાય છે.

૭ ક્વાડપ્યુપાયોડપંસર્પણમ્ । ૮૪

નાશી જવું, એ પણ કયયિત્ (બચવાનો ઝોક)
ઉપાય બને છે.

૮ .....મૃત્યવે હિ સ્યાદ્, વૈરિ વૈરં ચિચદપિ । ૯૫

શત્રુ સાથેનું વૈર છાંજા કાળે પણ મૃત્યુનું કારણ
થાય છે.

૯ નાન્યો મન્ત્રો હિ દોષ્મતામ્ । ૧૧૩

વીર પુરુષોનો (યુદ્ધ મિલાય) ખીજો મિહાંત-
વિચાર નથી હોતો.

૧૦ ચલવાનપિ કિં કુર્યાત્ પ્રાપ્તઃ કેશરિણા કરી ? । ૧૨૩

બલવાન હોવા છતાં હાથી, સિંહની પાસે શું કરી
શકે ? અર્થાત્ તે બચી શકે નહિ.

૧૧ જયામિગ્રાયિણાં પ્રાયઃ પ્રાણા હિ તુળસન્નિભાઃ । ૧૨૮

જયને ચાહનારા (વીરો) પોતાના પ્રાણોને તુલ્ય
સદૃશ માને છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ તાલિકા નૈકહસ્તિકાઃ । ૩૬

એક હાથે તાળી પકડી નથી.

૨ મહતામપરાદ્દે હિ પ્રણિપાતઃ પ્રતિક્રિયા । ૬૫

મહા પુરુષો પ્રત્યે કરેલા અપરાધની નમસ્કાર એજ
પ્રતિક્રિયા છે. અર્થાત્ મહાપુરુષો, નમસ્કાર કરવા માનથી
અપરાધીને માફી આપે છે.

૩ પૈરેશ્ચ ભગ્નમાનસ્ય માનિનો ધિગવસ્થિતિમ્ । ૧૨૦

બીજનઓથી અપમાનિત થએલ એવા આત્મા-
ભિમાનીનું એ જ અપમાનના રથાનમાં ગહેવું એ
નિંદનીય છે.

૪ સ્તોત્રં ત્રિહાય બહિષ્ણુર્ન હિ લજ્ઞાઽઽસ્પદ પુમાન્ । ૧૨૧

થોડુ મુળેને જાડ ઇચ્છનાર (મેળવનાર) મનુષ્યને
સગમાના જેવું નથી હોતું

૫ આત્રયસ્ય હિ દૌર્ગત્યાદ્, આશ્રિત પરિભૂયતે । ૧૪૩

આશ્રિત આપનાર માણુમની હમનેરીની આશ્રિત
(આગેવાના આશ્રનમાં આવેતો) માણમ દુખી થાય છે

૬ મહતામાગમો હ્યાશુ કુચચ્છેદાય કસ્ય ન ? । ૧૪૮

મોટા પુરુષોનું આગમન એ કોના દુ મોતો જલ્દી
નાશ કરનાર નથી થતું ? અર્થાત્ વેશ્ના દુ ખ મળાડે છે

૭ નોષ્મતા હિ, પ્રિયો યુદ્ધાતિથિ સલુ । ૨૦૫

ભુજ્જમનાણા (સીંગ પુરુષો) ને યુદ્ધ નાં અતિથિ
ખડું મહાલો લાગે છે

૮ યુજ્યતે ન વઘ પ્રાણિમાત્રસ્યાપિ વિવેકિનામ્ ।

પદ્ધેન્દ્રિયાણા હસ્ત્યાદિજીવાના ત્વ કા કથા ? । ૨૧૦

વિવેકી મનુષ્યોને કોઈ પણ જીવની દિંશા કંઈ
ચોગ્ર નથી તો પછી પદ્ધેન્દ્રિયા સાથી રંગે મોટા
જીવોની દિંશા ॥ તો વાતજ રી રવી ?

૯ દોષમન્તો દિ નિર્જેરેય દોર્મિર્વિજયનદ્વિજ્ઞઃ । ૨૧૧

જુગ્મ્મગવાળા-ગીરપુરુષો પોતાની જુગ્મ્મધીજ (સ્વ-
શક્તિથીજ) વિજ્ય મેળવવાની હચ્છા ગણનારા હોય છે.

૧૦ રત્ને દિ વદ્યોઽર્થિનઃ । ૨૮૩

ઉત્તમ વસ્તુના આદર થળા હોય છે.

૧૧ કિમમાપ્યં મદૌલસામ્ ? । ૩૧૬

મદા પરાધ્મી ગીરપુરુષોને શું અમાપ્ય છે ?

૧૨ ધનં સંમારનાઞ્ચનમ્ । ૩૫૬

ધન, સંગ્રહના પશ્ચિમખૂનો નાગ કરનાર છે.

૧૩ નાત્મીયાઃ કસ્યચિન્નૃપાઃ । ૪૧૪

ગાનઓ કોઈના થતા નથી.

૧૪ મત્યા વા ગદિ વા મિધ્યા પ્રમિદિર્જેવિની નૃપામ્નાટ ૧૭

માત્રી કે જુલી-રમે તેવી પદ્મ પ્રમિદિ-પ્રખ્યાતિ
મનુષ્યોને જગ પ્રાપ્ત કરાવનારી હોય છે.

૧૫ ન ક્ષોભઃ સત્યભાષિણામ્ ।

૪૨૬

સાચું બોલનારાઓને ભય હોતો નથી.

૧૬ અવિમૃશ્ય વિધાતારો ભવન્તિ વિપદાં પદમ્ । ૪૨૮

અણવિચારું કરનાર મનુષ્યો દુઃખી થાય છે.

૧૭ ... ..કૃતસ્ય, કરણં નહિ વિચતે ।

૪૨૯

જે કાર્ય પૂરું થઈ ગયું હોય,
રહેતું નથી.

૧૮ પુત્રાર્થે ક્રિયતે ન કિમ્ ?

૪૩૦

પુત્રને 'માટે શું' શું નથી કરાતું ? અર્થાત્ પુત્રને
માટે માતા-પિતા અનેક દુઃખો વેડે છે.

૧૯ ગુરુવદ્ ગુરુપુત્રેઽપિ વર્તિતવ્યમિતિ શ્રુતેઃ । ૪૩૩

ગુરુની માફક, ગુરુના પુત્ર (કે શિષ્ય) ઉપર
પણ ભક્તિ રાખવી જોઈએ.

૨૦ પ્રાણૈરવ્યુપકુર્વન્તિ મહાન્તઃ કિં પુનર્ગિરા ? । ૪૩૬

મહાપુરુષો પોતાના પ્રાણો આપીને પણ ખીજનો ઉપકાર કરે છે; 'તો પછી વાણીથી કરે તેમાં તો કહેવું જ શું ?

૨૧ પ્રાણાઽત્યયેઽપિ શંસન્તિ નાઽસત્યં સત્યભાષિણઃ । ૪૩૭

માત્રવાદીઓ પ્રાણુ ગાય તો પણ જૂઠું બોલતા નથી,

૨૨ અન્યદ્વયમિધાત્તત્ત્વં નાઽસત્યં વાપમીરુણા ।

ગુરુવાગન્યથાકારે કૂટસાક્ષ્યે ચ કા કથા ? । ૪૩૮

પાપથી ડરનાર મનુષ્યે ખીજું પણ જૂઠું 'ન' બોલતું જોઈએ; તો પછી ગુરુના વચનને વિપરીત કરવાની તથા ખોટી માક્ષી પૂરવાની તો વાત જ શી કંઈ ?

૨૩ મત્યાદ્ વર્ષતિ પર્જન્યઃ સત્યાન્ મિધ્યન્તિ

દેવતાઃ । ૪૪૫

મન્યથી મેર વર્ષે છે અને મત્યથી દેવો (પણ) વર થાય છે.

૨૪ પ્રાણા અપિ હિ દીયન્તે પરસ્મૈ ન પુનઃ પ્રિયાઃ।૫૩૬

બીજને માટે પોતાના પ્રાણો પણ આપી શકાય,
પરંતુ સ્ત્રી ન આપી શકાય.

૨૫ ન ઘાહ્માત્રં કલહ્ણાય વિશુદ્ધમનસાં નૃણામ્। ૫૬૬

વિશુદ્ધ મનવાળા-પવિત્ર પુરુષોને વચન માત્રથી
કાંઈ માતનું કેસંડે લાગતું નથી.

૨૬ અર્થિનોડર્થેયુ ન તથા દોષ્મન્તો વિજયે યથા। ૫૭૩

દ્રવ્યાર્થી પુરુષો ધન-માણને માટે એટલો પ્રયત્ન
નથી કરતા કે એટલો બહાદુર પુરુષો વિજયને માટે
કરે છે.

૨૭ એકાન્તવિક્રમઃ ક્વાડપિ વિપદેડપિ પ્રજાયતે। ૫૮૨

એકલું બળ કાંઈકે કંઈએ આપતિનું પણ કારણ
બને છે.

૨૮ ઘલીયસો ઘલિખ્યોડપિ પ્રસૂતે હિ વસુન્ધરા। ૫૮૩

પૃથ્વી, બળવાનોથી પણ વધારે બળવાનોને ઉત્પન્ન
કરે છે.

૨૯ વીરા હિ નં સહન્તેઽન્યવીરાહક્કારહમ્બરમ્ । ૬૦૫

બહાદુર પુરુષો બીજા વીરોના ગર્વને મહન કરતા નથી.

૩૦.....જિતે નાથે, જિત્તા એવ પદાતયઃ । ૬૨૦

માલિક જિતાયો એટલે તે ॥ મેના જીતાઈજ મધ.

૩૧ તેજસ્વિનાં હિ નિસ્તેજોમૃત્યુતોઽપ્યતિદુઃસહમ્ । ૬૩૨

તેજસ્વી પુરુષોને, નિસ્તેજ (પરાસ્ત-અપમાનિત) થયું, તે મૃત્યુથી પણ વધારે અમલ્ય છે.

૩૨ કર્માણ્યવશ્યં મર્ચસ્ય ફલન્ત્યેવ ચિરાદપિ । .

આપુરન્દરમાત્રિટં સંસારસ્થિતિરીદશી । ૬૪૭

લાંબા કાળે પણ દરેકને કર્મો અવશ્ય ફળ આપે છે. ઇન્દ્રથી લઈ ક્રીડા સુધી-તમામ પ્રાણિઓને માટે મંસારનો આ નિયમ છે.

સર્ગ ૩ જો.

૧ વહ્નમોત્કઞ્ઠિતાનાં હિ ચત્તિકાડપિ દિનાયતે । ૨૧

પોતાની સ્ત્રીને કે પોતાના પતિને મળવાની ઉત્કંઠા-
વાળા મનુષ્યોને એક ધડી પણ દિવસ જેવડી લાગે છે.

૨ સ્તોકમપ્યમૃતં શ્રેયો મારોડપિ ન વિપસ્ય તુ । ૨૮

અમૃત થોડું હોય તો પણ લાભ કર્તા છે. જ્યારે
વિપતિ તો મોટો દગમો પણ નકામો છે.

૩ સાપરાધાડપ્યવધ્યૈવ, સ્ત્રી..... । ૩૨

સ્ત્રી અપરાધવાળી હોય તો પણ વધને મોગ્ય નથી.

૪ મૃત્યોડપિ હિ વિરક્તઃ સ્યાદાપદે કિં પુનઃ

પ્રિયા ? । ૩૫

વિરક્ત—નારાજ થયેલો નોકર પણ દુઃખ દેવાવાળો
થાય છે, તો પછી પોતાની સ્ત્રીનું તો કહેવુંજ શું ?

૫ કિં સ્યાદુનાડપિ મોજ્યેન ? રોચતે તયદાત્મને । ૩૬

પોતાને રૂચતું ન હોય એવા સ્વાદિષ્ટ ભોજનથી
પણ શો લાભ છે ?

૬ ન યુક્તં મદતાં ચત્ સ્વપ્રતિપન્નસ્ય લઙ્ઘનમ્ ।

અનુલ્લઙ્ઘ્યૈસ્તુ ગુરુભિઃ પ્રતિપન્નસ્ય કા કથા ? । ૩૮

મદાપુરુષોએ, પોતે સ્વીકારેલ વસ્તુનું ઉલ્લંઘન કરવું થોડું નથી, તો પત્રી જેમની આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરવી યુક્ત નથી, એવા વડીલોની માથે—આમે સ્વીકારેલ વસ્તુના ઉલ્લંઘન માટે તો કહેવું જ શું ?

૭ વિક્રીણતે વા મૂલ્યેન દદતે વા પ્રમાદતઃ ।

ગુરવો હીત્યપિ મતાં પ્રમાણં નાપરા ગતિઃ । ૩૯

પોતાને વેચી દે કે ખુશી અધને બીજાને મફત આપી દે, હતા મજ્જન પુરુષોને વડીલો (મા-આપ વગેરે) પ્રમાણુત-માન્યજ છે અર્થાત્ તેમની આજ્ઞા માન્ય કરી જોઈએ, એ નિવાય બીજી ગતિ નથી

૮ માનિનો હ્યવલેપં ન વિસ્મરન્તિ ચતસ્તતઃ । ૪૦

આત્માભિમાની પુરુષો ગમે ત્યા જાય પણ થયેલા અપમાનને ભૂલતા નથી.

૯ વિદ્યાધરાણાં વિદ્યૈવ મર્વસિદ્ધિષુ કામધુક્ । ૪૧

વિદ્યાધરોને તમામ કાર્યોની મિઠ્ઠા વિદ્યા જ વાંછીત ફળ આપનારી છે.

૧૦ મ્વદુઃખાશ્વાનપાત્રં હિ નાપરઃ સુદ્ધદં વિના । ૮૫

પોતાના દુઃખને કહેવાનું સ્થાન મિત્રવગર બીજું
એકે નથી

૧૧ રઘઃસ્થયોર્હિ દમ્પત્યોર્ન ચ્છેકાઃ પાર્શ્વવર્તિનઃ । ૧૧૦

ત્યારે પતિ-પત્ની ગુપ્તસ્થાનમાં (એકાન્તમાં)
હોય, ત્યારે ડાહ્યા-ચતુર માણસો તેની પાસે-નજીકમાં
હોવા રહેતા નથી અર્થાત્ ત્યાંથી ચાલ્યા જાય છે.

૧૨ પ્રતારણાપ્રકારાન્ હિ વહુજ્ઞાનન્તિ પાંમુલાઃ । ૧૨૮

વહેલ-(દુરાચારી) સ્ત્રીઓ ખીખતે હાવાના
ઉપાયો ધણી જાણે છે.

૧૩ ત્વામિવત્ સ્વામ્યપત્યેઽપિ સેવકાઃ સમવૃત્તયઃ । ૧૩૨

સાચા નોકરો, માલિકના મંતાન-પરિવાર ઉપર
પણ માલિકના જેવીજ વૃત્તિ (ભક્તિ) રાખે છે.

૧૪ સન્તઃ સતાં ન વિપદં વિલોકયિતુમીશ્વરાઃ । ૧૩૩

મનજનોં મત્યુરુષોના દુઃખને જોઈ શક્તા નથી.

૧૫ અચિન્ત્યં ચરિતં સ્ત્રીણાં હી વિપાકો વિધેરિવ । ૧૩૮

ખેદનો વિષય છે કે વિધિ-કર્મના વિપાકની જેમ સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર અચિન્ત્ય-ગહન હોય છે.

૧૬.....અજ્ઞનલેશોડપિ, દૂપચત્યંશુકં શુચિ । ૧૩૯

થોડું પણ કાળજી ચરત વસ્ત્રને બગાડી દે છે-મલીન કરી નાખે છે.

૧૭ અદિવદ્વાડહુલિઃ કિં ન ચ્છિદ્યતે શુદ્ધિમાલિના ? ૧૪૧

માપથી ડાઘેલ આગળાને શુ શુદ્ધિમાન મનુષ્ય કોઈ નથી નાખતો ?

૧૮ શ્વશ્રુદુઃખે દુહિતૃણાં શરણં શરણં પિતુઃ । ૧૪૨

માસુ તરફથી પુત્રોઓને દુઃખ હોય ત્યારે તેમને માટે પિતાનું ઘર (પીયઝ) શરણુ-આધારભૂત છે.

૧૯ નિર્વાસયેદપિ કૂરા દોષમુત્પાદ્ય કચ્ચન । ૧૪૩

કૂર મનુષ્યો (માલિકા) કાઠ પણ દોષ ઉત્પન્નનીને (સજ્જનને-નિર્દોષને) ગામ અથવા દેશથી બહાર કાઢી પણ મૂકે છે.

૨૦ દુઃસ્થિતાના દિ નારીણા માતાઽઽશ્વામનસ્કરણમ્ । ૧૫૫

દુ ખી ઓઝોને માતા, ઓ આશ્વામનનુ કાગ્લુ છે

૨૧ મર્વથા સ્ત્રી વિના નાર્યં મૈકાહમપિ જીવતુ । ૧૫૭

પતિ વિનાની ઓઝલી સ્ત્રી ઓઝ દિવમ પલુ ન
જીવે નાગ્લુ કે પતિના વિયોગવાળી સ્ત્રીઓ બહુ
દુ ખી થાય છે

૨૨ પુનર્નવીભવેત્ પ્રાયો દુ રમિષ્ટાલોકનાત્ । ૨૦૨

પ્રાય ઈષ્ટ-અભાગબધીને લેનાથી જીવું દુ ખ
નાલુ થઈ આવે છે

૨૩ અત્યુમપુણ્યપાપાનામિહૈવ હ્યાપ્યતે ફલમ્ । ૨૩૭

અત્યન્ત ઉત્કટ પુણ્ય અથવા પાપોનુ ફળ અહીં
જ-આ ભવમા જ મળી જાય છે

૨૪ વિમ્ ધિક્ પતિમપણ્ડિતમ્ । ૨૪૭

મૂર્ખ-અકુવ વગરના પતિને ધિક્કાર છે

૨૫ પતિવ્રતાઃ પતિલોકાન્ પ્રવિશન્તિ દુતાશને ।

તાસાં ચિના હિ ભર્તારં દુઃસ્વાય સલુ જીવિતમ્ । ૨૬૧

પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ, પતિના રોકથી અગ્નિમા પ્રવેશ
કરે છે, કંઈક પતિ વગરનું તેમનું જીવન ખરેખર
દુખિત હોય છે

૨૬ પ્રહરેદ્ બાહુના કો હિ તીક્ષ્ણે પ્રહરણે સતિ । ૨૮૪

પોતાની પાસે તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર હોય તો પછી હાથથી
પ્રહાર કોણ કરે ?

૨૭ વૌરુપાવસરે પ્રાત્રે ન પ્રમાણં વયઃ સલુ । ૨૮૫

પુરુષાર્થ મનાવવાનો-મળનો ઉપયોગ કરવાનો
પ્રસંગ આવે ત્યાં ઉંમર કંઈ ખામ આધાર રખાતો નથી.

૨૮ સર્વંન શલવચ્છલમ્ ।

૨૯૭

બધે સ્થળે મળની જેમ જળપણુ કાર્ય માધક
નિવડે છે

૨૯..... પ્રણિપાતાન્તઃ, પ્રકોપો હિ મહાત્મનામ્ । ૨૯૯

મોટા પુરુષોનો ક્રોધ, મામેનો માણુમ નમન ન કરે
ત્યા સુધી જ હોય છે

૩૦ દૃષ્ટસારઃ સ્વયં હીદૃગ્ જામાતા દુર્લભઃ સહુ । ૩૦૦

જેનું બળ આસાત નજર જેનું તેણે એવા
(બહાદુર) જમાઈ મળવા મુશ્કેલી છે

સર્ગ ૪ થો.

૧ તર્મોક્તિર્ન હિ સત્યૈય પ્રાયો ધવલ્ગીતવત્ । ૧૮

મરે રીમા નહિ વચન, મજલિ પ્રમગમાગનાતા
ગીતની માફ પ્રાય માયુ જ તેના એમ નથી હોતુ

૨ સુન્દર મર્ત્યજન્મદ્રો. ફલ ચારિત્રલક્ષણમ્ । ૨૨

મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષનું આગમા માગે ફળ
આગિત છે

૩ કુલધર્મે ક્ષત્રિયાણા સ્વસન્ધાપાલનં સહુ । ૨૫

ક્ષત્રિયોનો ખરેખરે કુળધર્મ પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું
પાલન કરવું એ છે

૪ પ્રાપ્તોદયં હિ તરણિ તિરોધાતુ ક ईश्वर ? । ૩૬

બેગેલા સૂર્યને ઢા ના માટે કોણ મમર્થ છે ?

૫ લોભાભિભૂતમનસાં વિવેકઃ સ્યાત્ કિયચિરમ્ ? ૧૪૩

લોભી મનુષ્યોમાં વિવેક ક્યાં સુધી રહી શકે ?

૬ કિં સિંહી હન્તિ ન દ્વિપાન્ ? ૧૪૪

શું સિંહણુ હાથીઓને નથી મારતી ? અર્થાત્ સમર્થ જિયો, પુરુષનું કામ કરી શકે છે.

૭ ન હ્યસત્ પ્રાપ્યતે કાપિ કેનાઽપ્યાકાશપુષ્પવત્ ૧૪૫

આકાશ પુષ્પની માફક અમત્ વસ્તુ, કોઈને ક્યાંય પણ મળતી નથી, જેની વિદ્યમાનતાજ નથી, એ ક્યાંથી મળે ?

૮ નહિ भीराज्ञया राज्ञामन्यायकरणेऽपि हि । ૧૪૬

રાજાઓની આજ્ઞાથી અન્યાય કરવામાં પણ બચે તે નથી

૯ આત્મા हि स्फुटभाषिणः । ૧૪૭

હિતૈષી-પવિત્ર પુરુષો સ્પષ્ટ કહેનારા હોય છે.

૧૦ समयज्ञा हि धीमन्तो न तिष्ठन्ति यथा तथा । ૧૪૮

સમયને ઓળખનાર જુદિમાન મનુષ્યો જેમ તેમ (ખીજાઓને ત્યાં) નકામા પડ્યા રહેતા નથી.

૧૧ રાજ્યં મર્વત્ર દોષ્મતામ્ ।

૧૭૩

બાહુબળવાળા-બહાદુર માણુએને માટે મર્વ દોષાણે
રાજ્ય છે.

૧૨ વિશેષતઃ પ્રીતયે હિ રાજ્ઞાં મૂઃ સ્વયમર્જિતા । ૧૭૪

પ્રેમથી પ્રાપ્ત કરેલી-ઝિતેલી ભૂમિ રાજાએને વધારે
વહાલી હોય છે.

૧૩ કો વા ન જીવતિ સુરં પુરુષોત્તમજન્મનિ ? । ૧૮૧

મહાપુરુષનો જન્મ થવાથી કોણ મુખી ન થાય ?
અર્થાત્ બધાને મુખ મળે છે.

૧૪ હર્ષે કો નામ તૃપ્યતિ ? ।

૧૯૧

હર્ષમાં કોણ તૃપ્ત થાય ?

૧૫ કિં ન કુર્યાત્ સ્મરાતુરઃ ? ।

૨૧૦

કામાતુર માણુમ શું શું અનર્થ નથી કરતો ?

૧૬ વ્રતે લોકાદ્દમાત્રેઽપિ ન સ્વર્ગાદન્યતો ગતિઃ । ૨૧૪

એક દિવસ પણ શુદ્ધ મંથન (ચારિત્ર) પાળ્યું
હોય તો સ્વર્ગ સિવાય બીજી ગતિ થતી નથી.

૧૭ કોપઃ શામ્યતિ મહતાં દીને ક્ષીણે હ્યરાવપિ । ૨૩૩

શનુ હોવા છતાં પણ તે નમ્ર થતાં અથવા
શક્તિહીન થતા મોટા પુરુષોનો (શનુ પ્રત્યેનો) ક્રોધ
શાન્ત થઈ જાય છે.

૧૮ શોકો હર્ષશ્ચ સંસારે નરમાયાતિ યાતિ ચ । ૨૫૩

માણુસને મંસારમાં શોક અને હર્ષ પ્રાપ્ત થાય છે
અને નાશ પામે છે

૧૯ સન્તઃ સતાં પરિત્રાણે વિલમ્બન્તે ન જાતુચિત્ । ૨૭૨

મનન માણુસો, સંજનનોનું રક્ષણ કરવામાં થોડો
પણ વિલંબ કરતા નથી.

૨૦ જામરતાદ્ જન્મસિદ્ધં નન્વિદ્વાકુપુ પૌરુષમ્ । ૨૭૪

લગતચક્રવર્તીથી લઈ તમામ ઈદ્વાકુ કુળના રાજા
ઓમાં જ-થીજ પુરુષાર્થ-બળ હોય છે.

૨૧ મુરુણાં તાદૃગારુણાતું કુલીનાઃ કથમીશતે ? । ૩૦૩

વડિલોની આગળ તેવા પ્રકારનું લગતરૂપદ
(કામદેવજન્ય બાકુલતાનું) વૃત્તાન્ત કહેવામાં કુલીન
લોકો કેમ મમર્થ થાય ?

† લજ્જાસ્પદમ્ ।

૨૨ દીયન્તે કન્યકાઃ સહુત્ ।

૩૧૯

કન્યાઓ એકવાર અપાય છે.

૨૩ શ્વેચ્છયૈવ ચરાડ્ઢાનં લોકે ન હિ પરેચ્છયા ।૩૨૯

જગતમા પોતાની ઇચ્છાથી (કન્યાની કે મા-
આપની મરજીથી) કન્યાના પર-પતિનો સ્વીકાર થાય છે,
ખીન્નઓની ઇચ્છાથી નહિ.

૨૪ ધ્વન્તે માને હિ દુઃસ્વાય જીવિતં મરણાદપિ ।૩૬૦

. માનનું ખંડન થતાં જીવન, મરણ દરતાં પણ
વધારે દુઃખવાળું થાય છે.

૨૫ પ્રસ્તરોત્કીર્ણરેસેવ પ્રતિજ્ઞા હિ મહાત્મનામ્ । ૪૨૪

મહા પુરુષોની પ્રતિજ્ઞા, પત્થરમાં ખોદેલી લીટીના
જેવી રીતર હોય છે.

૨૬ મહતાં હિ પ્રતિજ્ઞા તુ ન ચલત્યદ્રિપાદવત્ । ૪૯૪

‘મોટા પુરુષોની પ્રતિજ્ઞા, પર્વતનાં મૂળની જેમ
ચલાયમાન થતી નથી.

સર્ગ ૫ મો.

૧ માયોપાયો વલીયસિ ।

૧૫

બળવાનની આગળ કપટ કરવું, તે (બચાવનો) એક ઉપાય છે.

૨ સલાઃ સર્વંકપાઃ સલુ ।

૧૬

ખરેખર દુર્જન લોકો અધું નાશ કરનારા હોય છે.

૩ જાતુ ધર્મમધર્મં વા ગણયન્તિ ન માનિનઃ । ૩૭

અભિમાની-હિંદત લોકો ધર્મ કે અધર્મને કદાપિ ગણના નથી.

૪ મૃત્યે ક્રોધઃ શિક્ષામાત્રકૃતે શિષ્યે ગુરોરિવ । ૬૩

જેમ શિષ્ય ઉપર ગુરુનો ક્રોધ ક્રૂરા શિષ્યને શિક્ષા આપવા-સુધારવા પુરતો જ હોય છે, તેમ નોકર ઉપર માલિકનો ક્રોધ પણ નોકરને કપડો આપવા પુરતો-સુધારવા પુરતો જ હોય છે.

૫ મન્ત્રિણાં મન્ત્રસામર્થ્યાત્ સ્યાદલીકેઽપિ સત્યતા । ૯૩

ખોટી વસ્તુ હોય તો પણ મંત્રિઓની દોંશીવારીથી લોકોને સાચી જેવી લાગે છે.

૬ શકુનં ચાશકુનં ચ ગણયન્તિ હિ દુર્વલાઃ । ૧૦૩

શકુન અને અપશકુનનો વિચાર કમળેર માણસો
જ કરે છે. અર્થાત્ બલવાનને મર્યાદા વિન્યા જ મળે છે.

૭ સન્તો હિ નતવસ્મલાઃ । ૨૨૯

સંજ્ઞાન પુરુષો નમ્ર-વિનીત હિપર વાત્મક્ય (પ્રેમ)
રાખનારા હોય છે

૮ સામાન્યોડ્યતિથિઃ પૂજ્યઃ કિં પુનઃ પુરુષોત્તમઃ । ૨૫૭

આપણે ત્યાં આવેલ માધાગ્ણુ મહેમાન પણ પૂજનિક
હોય છે, તો પછી ઉત્તમ પુરુષ-વિશિષ્ટ અતિથિ
પૂજનિક હોય તેમાં નવાઈ શી ?

૯ સાધર્મિકે ચ વાત્સલ્યમુક્તં શ્રેયસ્કરં જિનૈઃ । ૩૭૫

મહાધર્મી પ્રત્યે વાત્મક્ય કંવુ-પ્રેમ કરવા, એ
શ્રેયસ્કર છે, એમ જિનેશ્વરેએ કહ્યું છે.

૧૦ કામાવેદઃ કામિનીનાં શોકોદ્રેકેડપિ કોડ્યહો ! ૩૯૮

ભયંકર શોકના પ્રમંથમાં પણ સ્ત્રીઓને કામનો
આવેશ અનોખો જ હોય છે.

૧૧ મહત્સુ જાયતે જાતુ ન વૃથા પ્રાર્થનાઽર્થિનામ્ । ૪૦૬

મોટા પુરુષો આગળ કરેલી પ્રાર્થના કદી પણ ખાલી જતી નથી.

સર્ગ ૬ ક્રો.

૧ ન મિહસ્ય મગ્ના યુથિ ।

૧૨

મિહને યુદ્ધમાં જીતના દોષ મન્દગારની જરૂર નથી.

૨ .....વિજયો હાન્યસાહાય્યાદ્ દ્યોત્મતાં ક્ષિયે । ૧૯

જુદ્ધમાં જાગ્યા-વીરપુરુષોને જીતના મદદથી વિજય મળે. એ લલચારપદ છે, અર્થાત્ જ્યાંકર પુરુષો તે પોતાના પરાક્રમથીજ વિજય મેળવે છે.

૩ યદ્વાતાઃ ત્વ રિપયઃ સ્વતોઽપિ પરતોઽપિ ચા । ૮૮

પોતાની સક્તિથી ૩ જીતના મદદથી પણ દુશ્મનોનો નાશ કરે એ સુત્રિપોનો ધર્મ છે.

૪ મતાં મદ્નો હિ પુણ્યતઃ ।

૯૭

મતપુરુષોનો મમાગમ મોટા જાગ્યથી થાય છે.

૫ છુટે હિ સર્વથા મૂઢે સરણં તરણિઃ સલુ । ૧૦૧

છોક્ર આવતી ગણાઇ ગય તો તે વખતે મૂર્ખની મામે
જોવાથી છોક્ર આવી ગય છે.

૬ સ્વકાર્યાદિકો યત્નઃ પરકાર્યે મહીયસામ્ । ૧૦૨

મોટા પુરુષો પોતાના કાર્ય કરતાં પણ બીજાનું
કાર્ય કરવામાં વધારે પ્રયત્ન કરે છે.

૭ રણાય નાલસાઃ શૂરા ભોજનાય દ્વિજા ઇષ । ૧૦૮

જેમ પ્રાણીઓ ભોજન (મોઢાદિ) માટે આળસુ
નથી હોતા, તેમ વીરપુરુષો યુદ્ધ કરવા માટે આળસુ
હોતા નથી.

૮ ન દ્વિતીયા ચપેટા હિ હરેર્હરિણમારણે । ૧૧૪

હરણને મારવા માટે સિંહની એકજ ચપેટા (ધપ્પડ)
બસ છે, બીજી ચપેટાની જરૂર નથી.

૯ .....અહો ! કામાડવસ્થા બલીયસી । ૧૪૨

હુઃખની વાત છે કે કામ અવસ્થા બહુજ
બળવાન-દુષ્ટ હોય છે.

१० किं करोति पर मन्त्रः प्रभौ कामजशम्बदे ? । १७८

ज्यारे रसमी जमाधीन थयो होय त्यारे तेनी
आगजी मत्री वगेरे जाल्ला माणुसोनी मारी मनाड शु
काम आवे ?

११ महात्मनान्यायभाजा क पक्ष नावलम्बते ? । १७९

न्यायनागा महापुरोना पक्षने माणु नधी
ज्यीकावतो ?

१२ अनागत हि पश्यन्ति मन्त्रिणो मन्त्रचक्षुषा । १८१

मत्रीओ निवाररूपी आपोथी मन्त्रिणी वात
पणु जेष्ठ शके छे

१३ आदौ प्रेक्ष्यो द्विषा दूत इति नीतिमता स्थिति । १८७

युद्धनी पहे-रा दुश्मनोनी पासे दूत मोचनवे-जेष्ठजे
जेथी नीतिमानोनी रीति छे

१४ सन्देशहारकेणापि यदि सिध्येत् प्रयोजनम् ।

पर्याप्त स्वयमुद्योगकर्मणा भूभुजा तदा । २१९

जे दूतथी कार्यसिद्धि यष्ट जती होय तो पक्षी गान
ओजे पोते उद्योग-पुरुषार्थ करानी -री जग रहेती नथी

૧૫ છલચ્છેકાઃ સ્વલાઃ સલ્લુ । ૨૯૧

દુર્લ્ભો ખરેખર હગાધ કરવામાં-કપટ કરવામાં
કુશળ હોય છે.

૧૬ ધિગહો ! નીચસૌહદમ્ । ૩૦૪

નીચ જન માથેની મિત્રાચારીને ધિક્કાર છે.

૧૭ સર્વમન્ત્રં ચલીયસામ્ । ૩૦૬

બળવાન મનુષ્યોને માટે દરેક વસ્તુ શસ્ત્ર સમાન છે.

૧૮ કૌતુકાદ્ હિ ક્ષણં દત્તે શક્તો જયમપિ દ્વિપામ્ । ૩૦૭

*અર્થ-અઘાહૂર પુરુષ, કુતલજથી (ટિંખળથી)
શત્રુઓને થોડીવાર માટે જય પણ આપે છે.

૧૯ અક્ષારાન્ પરહસ્તેન કર્પયન્તિ હિ ધૂર્તકાઃ । ૩૦૮

ધૂર્ત લોકો, અંગારા બીજા પાસે ફેંકાવે છે. અર્થાત્
જોખમવાળું કાર્ય બીજા પાસે કરાવે છે.

૨૦ સન્માપોઽપિ હિ પાપાય, પરસ્ત્રીહારિણઃ.... । ૩૦૯

પરસ્ત્રીને ઉપાડી જનાર પુરુષ સામે વાર્તાલાપ કરવો
એ પણ મોટું પાપ છે.

સર્ગ ૭ મો.

૧ રિપાવપિ પરામૂતે મહાન્તો હિ કૃપાલવઃ । ૧

મહાપુરુષો, પગભર પામેલા-હારેલા ગતુ ઉપર
પણ દાણુ દોષ છે

૨ આત્મેન મન્ત્રિણા મન્ત્રઃ શુભોદર્શો હિ ભૂસુજામ્ । ૨૭

વિશ્વામપાત્ર-હિતેષી મત્રીની માથે મત્રણા-મપાલ
દર્શી તે ગાનઓને માટે સાબકારી છે

૩ ન મુધા ભયતિ ક્વાપિ પ્રણિપાત્તો મહાત્મસુ । ૪૪

મહાપુરુષોને કરેલો નમસ્કાર કાંઈ પણ સ્થતે
નહામે જતો નથી.

૪ ન હ્રીઃ પૂજ્યાદ્ હિ વિશ્યતામ્ । ૧૬૪

પૂજ્ય-વડિલોથી બીવામા-હાડી જવામા શરમાવા
જેવું નથી

૫ પર્યસ્તે શકટે હન્ત ! કિં કુર્વોતિ ગણાધિપઃ ? । ૨૮૩

ગાફું તુલ્યા પછી તેનો ^{સ્વસ્થા} માલિક શું કરી શકે ?

૬ રાજકાર્યેઽપિ રાજાન ઉત્થાપ્યન્તે હુપાયતઃ । ૨૮૬

રાજકાર્યને માટે પણ રાજાઓને ઉઠવામાંથી જગાડવા હોય તો સુક્તિપૂર્વક (મંગીત વગેરે કામળ મધુર ઉપાયોથી) જગાડાય છે.

૭ નાઽઽપ્તસ્યાઽઽપ્તે પ્રરોચના ।

૨૮૭

હિતંપીની આગળ તેના પ્રિય માણસે વાત કરતાં પ્રશંસાના વાક્યો કહેવાની જરૂર નથી હોતી.

સર્ગ ૮ મો.

૧ .....વીરા હિ, પ્રજાસુ સમદષ્ટયઃ ।

૩

વીર પુરુષો પ્રજાજનો ઉપર સમદષ્ટિવાળા હોય છે.

૨ વિવેકે હિ ન રૌદ્રતા ।

૧૪૮

વિવેક થયા પછી રૌદ્રભાવ રહેતો નથી.

૩ નૈકન્ન મુનયઃ સ્થિરાઃ ।

૨૩૫

મુનિઓ-અન્યાસીઓ એક ઠેકાણે રહેતા નથી.

૪. . . . .પ્રાયઃ, પ્રવાદાઃ લોકનિર્મિતાઃ । ૨૬૪

કિંદતીઓ-દતકયાઓ ધણે ભાગે જનતાની ફેલા-
વેલી હોય છે

૫ અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યે કર્માર્થીને સુખાસુખે । ૨૭૩

(સારા કે નફારા) કર્મથી ઉત્પન્ન થએલ સુખ
કે દુઃખ અવશ્ય ભોગવના પડે છે

૬ ધર્મઃ શરણમાપદિ । ૨૭૪

આપત્તિના પ્રભળે-દુઃખ વખતે ધર્મનું શરણ
(અવલમ્બન) છે

૭ રાજતેજો હિ દુસ્સહમ્ । ૨૭૮

રાજાઓનું તેજ દુસ્મહ હોય છે

૮ મુક્ત્યા હિ યદ્ ઘટામેતિ શ્રદ્ધેય તત્ મનીષિણા । ૨૮૨

જે નાત મુક્તિથી ધરતી હોય (માયી ભાગતી
હોય) તે શુદ્ધિમાને માની લેની જોઈએ

૯ પ્રાયઃ પ્રેમાતિદુસ્ત્યજમ્ । ૨૮૭

ધણે ભાગે પ્રેમ છોડવો મદુર ઈનિ છે

૧૦ ન મક્તાઃ કાપ્યુપેક્ષકાઃ ।

૨૮૮

ખરા બક્ષો કાંઈ પણ પ્રમંગે પોતાના સ્વામિની ઉપેક્ષા કરતા નથી.

૧૧ ન રક્તો દોષમીક્ષતે ।

૨૯૨

રાગી માણસ, (જેના ઉપર રાગ હોય તેના) દોષને જોતો નથી.

૧૨ યથા તથાઽપવદિતા યદવદ્ધમુખો જનઃ ।

૩૦૦

લોકોના મુખ બાંધેલું નથી. અર્થાત્ તેમને કાંઈ રાહ નાર નથી. તેથી જેમ મનમાં આવે તેમ લોકો બોલ્યા કરે છે.

૧૩ સર્વલોકવિરુદ્ધં તુ ત્યાજ્યમેવ યશસ્વિનઃ ।

૩૦૨

જેમાં તમામ લોકોનો વિરોધ હોય, તે યીજ-કાર્યનો તો યશસ્વી મનુષ્યે અવશ્ય ત્યાગ કરવો જોઈએ.

૧૪ શક્ત્યાસ્થાને દ્વિ સર્વોઽપિ દિવ્યાનિ લભતે જનઃ ।

૩૨૧

શક્તિના સ્થાનમાં સૌ કાંઈ દીવ્ય પરીક્ષા કરાવે છે. અર્થાત્ ‘અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો’ વગેરેથી પોતાની મહત્તા સિદ્ધ કરી બતાવે છે.

સર્ગ ૯ મો.

૧ એકં ધર્મં પ્રપન્ના હિ સર્વે મ્યુર્વન્ધવો મિથઃ । ૧૩

એક-મખાન ધર્મ પાળનારા બધા અરમપરમ બન્ધુઓ છે.

૨ સ્ત્રીणां पतिगृहादन्यन् स्थानं भ्रातृनिकेतनम् । ૧૪

સ્ત્રીઓને માટે પતિના ઘરથી બીજું સ્થાન બાધનું ધર (પીયર) છે.

૩ विधुरेषु हि मित्राणि स्मरणीयानि मन्त्रवत् । ૫૨

દુઃખ વખતે મન્ત્રની માફક મિત્રો માદ કરવા બોધ્યો.

૪ पूज्ये हि विनयोऽर्हति ।

૯૦

પૂજ્ય (વડિલ) લોકો અત્યે વિનય કરવો બોધ્યો.

૫ पुत्रात् पराजयो वंशोद्द्योतनाय न कस्य हि ? । ૧૫૦

પોતાના પુત્રથી પરાજય પામવો (હારવું) તે કોના વંશની ઉન્નતિ કરનારું નથી થતું ? અર્થાત્ પોતાના પુત્રથી હારવું તે પોતાના વંશની કીર્તિ વધારનારું થાય છે.

૬ દૈવસ્યેવ હિ દિવ્યસ્ય પ્રાયેણ વિપમા ગતિઃ । ૨૦૬

ભાગ્યની માફક દૈવિક પરીક્ષા (ચિતાપ્રવેશ, તમ-
તૈનપ્રવેશ, જલપ્રવેશ વગેરે) ની પણ ગતિ ઘણી
વિચિત્ર હોય છે

સર્ગ ૧૦ મો.

૧ . . . કર્મણા વિપમા ગતિઃ । ૧૧૫

કર્મોની ગતિ વિચિત્ર છે

૨ કર્મવિપાકો દુરતિક્રમઃ । ૧૨૩

કર્મનું ફળ કાંઈનાથી રોકી શકતું નથી અર્થાત્
ઉદયમા આવેનું કર્મ હજીને બોગવનું પડે છે

૩ તત્પરેઃ પરલોકાય સ્થાતવ્યં મૂલતોઽપિ હિ । ૧૩૬

લોકાએ પગલોકના (આત્માના) હિતને માટે
મૂળથીજ (પ્રાગ્ભૂતી જ) તત્પર રહેવું જોઈએ

૪ પ્રવિશન્તિ છિદ્રશતે સૃણા મૂતશતાનિ હિ । ૧૪૧

આપત્તિના મમએ મનુષ્યોમા એકડો જૂતો પ્રવેશ
કરે છે અર્થાત્ (પુણ્યનો ક્ષય થનાથી) ઉપગઉપર
ડૂબી પડે પરા ઉભી થાય છે

पर्व ८ मुं

સર્ગ ૧ લો.

૧.....કો હિ, દીપે સત્યગ્નિમીક્ષતે ? । ૬૭

દીવો વિદ્યમાન હોય ત્યારે અગ્નિના પ્રકાશથી કામ કરવાને કાણુ ચાહે ?

૨ સોડર્યઃ સ્વભાવસંસિદ્ધો ન હિ ચાચ્ચામપેક્ષતે । ૮૪

સ્વભાવથી સિદ્ધ (પ્રકૃતિને અનુકૂળ) જે કાર્ય હોય, તે માટે ખીજની યાચનાની-પ્રેરણાની જરૂર રહેતી નથી.

સર્ગ ૨ જો.

૧ શર્કરાત્તોડપિ મધુરા વાર્તાડર્ધકથિતા સતી । ૪૫

અર્ધી ટહેલી વાર્તા સાકરથી પણ વધારે મીઠી લાગે છે.

૨ સૂત્રાના હિ નરોત્તમાઃ । ૬૮

ઉત્તમ પુરુષોને ગાઠ નિદ્રામાંથી જલદી જગાડી શકાય છે.

૩ .... દૂત્યે હિ મણ્ડનં વાગ્ । ૧૨૨

દૂતના કાર્યમાં વાણી આભૂષણુ સમાન છે.

૪ મહિષીચારણં હ્યાદ્યમામીરાણાં કુલવ્રતમ્ । ૨૪૭

બેસો ચારણી, તે બરવાડોનું પહેલું કુલવ્રત-મુખ્ય
કર્તવ્ય છે.

૫ સ્વયંવરોઽતિપ્રૌઢાનામનૂઢાનાં હિ યોપિતામ્ । ૩૧૬

ધણી મોટી ઉમ્મરની નહિ પરણેલી કન્યાઓનો
સ્વયંવર મહોત્સવ કરવો યોગ્ય છે.

૬.....અતિથીનામુચિતં હૃદઃ† । ૩૨૦

મહેમાનોનું સ્વાગત કરવું ઉચિત છે.

૭ સ્વસ્થાનગમનોત્કણ્ઠા કસ્ય ન સ્યાદ્ વલીયસી । ૩૭૮

પોતાના ગામ જવાને માટે કેને તીવ્ર ઇચ્છા
ન થાય ?

૮ વિનાઽઽલોકેન લોકો હિ જીવન્નપિ પરાસુવન્ । ૩૮૩

પ્રકાશ વિના લોકો જીવતા હોય તો પણ મરેલા
જેવા થઈ જાય છે.

† સ્વાગતમ્ ।

૯ ન સિંહઃ સહતેઽન્યં હિ ગૃહાદ્વારોપસર્પિણમ્ । ૪૨૨

સિંહ પોતાની ગુફાના દાર પાસે આવનાર ખીખ
કાઢને સહેન કરી શકતો નથી.

૧૦ નિરીહસ્ય હિ કિં નૃપઃ ? । ૪૩૧

નિઃસ્પૃહ પુરુષોની પાસે રાખ શા હિસાબમાં છે ?

૧૧ જ્યેષ્ઠો ભ્રાતા પિતા યથા । ૪૫૮

મોટો ભાઈ પિતા તુલ્ય હોય છે.

૧૨ સતીનાં નાસ્તિ દુષ્કરમ્ । ૪૫૯

સતીઓને કાંઈ કામ દુષ્કર નથી.

૧૩ પ્રમાણં નિયતિઃ સ્વલુ । ૪૭૫

નિયતિ (ભવિતવ્યતા) એજ પ્રમાણ છે.

૧૪ ન હિ સ્થાનમનુદિશ્ય પ્રવૃત્તિશ્ચેતનાવતામ્ । ૪૮૪

સ્થાન અથવા કાર્યનું લક્ષ્યજિંદુ જાણ્યા વિના
બુદ્ધિમાન પુરુષોની કાંઈ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ હોતી નથી.

૧૫ કુર્યાન્ પુરુષકારઃ કિં દૈવે વક્ત્વમીયુપિ ? । ૪૯૯

દૈવ-કર્મ વાડા થયા પછી ઉઘમ શું કામ
કરી શકે ?

૧૬ દુઃસ્વપ્નવિસ્મૃતિસહ્યસૌ* । ૫૦૯

દુઃખને બૂલવામાં નિદ્રા મળી તુલ્ય છે.

૧૭ શ્વશુરઃ શરણં ચેષાં નરાણાં તે નરાધમાઃ । ૫૧૮

જેઓ પોતાના અમરને આશ્રિત રહે છે, તે પુરુષો
અધમ ગણાય છે

૧૮ શીલં મતીનાં સર્વાન્નરક્ષામન્ત્રો હિ જ્ઞાશ્વતઃ । ૫૨૦

મતીઓનું શીલ, એ તેમના આખા શરીરની રક્ષા
કરવા માટે આવેલા મંત્ર છે.

૧૯ દુર્દશાપતિતાનાં હિ સ્ત્રીણાં ધૈર્યગુણઃ કુતઃ ? । ૫૫૧

દુઃખમાં આવી પડેલી સ્ત્રીઓને ધૈર્ય ક્યાંથી હોય ?

* નિદ્રા ।

૨૦ ન હાસીયા કચ્ચુલિકા જાતુ મારાય મોગિનઃ । ૫૫૨

મર્ષને પોતાની કાચગી કપાડે પણ મોગનરૂપ થતી

નથી

૨૧ .....ચિરં, ન હિ નર્માપિ શર્મદમ્ । ૫૫૩

ધાતી દાસી-મરડગી મુખકાગી થતી નથી.

૨૨ પતિ વિનાઽપિ તદ્વેદમાભિભવાયૈવ ચોપિતામ । ૫૬૧

પતિ વિના પતિનું ધન પણ સ્ત્રીઓના પદાભરને
માટે થાય છે.

૨૩ સર્વત્ર કુઙ્ગલં તાસાં સ્ત્રીણાં યાઃ સ્યુઃ પતિવ્રતાઃ । ૫૬૭

જે સ્ત્રીઓ પતિવ્રતા-મતી હોય છે તેઓને અધે,
દેગલે કુચ-શેષ હોય છે.

૨૪ સુલભા ઘનિનાં હિ મીઃ । ૫૭૪

ધનવાનોને ભય સુલભ હોય છે.

૨૫ જાતસ્ય હિ ધ્રુવં મૃત્યુરકૃતાર્થસ્ય મૃત્યુમીઃ । ૫૯૮

જેનો જન્મ થયો તેનું મૃત્યુ અવશ્ય થવાનું છે,
અને જેણે પોતાના જન્મને મરણ નથી કર્યો તેને જ
મરણનો ભય હોય છે.

૨૬ અવાપ્તશ્ચીરપાણાય કસ્મૈ રોચેત કાઙ્ગિકા ? । ૬૩૩

પીવાને માટે જોને દૂધ મળ્યું હોય એવા ક્યા
માણસને ખાટી કાઙ પીવાની રુચિ થાય ?

૨૭ તપઃક્રેશસહાનાં હિ ન મોક્ષોઽપિ દર્શયસિ । ૬૩૨

તપના કષ્ટને સહન કરનારા મનુષ્યોને મોક્ષ પણ
હર નથી, તો—ખીઝની—વાત જ શી ? ના હોય જાણ
હર નથી, તો—ખીઝની—વાત જ શી ? ના હોય જાણ

૨૮ મહામયં પ્રાણમયં સર્વેષામપિ વૈહિનામ્ । ૬૯૦

તમામ પ્રાણીઓને મૃત્યુભય સૌથી મોટા ભય છે.

૨૯ અપ્યેકાહપરિવ્રજ્યાઽવદ્યં સ્વર્ગાપવર્ગદા । ૬૯૧

એક દિવસ પાળેલી દીક્ષા પણ અવસ્ય સ્વર્ગ અથવા
મોક્ષને આપનારી થાય છે.

૩૦ દૈવં દુર્વલઘાતિ હિ । ૭૦૫

દૈવ—બામ્બ દુર્બળને માર્યા કરે છે.

૩૧ મહર્દય ઇવામોષવચના હિ પતિવ્રતાઃ । ૭૧૩

આઠ મહા ગિદ્ધિઓની પેઠે પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ પણ
અમોઘ (મદુળ) વચનવાળી હોય છે.

૩૨ ....પદ્મકમપ્પાડપિ, પદ્મિન્યેવ હિ પદ્મિની । ૭૫૭

કીચડથી લેપાએવી હોય તો પણ પદ્મિની (કમલિની)
છે તે પદ્મિનીજ છે. અર્થાત્ અનેક ડોઠોમાં ફેબેલી હોય
તો પણ કુળવતી સ્ત્રીઓ છાની ગંદેની નથી અને
પોતાના મદાયરખ્યને છોડતી નથી.

૩૩ પ્રમાણમન્તઃકરણં સસ્ત્રિષ્ટાનિષ્ટનિર્ણયે । ૭૬૯

પ્રિયાપ્રિય-કર્તવ્યાકર્તવ્યનો નિર્ણય કરવામાં પોતાનું
અન્ત કરણ જ પ્રમાણ છે. અર્થાત્ પોતાનું અન્ત કરણ
જે વાત ક્યુર્વ કરે તે પ્રમાણે વર્તવું.

૩૪ કિયત્ ક્ષેમં દુરાત્મનામ્ ? । ૮૦૧

દુષ્ટ પુરુષોને કુશળતા ક્યા મુંધી હોય ?

૩૫ સેવાં મનસ્વી કઃ કુર્યાત્ ? કુર્યાદ્વા તર્હિ ભૂપતેઃ । ૮૦૨

કોણ બુદ્ધિમાન પુરુષ પાગકી મેવા કરે ? અને
કદાચ કરે તો ગભની જ કરે.

૩૬ નાલક્ષ્યં દક્ષતાજુપામ । ૮૦૬

ચતુઃ માણુમોની આગળ કોષ વાત છાની ગંદેની
નથી.

૩૭ નારીનામાનુરગ્ને દિ ન દૂરે નયનોદયમ । ૮૨૧

આંખોમાં દટ્ટના મનપમા આંખમાં આંખ આવના
વિપત્તિ થતો નથી.

૩૮ ન કશિદ્ યત્થાન્ વિધેઃ । ૮૫૩

વિધિ-કર્મથી કાશ' જાળવાનું નથી.

૩૯ દષ્ટે દષ્ટે નયમિય દુઃસં મયતિ દેહિનામ્ । ૮૭૦

પ્રાણીઓનું જીવનું યદ્યપિ મર્યાદા દુઃખ, દષ્ટ માણુઓને
દેખવાથી તારૂં થાય છે.

૪૦ .....જીવન્ દિ, પ્રાણી મટ્ટાણિ પડ્યતિ । ૮૭૩

હવેનો માનુષ દુઃખ (અર્થઃ) ને જુવે છે.

૪૧ ન સ્ત્રીપરિભયં કોઽપિ, સદ્દત્તે..... । ૯૮૪

પોતાની સ્ત્રી પ્રત્યેના ઉપદ્રવ-પરાભવને કાશ મર્યાદા
કરી શકતો નથી.

૪૨ ન દ્યનાસ્ત્યાતરોગસ્ય રોગિણોઽપિ ચિકિત્સિતમ્ । ૯૮૯

રોગીના, કાશને કહેવામાં ન આવે તેવા રોગની
ચિકિત્સા-આપદ-ઉપચારાદિ થતું નથી.

૪૩....અત્ર* કાલે હિ, સ્વપ્નઃ સીઘ્રં ફલપ્રદઃ । ૧૦૨૦

પ્રાત્ર જાગનું સ્વપ્ન જાગી રૂઝ આપનાર થાય છે

૪૪ ભાગ્યે હિ વિજયો નૃણાં પાણિપદ્મે મગલતિ । ૧૦૫૭

ભાગ્યની વિજયમાનનામાં વિજય, મનુષ્યોના કલ-
કમળમાં હમની માફક આચરણ કરે છે.

૪૫....સ્નેહો હિ, યાતિ જન્મશતાન્યપિ । ૧૦૬૩

ખરે સ્નેહ સંકટો ભવ મુધી પણ માથે જાય છે.

સર્ગ ૪ થો.

૧ પિતા થાસ્યે હિ શામિતા । ૧૭

આશ્વાસરથામાં, પિતા શિક્ષા-શિષ્યામણ્ય આપનાર
હોય છે.

૨ સ્વયંવરે કન્યકાના પ્રમાર્ગં હિ વૃતો નરઃ । ૧૮

કન્યાઓના સ્વયંવરમાં તેણે વગેવા વરને બધાએ
માન્ય ગણવે પડે છે

---

* પ્રાત્ર કાલે ।

३७ नारीणागातुस्तै हि न दूरे नयनोन्वयम् । ८२१

आओने भटना ममयभा आ मभा आशु आवता
मिगल थनो नथी

३८ न कश्चिद् वल्लवान् विध । ८५३

विधि- मथी गह गवान् नथी

३९ इष्टे इष्टे नवमिव तु खं भवति देहिनाम् । ८७०

प्राणीओनु जूनुं थछ गओने दु भ, दट भायुओने
देणनाथी ताजु थार ठे

४० जीवन हि, प्राणी भद्राणि पश्यति । ८७३

उनतो भायुभ कुगण (अय , ने नृव ठे

४१ न स्त्रीपरिभ्रमं कोऽपि, सहते । ९८४

पोतानी श्री प्रत्येना उपक्षव-पगलरने कोष्ठ मदन
करी शकतो नथा

४२ न ह्यनाख्यातरोगस्य रोगिणोऽपि चिकित्सितम् । ९८९

रागीना, गहने देवाभा न आव तेना रोगनी
चिकित्सा-आपध-उपयागदि थनु नथी

૪૩....અત્ર*કાલે હિ, સ્વપ્નઃ શીઘ્રં ફલપ્રદઃ । ૧૦૨૦

પ્રાતઃકાળનું સ્વપ્ન જલદી ફળ આપનાર થાય છે.

૪૪ ભાગ્યે હિ વિજયો નૃણાં પાણિપદ્મે મરાલતિ । ૧૦૫૭

ભાગ્યની વિઘ્નમાનનામાં વિજય, મનુષ્યોના કર-
કમળમાં લંબની માફક આચરણ કરે છે.

૪૫....સ્નેહો હિ, યાતિ જન્મશતાન્યપિ । ૧૦૭૩

અગે અનેક સેંકડો ભવ મુખી પણ માયે જાય છે.

સર્ગ ૪ થો.

૧ પિતા વાલ્યે હિ શામિતા । ૧૭

આશ્વાસરથામાં, પિતા શિક્ષા-શિખામણુ આપનાર
હોય છે.

૨ સ્વયંવરે કન્યકાનાં પ્રમાણં હિ ઘૃતો નરઃ । ૧૮

કન્યાઓના સ્વયંવરમાં તેણે વરલા વરને બધાયે
માન્ય ગણવો પડે છે.

* પ્રાતઃકાલે ।

૩ મુદે દિ મ્વો ગુણાધિકઃ ।

૪૦

ગુણે કરીને અધિક એવા પોતાનો માણસ આનંદનો માટે થાય છે.

સર્ગ ૭ મો.

૧.....સુતં સિંહી, સૌમ્યં મદ્રં ચ મન્યતે ।

ગજા ણ્ઘ હિ જાનન્તિ તસ્ય ક્રીડાં શિશોરપિ । ૧૦

ગિંદણ પોતાના જન્મ્યાને શાંત અને બદ્ધિ માને છે; પણ તે નિંદના બાળકની ક્રીડા નો હાથીઓજ અણી શકે છે કે તે કેવું કરે છે.

૨ પરેષામેવ શસ્ત્રાણિ સ્વકાનિ સ્યુર્મહાત્મનામ્ । ૪૫૬

મહાત્મા-અગત્યના પુરુષોને પારકાં શસ્ત્રો પણ પોતાના થાય છે.

સર્ગ ૯ મો.

૧ મહતાં પ્રતિપદ્મં હિ યાવજ્જીવમપિ સ્થિરમ્ । ૨૧૭

મોટા પુરુષોએ સ્વીકાર કરેલી વાત યાવજીવ મુઠ્ઠી સ્થિર રહે છે.

૨. ધવલૈર્ગીયતે ચત્તદ્ ન મર્ચ મત્યં....૧૧. ૨૨૧

ધવલ મંગળ ગીતોમાં જે ગાય છે, તે ગદ્ય સ્વરૂપે નથી.

સર્ગ ૧૦ મો.

૧ ત્રિદશન્તિ ષરં ઘોરે જ્વલિતેડપિ હુતાશને ।

ધાન્તં મોહું ન દીચ્છન્તિ કુલે જાતા અગન્ધને । ૨૮૧

અમંધન કુળમાં હિતપણ અભેલા (મર્ચ), જાળ-દગની જાળાવાળા બાળકો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે, પણ અભેલા વિધન પાછું ચૂમા લેવાને ફરજના નથી.

સર્ગ ૧૨ મો.

૧ સુપ-પ્રમત્ત-ધૂળર્ષિ-સ્ત્રીપુ હિ પ્રહરેન કઃ ? । ૬

સુતેરા, પ્રમાદી, આગક, ત્રાણ અને ઓ, આના ઉપર શાળ પ્રદાન કરે !

૧ પ્રમાણુનચત્તવાલોક સૂત્રીઃ (ન્યાય) -ચાલિ
 દેવમરિતો આ અથ જ્ઞેનોમા પ્રમિદ્ધ છે. આના ઉપર
 પ મમગોપાચાર્યની છાત્રોને ઉપયોગી થાય તેવી
 રીત છે પહેલી જ વાર તે રીકા માથે મૂળ અથને મુનિ
 શ્રીહિમાશુવિજયજી નવી પદ્ધતિએ મસોધિત ક્યો છે
 ખામ કરી આની પ્રસ્તાવનામા જ્ઞેન ન્યાય વિષે માગે
 પ્રકાશ પાડ્યો છે. મૂળ અથકાગના જીવન વિષે તથા અંધ
 વિષે ગજુવા જેવી ઘણી જાગતો આમા લખી છે.

કિમત ૦-૧૪-૦

૨ જની સત્તપદાર્થ (ન્યાય) -મસોધક મુનિ
 શ્રીહિમાશુવિજયજી. જ્ઞેન ન્યાયમા પ્રવેશ કર્યા માટે
 આ અથ તકમકઅહુની ગરજ મારે છે આમા જ્ઞેન
 પ્રમેય અને જ્ઞેન પ્રમાણોનુ વર્ણન દ્રઢાણમા સુદ રીતે
 કર્યું છે. દરેક વિદ્યાર્થીઓને લાગુવામા સુવલ પડે તે
 માટે આમા ચાર પગિસિદ્ધો ગુજગતીમા યોજાયા છે
 પ્રસ્તાવનામા અથ અને અથકાગની આલોચના કરી છે
 આના કર્તા શ્રી વસસ્વત્ નામગ ગણિ છે

કિમત ૦-૫-૦

પ્રાપ્તિસ્થાન —

શ્રી વિજયપ્રમસૂરિ જ્ઞેન અથમાળા
 છેલ્લા મગદા-ઉગજ્ઞેન (માલવા).

पर्व ९ मौ.

મર્ગ ૧ લો.

૧ અપકારિષ્વપિ કૃપા સતાં કિં નોપકારિણુ ? । ૭

અપકારી મનુષ્યો ઉપર પણ મનુષ્યન પુરુષોની કૃપા હોય છે, તો શું ઉપકારી ઉપર ન હોય ? હોયજ.

૨ સ્વર્ગાય જાયતેઽવશ્યમપ્યેકાહકૃતં તપઃ । ૧૦

એક દિવસ પણ કંઈક અમ્યકૃતપ અર્ગને આપનાર થાય છે.

૩..... ધર્મહીનનાં દ્વિદર્શી ગતિઃ । ૧૧

અધર્મી ધર્મની અગ્રા થાય છે.

૪ જનો દિ જીવિતવ્યાર્થી તન્નાસ્તિ ન કરોતિ યત્ । ૨૫

જીવવાની જીવવાયે માગુસ, એવું કોઈ કૃત્ય નથી કે જેને તે ન કરે.

૫ મહેન કઃ સ્વદારેણુ પારદારિકવિપ્રવમ્ ? । ૨૭

ધોવાની આને વિષે મહેનના ઉપદ્રવને કાણુ મદન કરી શકે ? (કોઈ નહીં).

† અચાત્નરણ દિક્ષા ।

૬ .....ઋગુપાતેન વપુરેવ હિ શીર્યંતે ।

શીર્યંતે નાશુમં કર્મ જન્માન્તરગતાર્જિતમ્ । ૫૭

ઋગુપાતથી (પર્વત ઉપરથી પડીને મરવાથી)
શરીરનો જ નાશ થાય છે, પણ સેકડા ભવોમાં ઉપા-
ર્જન કરેલાં અશુભ કર્મોનો નાશ થતો નથી.

૭ આદરેણ ગૃહીતં હિ કિંવા ન સ્યાન્મનસ્વિનામ્ ? । ૬૦

આદર પૂર્વક અદ્ય કરેલ (વિદ્યા વગેરે) બુદ્ધિ-
શાળી પ્રક્રિયાને શું મરજી નથી થતું ?

૮ સમ્મોગભૂમયોઽપિ સ્યુસ્તપસે શાન્તચેતસામ્ । ૬૩

શાંતચિત્તવાળાઓ (મુનિઓ) ને, સમ્મોગના
સ્થાનો પણ તપસ્યાનાં કારણભૂત થાય છે.

૯ ક્ષીરપાણમિવાહીનામુપકારોઽસતાં ચતઃ । ૬૮

દુર્લભ માણસો ઉપર કરેલો ઉપકાર, સર્પને દુધ
પાવાની માફક ઢાળી કરતાં થાય છે.

૧૦ .....આપોઽપિ, તપ્યન્તે વહિતાપતઃ । ૭૦

(શીતસ્વભાવવાળું) પાણી પણ અગ્નિના તાપથી
ગરમ થાય છે. (નેમ અત્યંત શાંત મુનિઓ પણ કદા-
ચિત્ કામ્યવશથી ક્રોધાતુર થાય છે.)

૧૧ उत्तिष्ठति यतो वह्निस्तत्र विध्यापयेत् सुधीः । ૭૪

બુદ્ધિમાન પુરુષ, જ્યાંથી અગ્નિ હિતપત્ર થયો હોય,
ત્યાંથી (મૂળમાંથી) બુઝાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

૧૨ चन्द्राश्माऽकांशुतप्तोऽपि नार्चिर्मुञ्चति जातुचिन् । ૭૫

ચંદ્રાશ્મા (ચંદ્રકાન્તમણિ), સૂર્યના કિરણોથી તપી
જાય તે પછી કદાપિ અગ્નિની જ્વાળા કાઢતો નથી.

૧૩ न स्यात् स्याद्येश्विरं न स्यात् चिरं चेत्तरफलेऽन्यथा ।

સ્વસ્તેહ દ્વય ક્રોધઃ સતાં..... । ૭૬

જેમ જુગ્મા માણસ સાથે કરેલો રનેદ વધારે
વાર ટકી શકે નથી અને તે રનેદથી કાંઈ ફાયદો
પામી શકે નથી તેમ મનુજન પુરુષોને ક્રોધ થતો નથી;
કદાચિત્ થાય તે સ્થિતિ રહેતો નથી અને કદાચ સ્થિતિ
રહે તે પછી તે અનિષ્ટ ફળ આપવામાં વ્યર્થ નિવડે છે.

૧૪ भवादृशाः† ममदृशो ह्यपकार्युपकारिणु । ૭૮

(મુનિમતંગણે) ઉપકારી અને અપકારી બન્નેને
વિષે મમદષ્ટિવાળા હોય છે.

† મુનિતર્કાઃ ।

૧૫ શરીરં ગત્વરમિદં હ્યાહારેણાપિ પોષિતમ્ ।

કિમનેન શરીરેણ કિં વાઽહારેણ યોગિનામ્ । ૮૪

સારા સારા આહારથી પણ પોષણ કરાએલું
શરીર નષ્ટ થવાના સ્વભાવવાળું છે, માટે યોગી પુરુષોને
આહારનું અથવા શરીરનું શું પ્રયોજન છે ?

૧૬ અર્ચ્યાન્નાર્ચતિં ચઃ સોઽપિ પાપઃ કિમુત્ત હન્તિ ચઃ ८૫

પૂજનીય મહાત્માઓને જે પૂજે નહીં, તે પણ
પાપી કહેવાય છે, તો પછી તેમને જે મારે તેની તો
વાતજ શી કરવી ?

૧૭ માન્યં હિ ગુરુશાસનમ્ ।

૯૩

મોટાઓની આજ્ઞા માન્ય હોય છે-કરવી નોંધએ.

૧૮ છલ્લાન્વેષી હિ મન્મથઃ ।

૯૬

કામદેવ હમેશાં હિંદ્રં તપાસ્થા કરે છે, (ભાગ દ્વાવે
કે. ગુરુતજ પોતાનું શાસન જમાવી દે છે).

૧૯ ....આધિપત્યં હિ, પ્રાયોઽન્ધકરણં નૃણામ્ । ૧૧૮

અધિપતિપણું પ્રાયઃ મનુષ્યોને અધ કરે છે.

૨૦ દુર્ચારાણીન્દ્રિયાણિ હિ । ૧૨૦

ઇન્દ્રિયો મુશ્કેલીથી વશ કરી શકાય તેવી છે.

૨૧ અહો ! સર્વેન્કપઃ સ્મરઃ । ૧૨૧

કામદેવ, તમામ-ગુણોને મૂળથી ઉખેડી નાખે છે.

૨૨ સત્યો હિ વિરલાઃ સ્ત્રિયઃ । ૧૨૪

ત્રિઓ કોઇક જ મતી હોય છે.

૨૩ પોષકસ્યાપિ નાત્મીયો માર્જાર इव दुર્जनઃ । ૧૨૬

ખિવાડાની પેઠે દુર્જન પોતાના પોષકનો પશુ અંગત થતો નથી.

૨૪ તિર્યચ્છોઽપિ હિ રશ્નન્તિ પુત્રાન્ ગ્રાણાનિવાત્મનઃ । ૧૩૮

તિર્યચ (પશુઓ) પશુ પોતાના પુત્રોની કુવની માફક વધા કરે છે.

૨૫ ધીમદ્ભ્યઃ કો ન શક્ષતે ? । ૧૪૮

બુદ્ધિમાન મનુષ્યોથી કોણ ચંકાશીલ ન રહે ?

૨૬ કુત્તો નિદ્રા મહાત્મનામ્ ? । ૧૬૦

મોટા પુરુષોને (ધણી) નિદ્રા ક્યાથી હોય ?

૨૭ પ્રાયસ્તેજોઽનુમાનેન જાયન્તે પ્રતિપત્તયઃ । ૧૭૧

પ્રાયઃ જોધુ તેજ (આકૃતિ), તેવા આદર-મતકાર થાય છે.

૨૮ મોગિનામુપતિષ્ઠન્તે મોગાઃ કામમચિન્તિતાઃ । ૧૮૧

(પુણ્યશાળી એવા) મોગી પુરુષોને અણુધાર્યા ધણા મોગો આવી મળે છે.

૨૯ તાપસા હૃતિથિપ્રિયાઃ । ૧૯૫

તાપસોને મહેમાન પ્રિય હોય છે.

૩૦.....પ્રાયેણ, ગોપ્યં ન રસ્ય તાદૃશામ્ । ૧૯૮

પ્રાયઃ સજ્જન પુરુષોની પાસે કાંઈ છુપાવવા લાયક હોય નથી.

૩૧ શ્રેષ્ઠો હિ ક્ષત્રિયેષ્વેપશ્ચનિર્મન્ત્રોઽપિ મકામયોઃ । ૨૩૪

ક્ષત્રિયોમાં, અરસપગમ રાગી સ્ત્રી-પુરુષોનો, મંત્ર વિનાનો પણ ગાધર્વ વિવાહ શ્રેષ્ઠ મનાય છે.

† સતા સમીપે । • ગાન્ધર્વવિવાહઃ ।

૩૨ અન્યથા ચિન્તિતં કાર્યં દૈવં ઘટયતેઽન્યથા । ૨૩૯

એક રીતે ચિન્તવેલા કાર્યને દૈવ (ભાગ્ય) વિપ-
રીતપણે બનાવે છે. અર્થાત્ ધાર્મ્ય હોય ક્ષાપ્ત અને
બને છે ક્ષાપ્ત.

૩૩ નવીમયન્તિ દુઃખાનિ સંજાતે હીપ્તદર્શનં । ૨૪૧

વહાલા માણસોનો મેળાપ થવાથી જૂના દુઃખો
નવા થાય છે

૩૪ .....નિમ્નાનાં, છદ્મવાહાં કુતો જયઃ ? । ૨૪૨

નીચ માણસોને કપટ વિના જય -વાર્તા મળે ?

૩૫ હન્ત ! પ્રહારિણિ હરૌ હરિણાનાં કુતઃ સ્થિતિઃ ? । ૨૪૬

જ્યા મિલ પ્રહાર કરવાવાળો હોય, ત્યા હરિણોની
વિદ્યમાનતા ક્યાથી હોય ?

૩૬ યાન્તિ નાથમષ્ટદ્વાપિ નાથકાર્યાય મન્ત્રિણઃ । ૨૫૪

મન્ત્રિઓ, સ્વામીના કાર્યને માટે તેમને પુછ્યા
વિના પણ ક્યારેક જાય છે.

૩૭ સ્વામિભક્તિપ્રભાવો હિ ભૃત્યાનાં કવચાયતે । ૩૫૫

ગ્યામીની ભક્તિનો પ્રભાવ, નોકરોને માટે અખ-
તરનું કાચ કંચે છે

૩૮ .....દચિષ્ઠં હિ, વાજિનાં મરુતાં ચ કિમ્ ? । ૩૫૭

ધોડાઓને ને પત્રનને ધણું દુર શું છે ? કાંઈજ
નહિ. ત્યાં ધારે ત્યાં જલદી પહોંચી જાય છે.

૩૯ ઊજ્ઞાતા અપિ પૂજ્યન્તે મહાન્તો મૂર્તિર્દર્શનાત્ । ૩૫૮

અજ્ઞાપ્યા હોવા છતાં પણ મહાપુરુષો, તેમની
મૂર્તિ (આકૃતિ) નાં દર્શનથી પૂજાય છે.

૪૦ બુદ્ધિઃ કર્માનુમારિણી । ૩૬૫

બુદ્ધિ, ભાગ્ય(કર્મ)ને અનુમરનારી હોય છે.

૪૧ ભોગી હિ ભાજનં સ્ત્રીણાં સરિતામિવ સાગરઃ । ૩૬૨

જેમ નદીઓને મળવાનું સ્થાન મમુદ્ર છે, તેમ
સ્ત્રીઓનું પાત્ર ભોગીપુરુષ છે. (અર્થાત્ પુણ્યશાળી ભોગી
પુરુષો જ્યાં જાય ત્યાં તેમને સ્ત્રીઓ વરવા ચાહે છે.)

૪૨ ..... ધનિનાં, સર્વમીપત્કરં યતઃ । ૪૦૦

ધનવાન પુરુષોને જાણું કામ મુશ્કેલી વિનાયું છે.

૪૩ કૃતઃ કૃતનિદાનનાં વોધિયીજસમાગમઃ ? । ૫૦૫

જેણે નિયાણું કરેલું હોય તેઓને મમ્પક્તવની પ્રાપ્તિ ક્યાથી હોય ?

૪૪ કાલદૃષ્ટાહિના દષ્ટે કિયત્તિષ્ઠન્તિ માન્વિકાઃ ? । ૫૧૦

કાલપ્રેરિત મર્પના કર્યા પછી, મંત્રવાદીઓ ક્યાં મુધી ઠેર ? અર્થાત્ ત્યાં મંત્રવાદીઓનું શું સાહે ?

૪૫ આપો નાર્યંચ નીચગાઃ । ૫૨૬

પાણીનો પ્રવાહ અને સ્ત્રીઓ નીચે નીચે જવાવાળી હોય છે. અર્થાત્ કેટલીક કુલટા સ્ત્રીઓ નીચ પુરુષમાં ગમન કરનારી હોય છે.

૪૬ ..... યોપિતઃ સ્વલુ માયયા ।

અપરં દૂષયિત્વાડપિ સ્વદોષં છાદયન્તિ હિ । ૫૪૫

સ્ત્રીઓ કપટવડે બીજાઓને દૂષિત કરીને પણ પોતાના દોષોને ઢાકે છે.

૪૭ માયિન્યઃ સ્વલુ યોપિતઃ ।

૫૪૬

સજી ભાગે સ્ત્રીઓ કપડી હાથ છે

૪૮ ગતયો ભિન્નમાર્ગા દિ કર્માધીનાઃ શરીરિણામ । ૫૬૭

પ્રાણીઓની કર્મને લીધે ગતિઓ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે.

૪૯ પશુવત્ પશુપાલા દિ ન વિમૃશ્ય વિધાયિનઃ । ૫૮૨

પશુઓની માફક પશુઓનું પાલન કરનારા ગોવાળીયા વગેરે પણ વિચારીને કામ કરવાવાળા હોતા નથી

૫૦ નાસ્તા લઙ્ઘ્યા વિધેઃ સ્વલુ ।

૫૮૩

વિધિ (કર્મ) ની આજ્ઞા નિશ્ચયે કરીને ઉપવેશન કરી શકાતી નથી

૫૧ અશુભં વા શુભં વાઽપિ સર્વં દિ મહતાં મહનૃ । ૫૯૬

• મોટાઓનું શુભ કે અશુભ-માન કે ખોટું અધુરું મોટું હોય છે.

સર્ગ ૨ જો.

૧ વિપત્તે પિતરિ પ્રાયો જ્યાયાન્ પુત્રો ધુરન્ધરઃ । ૧૭

પિતાનું મરણ થયા પછી પ્રાયે કરીને મોટા પુત્ર
પરના ભારને વહન કરનાર થાય છે.

૨ મારોદ્ધારાય પાલ્યન્તે રથ્યા इव सुताः पद्मम् । ૧૬૫

ધોડાઓની માફક ધરતો ભાગ ઉપાડી સે તેટલા
માટે પુત્રોનું પાલન કરવામા આવે છે

૩ .....કુલીનાનાં, ગુર્વાજ્ઞા હિ વલીયસી । ૧૬૮

કુલવાન પુત્રોને માટે મોટા પુરોણી જ્ઞાના મર્વથા,
માન્ય હોય છે

૪ જૈનર્પયો મહાત્માનો ભાવન્તેન મૃપા ક્વચિન્ । ૨૫૩

જૈન મુનિઓ-મહાત્માઓ કદાપિ ભ્રુકું બોલતા નથી.

સર્ગ ૩ જો.

૧ વિજીત્મયો હિ વિજ્ઞાપ્યાઃ મર્વેડપિ ન્યાયિભિર્નૃપઃ ૫૫

ન્યાયી રાજાઓએ અરજ કરવા હચ્છનાગ બંધા-
ઓને અરજ કરવા દેવી જોઈએ. અર્થાત્ અધાઓની
અરજને માંબળવી જોઈએ.

૪૭ માયિન્ય ચ્ચલુ યોપિતઃ ।

૫૪૬

મણુ ભાગે આગા મ્પગી હોય છે

૪૮ ગતયો ભિજ્જમાર્ગાં હિ કર્માર્થીનાઃ શરીરિણામ્ । ૫૬૭

પ્રાણીઓની ઝર્મને લીધે ગતિઓ ભિન્ન ભિન્ન
હોય છે

૪૯ પશુવત્ પશુપાલા હિ ન યિમૃશ્ય વિધાયિનઃ । ૫૮૨

પશુઓની માદ પશુઓન પાલન કરનારા ગોરા-
ળીયા વગેરે પશુ વિચારીને નામ ઠગવાવાળા હોતા નથી

૫૦ નામ્ના લઙ્ઘ્યા વિવે ચ્ચલુ ।

૫૮૩

નિધિ (ઝર્મ) ની અ ના નિશ્ચયે કરીને ઉવધન
કર્તા થનારી નથી

૫૧ અશુભ વા શુભં વાઽપિ સર્વં હિ મહતા મહત્ । ૫૯૬

• મોટાઓનુ શુભ કે અશુભ—માન કે ખોટુ મધુર
મોટુ હોય છે

સર્ગ ૨ જો.

૧ વિપત્તે પિતરિ પ્રાયો જ્યાયાન્ પુત્રો ધુરન્ધરઃ । ૧૭

પિતાનું મન્થ થયા પછી પ્રાયે કરીને મોટા પુત્ર
પરના ભારને વહન કરનારો થાય છે.

૨ મારોદ્ધારાય પાલ્યન્તે રથ્યા इव सुताः परम् । ૧૬૫

ધોડાઓની માફક ધરતો ભાર ઉપાડી લે તેટલા
મોટા પુત્રોનું પાલન કરવામાં આવે છે

૩ .....કુલીનાનાં, ગુર્વાજ્ઞા હિ વલીયસી । ૧૬૮

કુલવાન પુત્રોને મોટે મોટા પુરુષોની આજ્ઞા મર્વવા.
માન્ય હોય છે.

૪ જૈનર્પયો મહાત્માનો ભાપન્તે ન મૃપા ક્વચિત્ । ૨૫૩

જૈન મુનિઓ-મહાત્માઓ કદાપિ ભુલું ભ્રમતા નથી.

સર્ગ ૩ જો.

૧ વિજીપ્સયો હિ વિજ્ઞાપ્યાઃ સર્વેઽપિ ન્યાયિભિર્નૃપૈઃ ૫૫

ન્યાયી રાજાઓએ અરજ કરવા હચ્છનારો બંધા-
ઓને અરજ કરવા દેવી જોઈએ. અર્થાત્ અધાઓની
અરજને માંભળવી જોઈએ.

૨ કલપાપ્ત્યનુસારેણ પ્રાયેણ હિ મનોરથઃ । ૧૦

પ્રાય કૃત્તિને જેટલું કૃત્તિ મળવાનું હોય તેને
અનુકૂળ કરેલા થાય છે.

સર્ગ ૪ થો.

૧ કિ સ્વરૂપાન્મઃસમચિનો દુઃખે સ્યુઃ પૂતરાઃ કથચિન્તી ૧૧

ધોડા પાણીમા ઉપજ મવાવાળા પુત્ર શુ કોઈ
કેદારે દુઃખમા ઉપજ થઈ શકે ? કદાપિ ન થઈ શકે.

૨ ગિરૌ ઘર્ષણિ વર્જન્યો લક્ષ્મીઃ શ્રયણિ નિર્ગુણમ્ । ૧૨

વગર ધર્મના ઉપર વર્જ્ય છે અને લક્ષ્મી ગુણ
રહિત માણસને ત્યાં જઈને વર્જ્ય છે

૩ કલ્પો હુણ્મો નૃણામ્ । ૨૧

કલ્પ મનુષ્યોને કૃત્તિ આપનાર નિવડે છે.

૪ હુઃખિનો દુઃખિતાનાં દિ પીઠાં જાનાનિ માનસીમ્ ૨૨

જે દુઃખી હોય તે જ દુઃખી જીવેના મનની
પાછાને વળગી શકે છે

૫ કપ્તઃ પાવો દિ કર્મણઃ । ૨૩

અશુભ કર્મના કૃત્તિને ઉચ્ચ કષ્ટદાયક છે.

पर्व १० सुं.

૨ ગુરુણાં કિલ સમર્ગાદ્ ગૌરવં સ્યાદ્ધવોરપિ । ૬૯

મોટા પુરુષોના મંમર્ગથી નાના માણસો પણ
મોટાઇ મેળવી શકે છે.

૩ અર્હજન્મ દિ મોક્ષાય ભવભાજાં ભવાદપિ । ૭૧

અરિહન્ત જન્મવાનનો જન્મ, પ્રાપ્તિએને મંસારથી
પણ મુકાવનાર થાય છે.

૪ રાજાં હિ વચસાઽર્થઃ સ્યાન્મનમાદ્યુસદામિવ । ૧૭૬

જેમ દેવતાઓનું કાર્ય, મનમા મંદુરૂપ કરવાથી
મિદ્ધ થાય છે, તેમ રાજાઓનું કાર્ય વચનથી-આજ્ઞા
કરવાથી સિદ્ધ થાય છે.

સર્ગ ૩ જો.

૧ નાપેક્ષાશ્ચક્રિદેઽર્હન્તઃ પરમાહાયિકં ક્વચિત્ । ૨૯

તીર્થંકર જગવંતો અન્યની સહાયની અપેક્ષા કદાપિ
કરતા નથી.

૨ સ્વામિધર્મો હ્યયંઃ સ્વલુ ।

૮૬

સેવકનું જીવન પર્યાંત પાલન કરવું એ સ્વામી-
એનો ખાસ ધર્મ-કર્તવ્ય છે.

૩ ક્રોધઃ પ્રણામાવધિકો મહતાં હિ મહાનપિ । ૧૦૩

મહાપુરુષોનો ધણો (તીવ્ર) ક્રોધ પણ પ્રણામ સુધીજ
રહે છે, અર્થાત્ પ્રણામ કરવાથી દુસ્ત શાંત થઈ જાય છે.

૪.....રમ્યા, સ્યાદર્ધકથિતા કથા । ૨૦૬

અરધી કહેલી વાર્તા ધણી પ્રિય લાગે છે.

૫ ધિક્ પ્રતિષ્ઠાચ્યુતં નરમ્ ।

૨૪

જેની પ્રતિષ્ઠા-આબરૂ નષ્ટ થઈ હોય, એવા માણસને
ધિક્કાર છે.

૬ પૂજ્યઃ સર્વત્ર પૂજયતે ।

૨૧૫

પૂજનીય માણસ (જ્યાં જાય ત્યાં) બધે ઠેકાણે
પૂજાય છે.

અસનનામી

* આજીવિતાન્તપાલનસ્વરૂપઃ ।

^

૭ સ્વદર્યામેવ જૈયં હિ ગોમાયોર્ન પુનર્વહિઃ । ૨૧૬

શીયાળનું પરક્રમ પોતાની ગુફામાં જ હોય છે.
પરંતુ બહાર હોતું નથી.

૮ સુવર્ગેનાપિ કિં તેન કર્ણચ્છેદો મ્વેદ્યતઃ ? । ૨૨૮

જેનાથી કાન કપાય તેવા સોના વડે કરીને પાણી શું ?

૯ ક્રોધસ્ત્રીવાનુવન્ધો હિ સહ યાતિ ભવાન્તરે । ૨૪૭

તીવ્ર પરિણામવાળો ક્રોધ, ભવાન્તરમાં સાથે જાય છે.

૧૦ મહાન્નપિ મરુન્મેરું કિં કમ્પયિતુમીશ્વરઃ ? । ૨૫૮

મોટા પણ પવન (વટોળાઓ) શું મેરુ પર્વ-
તને કંપાવવાને સમર્થ થાય છે ?

૧૧ પરેપામુપકારાય મહતાં હિ પ્રવૃત્તયઃ । ૨૭૦

મહાત્મા પુરુષોની પ્રવૃત્તિઓ બીજાઓના ઉપકારને
માટે હોય છે.

૧૨ વેરં હિ ઋણવ્રત્ પુંસાં જન્માન્તરશતાનુગમ્ । ૨૯૮

કરજની માફક મનુષ્યોનું વેર પણ એકંદો બંધો
મુઘી સાથે ચાલ્યું આવે છે.

૧૩ ગોપાનાં રોદ્ધ ર્દેશઃ† ।

૩૧૬

ગોવાળીઆઓનો પ્રેમ, ઉપદ્રાગનો બદલો આપવામાં તત્પરતાવાળો હોય છે.

૧૪ સ્નેહે હ્યદૈત્તમાનિતા ।

૩૨૬

સ્નેહ હોય ત્યાં જુદાપણું મનાવું નથી.

૧૫ સેવ્યસ્ય સેવાઽવસરઃ પુણ્યેનૈવ હિ લભ્યતે । ૩૫૧

પૂજ્યની સેવા કરવાનો અવસર પુણ્યના ઉદયથીજ પમાય છે.

૧૬ નૈકદ્સ્તા હિ તાલિકા ।

૪૧૦

એક હાથે તાળી પકડતી નથી.

૧૭ મહાન્તઃ ક્વ ન વત્સલાઃ ? ।

૪૧૨

મહાપુરુષો કોને ત્રિશે વાતમત્વવાળા નથી હોતા ?

૧૮ શુભધ્યાનં હિ કામધુક્ ।

૪૬૯

શુભ ધ્યાન, કામધેનુ સમાન છે.

† પ્રત્યુપકારપરાયણઃ ।

૧૯ કેદગાં* દેવદર્શનમ્ ? ।

૪૭૧

અભાગીયા હોવાને દેવોનું દર્શન ક્યાંથી થાય !

૨૦.....ચાચંચમા હિ વધિરા ઇવ ।

૪૭૨

(મૌન ધારણ કરવાવાળા). મુનિઓ, (પરીણ-
નિંદા સાંભળવામાં) બહેરાના જેવું આચરણ કરે છે.

૨૧ મહાન્તો હિ ન કુપ્યન્તિ ।

૪૮૬

મોટા પુરુષો કોપાયમાન થતા નથી.

૨૨ જન્મમારં હિ ભોજનમ્ ।

૫૦૬

જન્મ પામ્યાનું ફળ ભોજન જ છે. (આ પ્રમાણે
અયાત્નિનંદી હોવા કહે છે.)

૨૩ પ્રાણાત્યયેऽપિ જન્નૂનાં પ્રકૃતિઃ સ્વલુ દુસ્ત્યજા ? । ૫૩૬

પ્રાણનો નાશ થાય તો પણ પ્રાણિઓની પ્રકૃતિ
જતી નથી.

* હીનપુણ્યાનામ્ ।

૩ અન્વપુત્રોઽપ્યપુત્રાણાં ભવત્યત્યન્તવલ્લભઃ । ૮૪

અપુત્રીયા માણસોને બીજાનો પુત્ર પણ અત્યંત
વહાલો લાગે છે.

૪ અજ્ઞા હિ પશુવજ્જનાઃ । ૯૧

અજ્ઞાની માણસો પશુ જેવા હોય છે.

૫ ચન્ત્રેઽપિ મહુક્ષઃ ક્ષિપ્તં શ્વપુચ્છમનૃજૂભવેત્ । ૧૧૬

કુતરાની પુંછડી વારવાર ચંત્રમાં દબાવી રાખી
હોય તે પશુ સીધી ચતી નથી.

૬ અત્યન્તઘૃષ્ટાદ્ દહનશ્ચન્દનાદપિ જાયતે । ૧૧૬

અત્યન્ત ધમરાથી મુખડથી પણ અગ્નિ ઉત્પન્ન
થાય છે.

૭ પુંસાં સમાનગીલાનાં સદ્યો ભવતિ સૌહૃદમ્ । ૧૩૬

સમાન આચારવાળા માણસોને અરુપરસ બલદો
મિત્રાચારી થાય છે.

૮ મવાદપિ હિ મુચ્યન્તે મહ્યાઃ સ્વામિપ્રસાદતઃ† । ૧૫૨

તીર્થ*કર ભગવાનની કૃપાથી ભવ્ય પ્રાણીઓ મંત્રા-
રથી પણ મુક્ત થાય છે.

૯ કુલાચલશ્ચલતિ કિં ગજૈઃ પરિણતૈરપિ ? । ૧૬૨

દંતૂશળથી પ્રદારે કરવામા તરપર થયેલા દાથી-
ઓથી પણ મોટા પર્વતો અક્ષાયમાન થાય છે શું !

૧૦ નાકૃત્યાન્તો દુરાત્મનામ્ । ૧૬૫

દુષ્ટમનુષ્યો-દુર્જનોનાં અદૃત્યો-અશરેનો અંત
હોતો નથી.

૧૧ કિશ્ચિન્માત્રં હિક્ષ્ણુ તદ્ યુક્તં મરણાન્તં ન યુજ્યતે । ૨૭૮

થોડી ઉપેક્ષા કરવી તે કીક છે, પણ મરણાન્ત
કદ મુધી ઉપેક્ષા કરવી તે તો થોડા નજ ગણાય.

૧૨ અર્હન્તો નાન્યસાદ્દયાત્ તપ્યન્તે તપઃ .... । ૩૧૨

તીર્થ*કરે ખીચ્વની અક્ષાયતાથી તપ કરતા નથી.

૧૩ મોક્ષાય દર્શનમપિ કિં પુનઃ પારણં પ્રભોઃ ? । ૩૫૫

† તીર્થકરપ્રસાદાત્ । * ઉપેક્ષણમ્ ।

ભગવાનનું દર્શન પણ મોક્ષ આપનારું થાય છે,
તો પછી ભગવાનને પામણું કરાવવાના (આદાર
આપવાના) લાલની તો વાતજ શી કરવી ?

૧૪ ગજશારીનિવિષ્ટઃ કિં કાકોલો રથિકીમવેત્ ? । ૩૯૩

દાથીના બખ્તર (ઉપર બાધવાની દોરી) ઉપર
બેમવાથી કાગડો શું તેનો માવત અથવા મોઢો થઈ શકે ?

૧૫.....ઠઠિતે હર્કે, ન વેજાંસિ તમાંસિ ચ । ૩૯૪

સૂર્યનો ઉદય થયે છતે (ચંદ્ર આદિના) બીજા તેજ
અને અંધકાર પણ ગહેતો નથી.

૧૬ પુણ્યાધીનો હિ વિભવઃ । ૩૯૬

વિભૂતિ-વૈભવ પુણ્યને આધીન છે.

૧૭ પ્રત્યાકારે યદેકસ્મિન્ યુગપન્ન હાસિદ્વયમ્ । ૪૦૦

એકે ધ્યાનમાં એકે માથે બે તરવાર રહેતી નથી.

૧૮ કાર્યગતિર્વિપમા ચ । ૪૦૩

કાર્યનો ગતિ વિષમ છે.

૧૯ વલીયસાઽવરુદ્ધાનાં ત્રાણં નાન્યત્ પલાયનાત્ । ૫૧૭

બલવાન પુરુષથી ઘેરાયેલાઓનું ભાગવા સિવાય
ખીજું કોઈ રક્ષણ નથી.

૨૦ વિપદ્યપિ હિ નાર્હન્તઃ પરોપદ્રવ્યકારિણઃ । ૬૪૫

તીર્થ'કરો, કદને સમયે પણ ખીજાઓને ઉપદ્રવ-
દુઃખ કરવાવાળા થતા નથી.

સર્ગ ૫ મો.

૧ દેશાઽધારો હિ ન દ્વિયે । ૫૪

દેશાચાર લગભગને માટે થતો નથી.

૨ પશ્ચાન્નતસ્ય ન હ્યગ્રે ભવત્યન્યઃ પરાક્રમી । ૬૮

મિહની પામે ખીજો કોઈ પગકમી હોઈ શકતો નથી.

૩ માયા જૈત્રી ત્વમાયિષુ । ૯૬

માયા, મરલ મનુષ્યોને જીતવાવાળી થાય છે.

સર્ગ ૬ હો.

૧.....તપોવૃદ્ધૌ, હૃપ્યન્તિ હિ મહર્ષયઃ । ૩૨

તપની વૃદ્ધિ થાય તેમા મહામુનિઓ ખુશી થાય છે.

૨ પ્રાયઃ પાપનિવાસાનાં પાપમેવાતિથીયતે । ૩૪

પ્રાયઃ પાપમાં ડુબેલા પ્રાણીઓને પાપ જ આવ્યા કરે છે.

૩ અદાતુર્હિ પ્રિયાઽઽલાપોઽન્યત્ર લાભાન્તરાયકૃત્ । ૩૫

હાન નહિ દેનાર માણસનો (માચકને આશામાં ભટકાવવારૂપ) પ્રિયાલાપ, માચકને ખીજેથી લાભ થવાનો હોય તેમાં વિઘ્ન કરનારું થઈ પડે છે.

૪ અર્હદારાધનૈવૈકા મર્વકાર્યેષુ કામધુક્ । ૬૦

જિનેશ્વર ભગવાનની એકમી આરાધના જ સર્વ-કાર્યમાં કામધેનુ તુલ્ય છે.

૫.....અપુત્રાયાઃ, નાન્યદ્ દૃષ્ટમતઃપરમ્ † । ૭૫

વાંઝણીને પુત્રથી વધારે ખીલું કાંઈ મદદ નથી.

† પુત્રાદન્યત્ ।

૬ નાન્યથા ભવિતવ્યતા । .

૮૦

હોનહાર મિથ્યા ચતુ નથી.

૭ ચલિષ્ઠા ભવિતવ્યતા ।

૮૬

ભાવિભાવ યગવાન છે.

૮ બુદ્ધિસાધ્યેષુ કાર્યેષુ કુર્યુર્નૃજશ્ચિવનોડપિ કિમ્ ? । ૧૦૧

બુદ્ધિથી મિદ્ધ થવાવાળા કાર્યોમાં, મનુષ્યો પરાક્રમી
હોય તો પણ તેઓ શુ કરી શકે !

૯.....કિં હિ, દુઃમાધ્યં સુધિયાં ધિયઃ ? । ૧૦૩

બુદ્ધિમાન પુત્રોની બુદ્ધિની પાસે ક્યું કાપું
અમાધ્ય-ન થઈ શકે નેણું છે !

૧૦.....અગ્નિર્હિ, ન સ્યઃ કસ્યાપિ વિપ્રવત્ । ૧૦૭

બ્રાહ્મણની માફક અગ્નિ, કોઈનો પણ અગત
(કદિ નુકસાન નહીં કરે-એવા) થઈ નથી.

૧૧ પુણ્યપુંમાં વિદેશેડપિ મહચર્યો નનુ શ્રિયઃ । ૧૨૪

પુણ્યશાળી પુરુષોને વિદેશને વિષે પણ લક્ષ્મી
મહચરી-સાથે આલનારી થાય છે.

૧૨ સમયે મુસરાગો હિ નૃણામાશ્વાતિ પૌરુષમ્ । ૧૬૧

મુખનો રંગ-મુખની કાંતિ પણ અવસરે મનુષ્યો-
ના પુરુષાર્થને જણાવે છે.

૧૩ ધીમદ્ધિઃ સુપ્રયુક્તસ્ય કિમુપાયસ્ય દુષ્કરમ્ ? । ૧૬૬

ધુદ્ધિશાળી પુરુષોએ મારી રીતે યોજેલા ઉપાયની
પાસે કયું કાર્ય દુષ્કર છે ?

૧૪ ષન્ધુરદ્વાયમાનોઽપિ દૃષ્ટો મોદયતે મનઃ । ૧૬૮

ઝાળખંડા વિનાનો પણ દેખવામાં આવેલો કુટુંબી
મનુષ્ય, મનને ખુશી કરે છે.

૧૫ ન કન્યાપ્રાર્થનં જાતુ લજ્જાયૈ મહતામપિ । ૨૨૫

કન્યાની માગણી કરવી તે મોટા પુરુષોને પણ
કદાપિ લજ્જાને મારે થતી નથી.

૧૬ પત્યુઃ ક્ષેમાઽઽકાલ્પિનીનાં કિં પુત્રેણાપરેણ વા ? । ૩૦૩

પતિના હિતને ઇચ્છવાવાળી મહાસતીઓને પુત્ર
અને તેથી બીજી ચીજોનું શું પ્રયોજન છે ?

મર્ગ ૭ મો.

૧ દાસીવ વશ્યા પ્રાયેણ નિદ્રા હાક્ષુદ્રચેતસામ્ । ૨૨

ઉદાઃ દિલ્લવાળા-મોટા પુરુષોને નિદ્રા પ્રાય. કરીને
દાસીની માફક વશ હોય છે.

૨ નર્મપૂરં શ્વાસહ્યઃ કોપો हि प्रथमं प्रभोः । ૩૧

નદીના પૂગની માફક સ્વામી-ગાળનો પહેલો ક્રોધ
અસહ્ય હોય છે.

૩ કાલક્ષેપાદ્ यदि पुनः प्रभोः कोपो निवर्तते । ૩૨

(પગ-પુ) સ્વામીનો ક્રોધ મમય બતાવે તથાથી
શાંત થઈ જાય છે.

૪ अधिकाः किङ्करेभ्योऽपि वाग्वद्धा देवयोनयः । ૬૨

વધુનથી બધાએલા દેવા, નોકરો કરતા પણ વધારે
કામ કરે છે.

૫ गुरौ विनयभाजां हि विद्या स्फुरति नान्यथा । ૧૨૨

ગુરુને ત્રિપે વિનયવાળા મનુષ્યોને જ વિદ્યા ચહે છે.
તેથી વિપરીત આચાર્યશ્રાવણને વિદ્યા મુશ્કેલમાન થતી
નથી-ચડતી નથી.

૬ નીવાદપ્યુક્તમાં વિતાં ગૃહ્ણીયાંન પ્રથિતં હૃદઃ । ૧૨૪

આ વાત પ્રમિદ છે કે નીચ મનુષ્યો પાસેથી
પણ ઉત્તમ વિદ્યાઓ મદબ્ધ કરી.

૭.....કર્મ, યત્નીયઃ કીદગૌપયમ્ ? । ૧૪૬

કર્મ બંધવાન છે, તેની પાસે ઔપધ શા દિગ્ગામમાં છે ?

૮ કિ નાધૌષીરુપાદેયં સ્ત્રીરત્નં દુષ્કુલ્યાદપિ ? । ૧૬૯

શ ને નથી માંબળ્યું ? કે-દસકું કુળમાંથી પણ
સ્ત્રીરત્ન મદબ્ધ ક્યું ?

૯.....મ પ્લાસો, યોડયેર્મૂર્ધમૃષર્ત્મનિ । ૨૦૬

તે મર્મના માર્મમાં અમિગર દોષ ને આત્મ-ઐશ
કેવાય છે.

૧૦ મર્યાદાં પાલ્યમ્મઙ્ગિધરણિ પૃથ્વી ન લુપ્સરતિ । ૨૨૯

મર્યાદાને પાલનકારે મનુષ્ય પણ પૃથ્વીની લેણ કરતો
નથી.

૧૧ અવદયમેવ મોક્તવ્યં મોગ્યં[†] નીર્થકૃતામપિ । ૨૫૮

નીર્થ[‡] કર ભગવાનોને પણ ભોગવાળા ક્રમે આપી
હોય તે અવશ્ય ભોગવવાં જ પડે છે.

૧૨ ભોજનેનાપિ કિં લેન યદ્ મુક્તમપિ વચ્યતે ? । ૨૫૯

તે ભોજન કરવાથી શું ? કે જે આધેણું ભોજન
પણ વધી નાખતું પડે.

૧૩ ૨૭૧ x આસ્થાઽન્યત્રાપિ ન પ્રાયઃ માપાયેપુ તુ કા કયા ? । ૨

મહા મુનિઓની પ્રાયઃ સાગં સ્થાનોમાં પણ
લાખો કાળ રહેવાની ઇચ્છા હોતી નથી, -તો દોષવાળાં
સ્થાનોની તો વાત જ શી ?

૧૪ ....ભાવી નાન્યથા ।

૨૯૩

ભાવીભાવ અન્યથા થતો નથી.

સર્ગ ૮ મો.

૧ શિષ્યાઃ કુર્વન્તિ ગુર્વાજ્ઞાં રાજાજ્ઞામિવ સેવકાઃ । ૪૪

જેમ સેવકો રાજાની આજ્ઞાને પાળે છે, તેમ શિષ્યો
ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન કરે છે.

[†] કર્મ । x મહર્ષીણામ્ :

૨ કુર્વન્તિ ચિક્રમામાર્થ્યં માર્થ્યં ચુદ્ધૈર્વ ધીધનાઃ । ૧૪૮

હુદ્ધિયાગી પુરુષો, પદ્માગથી ગિદ્ધ ન થાય તેવાં
શોભોને પણ હુદ્ધિયડે કરીને ગિદ્ધ કે જે છે

૩ પલીયમોડનુમરણં, નીતિઃ..... । ૧૬૮

જગજાન પુરુષનુ અનુમરણ કરતુ-તેનો આશ્રય
લેના. એ નીતિ છે.

૪ કિં કિં કરોતિ ન પુમાનાઽપાશયનીક્રમઃ ? । ૧૮૦

આશયી જમાયેના માખૂમ સ સ ક્રમ નથી
કરનો ?

૫ લાભાત્તેષો દિ વર્ષતે । ૨૮૬

સામર્થ્યો લાભ વર્ષે છે.

૬ મન્ત સજ્ઞૌ પરસ્યાપિ માન્મયં નદિ ચિદ્રતિ । ૪૩૩

મન્ત પુરુષો પોતાના સજ્ઞની સમિતે રિયે પણ
મધ્યાં કરના • થી.

૭ મૂમુક્ષાં યુજ્યતે દુષ્ટનિમદ્ધઃ માધુપાલનમ્ । ૪૮૪

દુષ્ટોને શિક્ષા કરવી અને માધુઓનું-મગજનોનું
પાલન કરવું, એ રાગનઓનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

૮ ન હ્યાપદા તીર્થકૃત્તો વિપચન્તે કદાચન । ૫૪૭

તીર્થકૃત્તો કદાપિ પીડાથી મરણ પામતા નથી.

સર્ગ ૯ મો.

૧ દેવા હ્યન્તેરુપતેજસઃ ।

૫૬

દેવો, અન્ત આવસ્થામાં હીન કાન્તિવાળા થાય છે.

૨ કલાપ્રાણા ચદીશ્વરાઃ ।

૭૨

ધનાદયો જ્ઞાના-કૌશલ્યથી પ્રમત્ત થાય છે.

૩ પૃથિવ્યાં પાર્થિવાદન્યો ન કશ્ચિત્ કલ્પપાદપઃ । ૭૩

પૃથ્વી ઉપર રાગ મિલાય બીજું કશું કલ્પવૃક્ષ નથી.

૪ અચિન્તિતતદિત્પાતે કો વીશ્ચિતુમપિ ક્ષમઃ ? । ૮૨

અખુધારી વિગળી પડતાં તેને જોવાને માટે પણ
કોણ મમર્થ થાય ?

૫ પર્યાલોચપદં નાન્યો ગૃહિણાં ગૃહિણીં વિના । ૮૫

ગૃહસ્થોને પોતાની સ્ત્રી વિના ખીલું કાઢ વિચાર્યા
કરવાનું ધ્યાન નથી.

૬ મદાય વિભવઃ સ્વલુ ।

૮૭

વૈભવ નદને માટે થાય છે.

૭ કરકોડન્ધિમપિ પ્રાપ્ય ગૃહાત્યાત્મોચિતં પયઃ । ૮૯

અમુકને પ્રાપ્ત કરીને પણ ઘડો પોતાના જોડવાનું
પણી કું છે.

૮ પુંમાં રાજપ્રમાદો દિ વિતનોત્તિ મહાર્થતામ્ । ૯૦

રાગત્યોની મદરખાની, મનુષ્યોને ધણું કમ
આપનાર અધરા મોટા કાર્યની શિદ્ધિ કરનાર થાય છે.

૧. यस्य प्रमत्तो नृपतिस्तस्य कः स्यान्न सेवकः ? । ९१

જેના ઉપર રાજા પ્રમત્ત થાય, તેનો દાસ્ય સેવક
ન થાય !

૧૦. न्यक्षितप्रतिमायां हि स्थाप्यते प्रतिमाऽन्तरम् । ९७

ખંડિત પ્રતિમાના સ્થાનમાં ખીછ પ્રતિમા સ્થાપન
કરાય છે.

૧૧. पुंसां वपुर्विशेषोत्थः शृङ्गारो जन्मभूमिषु । ११४

જન્મભૂમિમાં મનુષ્યોને પોતાના શરીરને અનુરૂપ
કરેલો શબ્દગાર શોભા આપનારો થાય છે—શોભા આપે છે.

૧૨. सर्वसाधारिणी गङ्गा नहि कस्यापि पैतृकी । १२९

ગંગા નદી મર્વને માટે સાધારણ છે, કાંઈના
આપની નથી.

૧૩. भावना हि फलत्येव विनाऽनुष्ठानमप्यहो ! । १३१

આશ્રય છે કે ક્રિયાકાંડ દર્યા વિના પણ, ^{અર્થ} ભાવના
હૃદ-રૂપીભૂત થાય છે.

૧૪ અનધ્રવૃષ્ટિવહ્નમો મહતાં સ્યાદચિન્તિતઃ । ૧૫૭

વાદળો વગરની અભ્યુધારી વૃષ્ટિની આશંક મોટા
પુરુષોને અભ્યુધાર્યો લાભ થાય છે

૧૫ તાન્વથા ભગવદ્ભિરઃ । ૧૬૫

તીર્થ દર ભગવાનની વાણી યોડી પડતી નથી.

૧૬ પ્રઘન્યા હુષ્કરા સહુ । ૨૧૨

દીક્ષા પાળતી ધણી જ મુશ્કેલ છે.

૧૭ શુભધ્યાનં હિ પરમપુરુષાર્થનિબંધનમ્ । ૨૩૮

શુભધ્યાન, એ પરમ પુરુષાર્થ-મોક્ષનું કારણ છે.

સર્ગ ૧૦ મો.

૧ યચસા ભૂમુજાં સિદ્ધિર્મનસેવ દિવૌકસામ । ૧૧

જેમ દેવતાઓના કાર્યની મિદ્ધિ મનમાં પ્રવેશ
કરવા માન્ય થાય છે. તેમ રાજાઓના કાર્યની મિદ્ધિ
વચનવડે કરીને થાય છે.

૨ અનુરૂપા હમૌઃ રોરવાલાનાં મૃદુર્જીવિકા । ૫૯

વાજગડા ચાગવાની દામળ આછવિકા, ગરીબ
લોકોના બાળકોને અનુરૂપ-યોગ્ય ગણાય છે.

૩ શ્રીમતાં કિં ન સિધ્યતિ ? । ૧૧૪

લક્ષ્મીવાન માણસોનું કયું કાર્ય મિલક નથી થતું ?

સર્ગ ૧૧ મો.

૧ અપાસ્ય કઠયં ક્રવ્યાદા મહ્યૈસ્તૃપ્યન્તિ નાપરૈઃ । ૫

રાક્ષસો મામને છોડીને બીજા ભોજનોથી તૃપ્ત
થતા નથી.

૨ પ્રાણમીર્મહતી હિ મીઃ । ૪૬

મરણનો ભય, એ મૌમૌ મોટો ભય છે.

૩ દમ્ભસ્ય સુકૃતસ્યાહો ! પ્રહ્લ્લ મચ્છતિ । ૫૨

અધાનનાથી કરેલા ક્રિયાઓ પાળ પાડ
નથી.

૬૨૨

૪ વચ્ચ્યન્તે વચ્ચનાદર્શદક્ષા અપિ કદાચન । ૮૨

દુશિઆર દગાગથી ડાઘા માણુમો પણ કોઈ વખત
દગાઈ જાય છે

૫ બુદ્ધિર્હિ જયકામધુક્ । ૧૨૦

બુદ્ધિ, જો જય મેળવવામા કામધેનુ સમાન છે.

૬ . . . . .કો વા, દીપે સત્યવિમીશ્રતે ? । ૧૨૭

દીવાની વિઘમાનતામા અગ્નિના પ્રકાશથી કામ
કોણુ ડરે ?

૭ હતં સૈન્યં હનાયકમ્ । ૧૩૧

નાયક વિનાનુ સૈન્ય હણાય છે

૮ સાધર્મિકાત પરો વન્ધુર્ન સમારે વિવેકિનામ્ । ૧૪૮

વિવેકી મનુષ્યોને મમારમા માધર્મિકથી વધારે
બીજો કોઈ બધુ નથી.

૯ વિપત્રપતિકાનાં હિ મતીનાં શરણં વ્રતમ્ । ૧૫૩

વિધવા એવી મતી ઓઝોને વ્રત એજ સરખુ છે.

૧૦ આતિથેયં સતીર્થ્યાનાં તીર્થાદૃષ્યતિપાવનમ્ । ૧૫૫

સાધર્મિકાનું સ્વાગત (ભક્તિ) કરવું, તે તીર્થથી
પણ અતિ પવિત્ર છે.

૧૧ સાધર્મિકોપરોચેન કિં ન કુર્વન્તિ તાદૃશાઃ † । ૧૬૧

ધર્મિષ્ઠ મનુષ્યો, સાધર્મિકના આગ્રહથી શું શું
કાર્ય નથી કરતા ?

૧૨ આદિમા મદ્યપાનસ્ય નિદ્રા સદૃચરી રાહુ । ૧૬૩

મદ્યપાનની સાથે નિદ્રા પ્રથમ સદૃચરી (સાથે
આલનારી) છે.

૧૩.....જીવન્ હિ, નરો ભદ્રાણિ પશ્યતિ । ૨૦૯

જ્યોતો માણસ કદ્દમાણ (સુખ) ને જુએ છે.

૧૪ સ પુમાન્ યો હિ કાલચિત્ । ૨૧૦

જે સમયને ઓળખે છે તેજ માણસ છે.

† પાર્મિષ્ઠાઃ ।

૧૫ મનોઽધીનં હિ ચેષ્ટિતમ્ ।

૨૧૪

બધી ચેષ્ટાઓ મનને આધીન છે.

૧૬.....યન્મનસિ, પ્રાયસ્તદ્ધિ વચસ્યપિ । ૨૩૪

જે મનમાં હોય છે, તે વાત પ્રાયઃ વચનમાં પણ આવે છે.

૧૭ પ્રજાનાં ચ પશૂનાં ચ ગોપાઽયત્તાઃ પ્રવૃત્તયઃ । ૩૦૬

પ્રજાની અને પશુઓની પ્રવૃત્તિઓ તેના રક્ષકને (રાજા અને ગોવાળીયાને) આધીન હોય છે.

૧૮ *સ હર્થકામયોઃ કામધેનુઃ સ્વર્મોક્ષદોઽપિ સઃ । ૩૫૬

તે (જૈન ધર્મ) અર્થ અને કામ પુરુષાર્થ આપવામાં કામધેનુ તુલ્ય છે અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષ આપનાર પણ એજ છે.

૧૯ વલીયાન્ સ્ત્રીમદ્ઃ સ્વલુ ।

૪૧૧

સ્ત્રીઓનો આગ્રહ બળવાન હોય છે

* ધર્મઃ ।

૨૦ મૃત્યોર્હિ વિષમા ગતિઃ ।

૪૧૭

મૃત્યુની વિષમ-વિચિત્ર ગતિ હોય છે

૨૧.....કીદગાન્નાયો યોગ્યતાં વિના । ૪૬૮

યોગ્યતા વિના આન્નાય-ગુરુગમ ક્યાથી મળે ?

૨૨.....મન્દભાગ્યાનાં, હૃદયે રોદનં સત્તા । ૪૭૦

અહમ પુણ્યકાળા મનુષ્યોને દુઃખના મમયમા શેષુ,
એ મિત્ર તુલ્ય છે.

૨૩ શોકઃ મહ્ત્કામતિ હ્યાત્તે વર્ષણે પ્રતિવિમ્બવત્ । ૪૭૧

જેમ દર્પણમાં પ્રતિબિંબ પડે છે, તેમ આત્મ-ત્રેષ
મનુષ્યોમાં બીજાનો શોક નંદમણ (પ્રવેશ) કરે છે.

૨૪ યિના हि भोजनं वत्स ! मुरजोऽपि न गुह्यति ।

૪૮૧

હે પુત્ર ! બોજન વિના (આટો લગાજા વિના)
મૃત્યુ-દોષક પણ મારી ગીતે ગુપ્તગ્વ કરતું નથી,
(તોપણી માણસ બોજન વિના કામ કેમ કરી શકે ?)

૨૫ મિક્ષાં દેહીતિ સિદ્ધં હિં મૌહ્ત્રીચન્ધાદ્ દ્વિજન્મ-
નામ્ । ૪૮૨

બ્રાહ્મણોને મૌહ્ત્રીચન્ધ અંકડારથી લઇને મિક્ષા
માગવાનું સિદ્ધ છે.

૨૬ સ્ત્રીસન્નિધાનં યૂનાં હિ મન્મથદુમદોહદમ્ । ૪૯૦

યુવાન પુરુષોનું સ્ત્રીઓની પાસે રહેવું તે કામદેવથી
વૃક્ષને ડોહડો પૂર્ણ કરવા-સદ્ગ કરવા જેવું છે.

૨૭...યાચિતલાભે હિ, યાચના કિં વનીયસી ? । ૫૦૪

ઇચ્છિત પ્રાપ્તિ થતી હોય ત્યાં યાચના થોડી શા
માટે કરવી જોઇએ ?

૨૮ ધીર્હિ કર્માનુસારિણી । ૫૦૮

બુદ્ધિ કર્મને અનુસારે થાય છે.

૨૯ ન કાર્યં કારણં વિના । ૫૨૬

કારણ વિના કાર્ય થતું નથી.

૩૦ ન મુધા દેવદર્શનમ્ । ૫૪૮

દેવોનું દર્શન ફોગટ જતું નથી.

૩૧.....નામસ્થેમૈવ પુરુષાણાં હિ પૌરુષમ્ । ૫૫૧

પોતાનું નામ સ્થિર રહે-કાયમ રહે, તેમાંજ પુરુષોનું પુરુષાતન છે, અર્થાત્ તે માટે માણસો પ્રયત્ન કરે છે.

૩૨.....દમ્ભોઽપિ, સુપ્રયુક્તો ન નિષ્ફલઃ । ૫૫૫

દુશ્શીઆરીયા કરાયેલ કપટ પશુ નિષ્ફળ થતું નથી.

૩૩ સ્મરતિ વ્યસને પ્રાપ્તે કો વા નૈવેષ્ટદેવતામ્ ? । ૫૭૦

કષ્ટ આવે ત્યારે ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કેણુ નથી કરતું ?

૩૪ વિનાઽપ્યન્નેન જીવ્યેત જીવનીયં વિના ન તુ । ૫૭૨

અન્ન વિના શ્રવાય, પશુ પાણી વિના શ્રવાય નહિ.

૩૫ નિવસન્તિ હિ રાજાનો યઞ તઞ્નાપિ પત્તનમ્ । ૫૮૮

રાજાઓ ગમે તેવા સ્થાનમાં વાસ કરે, તે પશુ ત્યાં નગર જેવું થઈ જાય છે.

૩૬ ઇશન્તિ નરકાન્તં હિ રાજ્યં નીતિવિદોઽપિ ચ । ૬૨૧

નીતિને ગ્રાણ્યદાયાળા પશુ, 'રાજ્ય નરકમાં લઈ જાય છે' તેમ માને છે.

૭ . . દુરપત્યં હિ, ગૃહજાતો વિપદ્રુમ । ૧૧૯

કુણે તે, ઘરમા ઉગેના એરી વૃક્ષની બગબગ છે

૮ બુબુક્ષાલક્ષ્ણો રોગો વિનાઽન્નં સલુ મૃત્યવે । ૧૨૭

લુધાડી રોગ, અજ ન મળે તો મૃત્યુને માટે-
મગ્ધ દેનાર થાય છે

૯ સ્ત્રીણામાપન્નસદ્વાના યથાગર્ભં હિ લોકદાઃ । ૧૫૦

ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને જેના ગર્ભ હોય તેના લોકના
ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦ સર્વં પથ્યં વલીયસામ । ૧૫૨

બળવાન મનુષ્યોને બધું પથ્ય-હિતનરી થાય છે

૧૧ .... સિદ્ધિર્વેચસા હિ મહીભુજામ્ । ૧૮૮

ગગનઓને વચન માનથી તમામ કાર્યની મિદ્ધિ થાય છે

૧૨ સ્ત્રીમહઃ સલુ મત્કોટમહાદપિ વિશિષ્યતે । ૧૯૫

સ્ત્રીઓનો આશ્રય, મહોડાના શ્વ (પકડ) થી
પણ વધારે આકરે હોય છે

૧૩ શ્રિયઃ સર્વત્ર દોષમતામ્ ।

૧૯૮

પરાક્રમી મનુષ્યોને બધે ડેકાણે લક્ષ્મી મળે છે.

૧૪ કીલિકાઽર્થે દેવકુલં ન ભંજયિતુમર્હસિ । ૨૦૭

ખીલી માટે આખા મંદિરને તોડવું થોડું નથી.

૧૫ મિહા ઇવ પરાઽઘ્નેપં ન સહન્તે મહૌજસઃ । ૨૧૩

મહાપરાક્રમી મનુષ્યો, મિહની માફક ખીલીના આઘ્નેપને સહન કરી શકતા નથી.

૧૬ નિદ્રા હ્યમક્તમાર્યાણામિવ વૈરવતાં ક્રુતઃ ? । ૨૩૮

અભક્તિ-અપ્રેમવાળી સ્ત્રીના પતિઓની માફક, વૈરવાળા માણસોને નિદ્રા ક્યાંથી હોય ?

૧૭ દિવ્યપ્રભાવો દિવ્યેન પ્રભાવેણ હિ વાધ્યતે । ૨૪૬

દેવતાઈ પ્રભાવ, તેના જેવા બીજા દેવપ્રભાવથી પરાસ્ત થાય છે-દૂર થાય છે.

૧૮ પ્રતિજ્ઞયા પૌરુષં હિ દોષમતાં સૃજમેધતે । ૩૧૨

પ્રતિજ્ઞાથી પરાક્રમી મનુષ્યોનું પરાક્રમ ધણું વધે છે.

૧૯ લઘુકર્મણિ શિષ્યે હિ પ્રभवन्ति गुरोर्गिरः । ૩૩૪

થોડા દોષવાળા-લઘુકર્મી શિષ્યને વિશે ગુરુ મહા-
ગજનું વચન સમર્થ-પ્રભાવવાળું થાય છે.

૨૦ .....આપદઃ પ્રાયઃ, પ્રभवन्ति ન ધીમતિ । ૩૩૮

પ્રાયઃ બુદ્ધિમાન મનુષ્યને આપદાઓ કંઈ કરવાને
સમર્થ થતી નથી.

૨૧ .....યત્ર તત્રાપિ, શ્લેમમેય તપોજુપામ્ । ૩૪૭

તપસ્વી મનુષ્યોને જ્યાં જાય ત્યાં કુશળ જ હોય છે.

૨૨ રસધીર્યવિપાકો હિ દ્રવ્યાणां जातु नान्यथा ૩૫૭

વસ્તુઓની રસ-પરાક્રમ વગેરે શક્તિઓનો ઉદય
અન્યથા થતો નથી.

૨૩ સ્ત્રીસક્તે હિ કિયત્ તપઃ ? । ૩૬૫

સ્ત્રીઓના મંગમાં તપ ક્યાં સુધી રહી શકે ?

૨૪ નારીणां किङ्कर इव कामान्धः किं करोति न ૩૬૭

નોકરની માફક કામાન્ધ પુરુષ, સ્ત્રીઓનું શું શું
કામ નથી કરતો ?

૨૫ સુતપ્રતાર્યઃ પ્રાયેણ સર્વોઽપિ વ્યસનાર્દિતઃ। ૩૮૦

ધણે ભાગે વ્યસનથી પીડાયેલા દરેકને સુખપૂર્વક
છેતરી શકાય છે.

૨૬ મૃત્યુર્નારુદિતાઽઽયુષામ્ । ૩૯૨

આયુષ્ય તુટ્યું ન હોય તેનું મૃત્યુ થતું નથી.

૨૭ મતિ ધર્મિણિ ધર્મા હિ, ચિન્ત્યન્તે.....૪૧૨

ધર્મી હોય ત્યારે જ તેના ધર્મો-સ્વભાવોનો વિચાર
થાય છે.

૨૮ પુણ્યૈઃ કિં નામ દુર્લભમ્ ? । ૪૨૨

પુણ્યવડે કરીને શું દુર્લભ છે ?

૨૯ .....વચનં, હર્ષતાં જાતુ નાન્યથા । ૪૨૫

તીર્થ'કરેનું' વચન કદાપિ જૂઠું ખડતું નથી.

સર્ગ ૧૩ મો.

૧ .....વૃન્દં દિ રાજવત્ । ૬૮

સમુદાય, રાજાની તુલ્ય છે.

शुद्धिपत्रक.

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
६	७	आशा	आशाने।
६	१४	लक्ष्मी (भाषिकने) विधत्तुने,	लक्ष्मी, विधत्तुने (भाषिकने)
१९	१२	तादृक्	तादृक्
२१	४	पराधार्य,	परार्याय,
२२	१	—स्थाने ह्येकः	—स्थाने ह्येकः
४१	१३	घनम् ।	दानम् ।
४६	१०	तेष्वा	तेष्वाणी
५७	७	शिष्या	३ शिष्या
५८	९	,किं पुनर्गृहे ? ।	किं पुनर्गृहे ? । ४८
६६	६	कस्या,	कस्या अने
७४	७	तरवो	१० तरवो
८०	१४	विना	विना ।
८३	१७	पुण्यवताम् ।	पुण्यवताम्।
८६	४	स्याद्,	स्याद्
९२	६	सात्त्विकानां	सात्त्विकाना
१००	४	—र्न हर्हन्	—र्न हर्हन्

૧૦૮	૭	વૈરિ વં	વૈરિવૈરં
૧૧૦	૯	દોષ્ણતાં દિ	.....દોષ્ણતાં દિ,
૧૧૯	૧૬	મૂકે છે.	મૂકે.
૧૨૦	૨	કારણુ	કારણુ છે.
૧૨૫	૯	ચોડે પણુ	કદાપિ
૧૨૮	૧૨	પ્રેમ કરવો,	ભક્તિ કરવી,
૧૨૯	૧૧	૩...ચદ્વાત્યા	૩ ચદ્વાત્યા
૧૩૩	૧૫	તેનો	તેનો હાંકનાર-
૧૪૬	૬	તો ખીજનનો વાત જ શી? તો ખીજ ચીજો દૂર	ક્યાંથી હોય ?
૧૪૭	૨	કીચડથી લેખાએલી	કીચડમાં ડૂબેલી
૧૫૩	૧	પર્વ ૧ મો.	પર્વ ૧ મું.
૧૫૬	૬	ચિવા	કિં વા
૧૬૯	૭	અનંત વધીને	વધીને અનંત
૧૭૧	૧૫	આજીવિતાન્ત-	સેવકનામાજીવિતાન્ત-
૧૭૪	૫	માંભજવામાં	માંભજવામાં)
૧૭૫	૧૧	સંસાર સુખ-	સંસારસુખ-
૧૮૬	૧	મોગ્યં	મોગ્યં
"	૭	૨૭૧	૧૩
"	"	કયા ? ।	કયા ? । ૨૭૧
૧૮૯	૫	વિચાર	વિચારણા
૧૯૦	૧૪	લાવના ૬૯	સાચી લાવના

અમારી ગ્રંથમાળાનાં ગુજરાતી, હીન્દી, અંગ્રેજી અને સંસ્કૃત પુસ્તકો.

નામ.	લાપા. કર્તા કે સંપાદક.	કિં.
૧ વિજયધર્મસૂરિ-સ્વર્ગ-		
વાસ પછી	ગુ. શ્રીવિદ્યાવિજયજી	૨-૮-૦
૨ ધર્મવિયોગમાલા	સં. શ્રીહિમાંશુવિજયજી	૦-૨-૦
૩ પ્રમાણુનયતત્વાલોક સં.		
(પં. રામગોપાલાચાર્યકૃત ટીકાયુક્ત) ,,		૦-૧૪-૦
૪ આવકાચાર	હિં. શ્રીવિદ્યાવિજયજી	૦-૪-૦
૫ વિજયધર્મસૂરિ કે વચનકુસુમ હિં. ,,		૦-૪-૦
૬ વિજયધર્મસૂરિનાં વચન કુસુમો ગુ. ,,		૦-૪-૦
૭ મેઈઝિઝ ઓફ વિજયધર્મસૂરિ ઇ. ડૉ. કોઝે		૦-૪-૦
૮ જયન્તપ્રબન્ધ સં. ગુ. શ્રીહિમાંશુવિજયજી		૦-૩-૦
૯ વિજયધર્મસૂરિ અષ્ટપ્રકારીપૂર્ણ હિં. શ્રીવિદ્યાવિ.		૦-૪-૦
૧૦ આખૂ (૭૫ ફોટા સાથે) ગુ. શ્રીજયન્તવિજયજી		૨-૮-૦
૧૧ વિજયધર્મસૂરિ ગુ. ધીરજલાલ ટો. શાહ		૦-૨-૦
૧૨ આવકાચાર ગુ. શ્રીવિદ્યાવિજયજી		૦-૩-૦

૧૩ શાસ્ત્રી સુલસા	ગુ૦	૦-૩-૦
૧૪ સમયને ઝોળખો લા. ૨ જે ગુ૦	,,	૦-૧૦-૦
૧૫ સમયને ઝોળખો લા. ૧ લો ગુ૦	,,	૦-૧૨-૦
૧૬ એન આઈડીયલ મંત્ર-આદર્શ સાધુ.		
	૬૦ એ. જે. સુનાવાલા	૫-૦-૦
૧૭ મમ્યકૃત્વપ્રદીપ	ગુ૦ શ્રીમંગળવિજયજી	૦-૪-૦
૧૮ વિજયધર્મસૂરિ પૂજા	ગુ૦	૦-૪-૦
૧૯ જૈની સત્સપ્દાર્થી	સં૦ શ્રીહિમાંશુવિજયજી	૦-૫-૦
૨૦ જ્ઞાનચર્ચાદિગૃહદર્શન	ગુ૦ શ્રીવિજયધર્મસૂરિ	૦-૪-૦
૨૧	દિ૦	૦-૪-૦
૨૨ વક્તા બનો	ગુ૦ શ્રીવિદ્યાવિજયજી	૦-૬-૦
૨૩ મહાકવિ શોભન અને તેમની કૃતિ		
	ગુ૦ શ્રીહિમાંશુવિજયજી	૦-૩-૦
૨૪ આઝીયુવાડા	ગુ૦ શ્રીમયન્તવિજયજી	૦-૪-૦
૨૫ જૈનતત્ત્વજ્ઞાન	ગુ૦ શ્રીવિજયધર્મસૂરિ	૦-૪-૦
૨૬ દ્રવ્યપ્રદીપ	ગુ૦ શ્રીમંગળવિજયજી	૦-૪-૦
૨૭ સુભાષિતપદ્યરત્નાકર	સં૦ ગુ૦	
	ભાગ ૧ શ્રી વિજ્ઞાનવિજયજી	૧-૪-૦
૨૮ ધર્મોપદેશ	ગુ૦ શ્રી વિજયધર્મસૂરિ	૦-૬-૦

સમયને ઓળખો ભાગ ૧ લે.

ઓળખો

તેણે કાલેણે તેણે સમજેણે એ પ્રભુશ્રી મહાવીરના ખાસ સૂત્રને અનુસરીને વ્યાખ્યાતૃચૂડાયણિ, શાસન દીપક મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજશ્રીની ક્રમાવલી કલમથી અત્યારના સમયને અનુસરીને લખાયેલા આ અંથમાં નાના-મોટા ૩૬ લેખોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં :—

જાગો, શુદ્ધિ, શીખો, શિક્ષા, જૈન લે. ૩, સરાકોદ્ધાર, સાધુ-સંગઠન, સાધુ વિહાર લે. ૨, કંઈ શીખશો કે?, મહાવીર, જૈન સાહિત્ય લે. ૩, અપરં વા કિં ભવિષ્યતિ?, પીછેસે ચલી આતી હૈ, ધાર્મિક અભ્યાસ, મંસ્થાઓ અને સંસ્થાલોકો, મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીને ૧, ગુરુક્રમવાદ, હતો અપ્રસ્તુતો નરુ, એમાં શું?, દીક્ષા લે. ૫, માંગલ્યવૃત્તિ, ધર્મ અને રૂઢી લે. ૩, વિવેક વિનાની ક્રિયાઓ? ચર્ચતાં જૈનશાસનમ્, જૂના અને નવા.

ઉપરના લેખો ઉપર તલસ્પર્શી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. કાઉન મોળ પેજ પૃ. ૩૪૦ નો દળદાર અંથ હોવા છતાં કિંમત માત્ર ૦-૧૨-૦ રાખવામાં આવી છે.

મળવાનું ઠેકાણું :—

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન અંથમાળા,
છોટા સરાક, ઉજ્જૈન. (મારવાડ)

સમયને ઓળખો

લાગ ૨ જો.

આ અંથ સમાજ સુધારણાને અંગે ધણોજ ઉપયાગ છે બહે રહીચૂરતો માટે લાલગતી મમાન છે. સમાજ-સુધારક મુનિગજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજશ્રીની કમાયલી કલમથી લખાયેલો છે. જેમા ધર્મભાવના, સહકાર, શુ જૈન સત્રોમાં મામાદારનું વિધાન છે, સામાજિક બુન્ધનો, સામાજિક ઉન્નતિ, ગમપધર્મ, મિદ્ધપુત્ર, અર્ધિમાનું અછણું બે લેખ, મિશ્નુકો મિશ્નુકં દ્રષ્ટ્વા, સુધારો, જંગલી જનવ-રાની હિંસા, અંદેશ, મહાવીર જ્યન્તી, વિદ્યાર્થી કે વિવાહાર્થી, વિદ્વાનોની ખોટ, દાન પ્રણાલી, સામાજિક પતન, સુવકોને, ધર્મ અને સમાજપર સમયનો પ્રભાવ, આદિ નાના મોટા ૨૦ વીમ લેખો ઉપર ઘણુંજ મરસ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. કાઉન સોળ પેજ પૃષ્ઠ ૨૩૬ નો દળદાર અંથ હોવા છતાં કિંમત ફક્ત ૦-૧૦-૦ દસ આના રાખવામાં આવેલ છે.

મળવાનું ઠેકાણું :—

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન અંથમાળા,
છોટા સરાફા, ઉજ્જૈન. (મારવાડ)

સમયને ઓળખો ભાગ ૧ લે.

મુદ્રાસ્થિ ઓળખો

તેણં કાલેણં તેણં સમણેણં એ પ્રજુશ્રી મહાવીરના ખામ સૂત્રને અનુમરીને વ્યાખ્યાતૃચૂડામણિ, શામન દીપક મુનિગજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજશ્રીની કૃપાયથી દક્ષમથી અત્યારના સમયને અનુસરીને લખાયલા આ અંથમાં નાના-મોટા ૩૬ લેખોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. જેમાં :—

જાગો, શુદ્ધિ, શીખો, શિક્ષા, જૈન લે. ૩, મરાડોદાર, માધુ-મંગદન, માધુ વિદ્યાર લે. ૨, કંઈ શીખજો કે? મહાવીર, જૈન માહિત્ય લે. ૩, અપરં વા કિં ભવિષ્યતિ?, પીછેસે ચલી આતી હૈ, ધાર્મિક અભ્યાસ, મંરથાઓ અને સંચાલકો, મહાવીરના પ્રત્યેક પૂજારીને ૧, ગુરુમવાદ, હતો અષ્ટસ્તતો નષ્ટઃ, એમાં શું?, દીક્ષા લે. ૫, માંગણવૃત્તિ, ધર્મ અને રૂઢી લે. ૩, વિવેક વિનાની ક્રિયાઓ? વર્જિત જૈનશાસનમ્, જૂના અને નવા.

ઉપરના લેખો ઉપર તલસ્પર્શી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. દાઉન ઓળ પેજ પૃ. ૩૪૦ નો દળદાર અંથ હોવા છતાં કિંમત માત્ર ૦-૧૨-૦ ગણવામાં આવી છે.

મળવાનું ઠેકાણું :—

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન અંથમાળા,
છોટા મરાઠા, ઉજ્જૈન. (મારવાડ)

સમયને ઓળખો

ભાગ ૨ જો.

આ અથ સમાજ સુધારણાને અગે ઘણોજ લિપયોગી છે મને ફોટોચૂસ્તો માટે લાવળતી મમાન છે સમાજ સુધારક મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજશ્રીની કેમણલી કલમથી લખાયેનો છે. જેમા ધર્મલાવના, મહાર, શુ જૈન સત્રોમા મામાહારતુ વિધાન છે, આમાજિ બુધનો, સામાજિક ઉત્તતિ, મમયધર્મ, મિદ્ધપુત્ર, અહિમાનુ અણ્ણુ બે લેખ, મિશ્ત્રુકો મિશ્ત્રુક દષ્ટવા, સુધારો, જગતી જનવ ગતી હિંમા, મદેશ, મહાનીર જગતી, વિદ્યાર્થી કે નિવાહાર્થી, વિદ્વાનોની ખોટ, દાન પ્રણાલી, આમાજિ પતન, યુનકોને, ધર્મ અને મમાજપર સમયનો પ્રજ્ઞાન, આદિ નાના મહોટા ૨૦ વીમ લેખો ઉપર ઘણુજ મગસ રિવેચન દરવામા આવ્યુ છે કાઉન સોળ પેજ ૫૪ ૨૩૬ નો દગદાર અથ હોવા છતા કિંમત ફક્ત ૦-૧૦-૦ દમ આના ગખવામા આવેલ છે

મળનાતુ ટેકાણુ —

શ્રી વિજયધર્મશ્રિ જૈન ત્રથમાળા,
હોટા મરાધા, ઉજ્જૈન (માગવાડ)

જયંત પ્રબંધ

સાતમુર્તિ મુનિરાજશ્રી જયંતવિજયજી મહારાજનું ચરિત્ર ન્યાય-માહિત્ય તીર્થ મુનિરાજશ્રી હિમાંશુવિ-જયજીએ મંરૂત લાપામાં રચ્યું છે. અંથ નાનો છતાં વાંચવા યોગ્ય છે. છંદ રચના ધણીજ ગરમ છતાં લાટ-ચરણોની માફક નિરર્થક વર્ણન અને ખોટી અંતિરાયોક્તિના દોષથી મુક્ત રાખવામાં આવેલ છે, જ્યારે આકસ્મિક વસ્તુને ચર્ચવામાં ખામી રાખી નથી. ફક્ત ૮૮ અકચાશી જ શ્લોક હોવા છતાં મુનિશ્રીના આખા જીવનનો મમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

માયોમાય વ્યાકરણતીર્થ પં. અમૃતલાલ તારાચંદ દોશીનું ગુજરાતી લાપામાં લાપાતર પણ આપવામાં આવેલ છે જેથી વાંચવામાં સરલ પડી શકે તેમ છે. કિંમત ફક્ત ૦-૩-૦ રાખવામાં આવેલ છે.

મળવાનું ઠેકાણું :—

શ્રી વિજયધર્મસુરિ જૈન ગ્રંથમાળા,
જોડા સરાફ, ઉત્તરૈન, (ગારવાડ)